

การประชาสัมพันธ์ทางอัครักษณ์วัฒนธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์

ศุภกร ศรีสงคราม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิเทศศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2552

**PUBLIC RELATIONS OF THE CULTURAL IDENTITY OF
WAT PHRASRI RATTANA SASADARAM (WAT PHRAKAEW)
THROUGH PRINTED MEDIA**

Suppakornn Srisongkram

**A Thesis Submitted in Partical Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication)
Department of (Business Communication)
Graduate school, Dhurakij Pundit University**

2009

เลขทะเบียน.....	0224889
วันลงทะเบียน.....	- 9 เม.ย. 2556
เลขเรียกหนังสือ.....	๖๕๙.๒๙๒๙๓๔๐๕
	๗๖๗๕๓
	[๒๕๕๖]

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การประชาสัมพันธ์ทางอัตลักษณ์วัฒนธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์

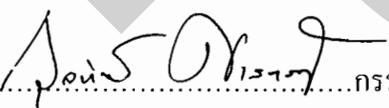
เสนอโดย ศุภกร ศรีสงคราม

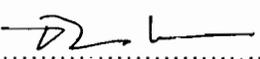
สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ กลุ่มวิชา นิเทศศาสตร์ธุรกิจ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระรุจิ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์อรุณ งามดี)

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระรุจิ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อศวิณ เนตรโพธิ์แก้ว)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา บิ๊กกินส์)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คำริชอบ)

วันที่ 30 เดือน พ.ค. 2552
..... พ.ศ.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์” สำเร็จลงได้ด้วยดีก็ด้วยพระคุณและความร่วมมือจากบุคคลหลายๆ ท่าน

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าของท่านในการร่วมเป็นกรรมการสอบ ได้ให้คำแนะนำและชี้แนะในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ให้แก่ผู้เขียน จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดีทุกประการ ท่านเหล่านี้ประกอบด้วย ท่านอาจารย์ อาจารย์อรุณ งามดี ประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร. อุษา บิ๊กกินส์ ท่านอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัสวิน เนตรโพธิ์แก้ว กรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ และ ท่านอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กุลทิพย์ ศาสตรระจฤจิ อาจารย์ที่ปรึกษาของผู้เขียนในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ที่ได้เสียสละเวลาอย่างมากในการให้คำปรึกษา ชี้แนะ เชี่ยวชาญ ช่วยตรวจสอบผลงานอย่างละเอียดและสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังให้คำแนะนำที่ดีที่มีประโยชน์อย่างสูงสุดต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยทุกท่านที่ได้เขียนตำรา บทความ เอกสาร และงานวิจัยไว้อันมีคุณค่าต่อการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ขอขอบพระคุณ ท่านอาจารย์ชาติรี ประภคินนทการ แห่งภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่เสียสละเวลาให้ผู้เขียน ได้สัมภาษณ์เพื่อได้ข้อมูลประกอบวิทยานิพนธ์ที่มีค่ามากมาย

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อวสุ ศรีสงครามและคุณแม่อาภา ศรีสงคราม ที่กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้เขียน และช่วยนำพา ชี้แนะและแนะนำให้กำลังใจแก่ผู้เขียนในทุกๆ เรื่องให้ประสบความสำเร็จในทุกๆ ด้าน ขอขอบคุณพี่หม่อม แพทย์หญิง ภัทธาภรณ์ หาญพานิชเจริญ พี่สาวของผู้เขียนที่ให้กำลังใจที่ดีและช่วยเหลือผู้เขียนในทุกๆ เรื่อง และขอบคุณ นงนภัส ศรีสงคราม น้องสาวของผู้เขียนที่เป็นกำลังใจสำคัญในการทำวิจัยในครั้งนี้ ให้สำเร็จและเสร็จสิ้นไปด้วยดี

อนึ่งหากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีคุณค่าต่อผู้ที่สนใจ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ผู้เขียนขออุทิศความดีทั้งหมดนี้แด่บุพการีผู้มีพระคุณ ครู อาจารย์ ต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้ทุกท่านและพร้อมที่จะน้อมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น

ศุภกร ศรีสงคราม

สารบัญ

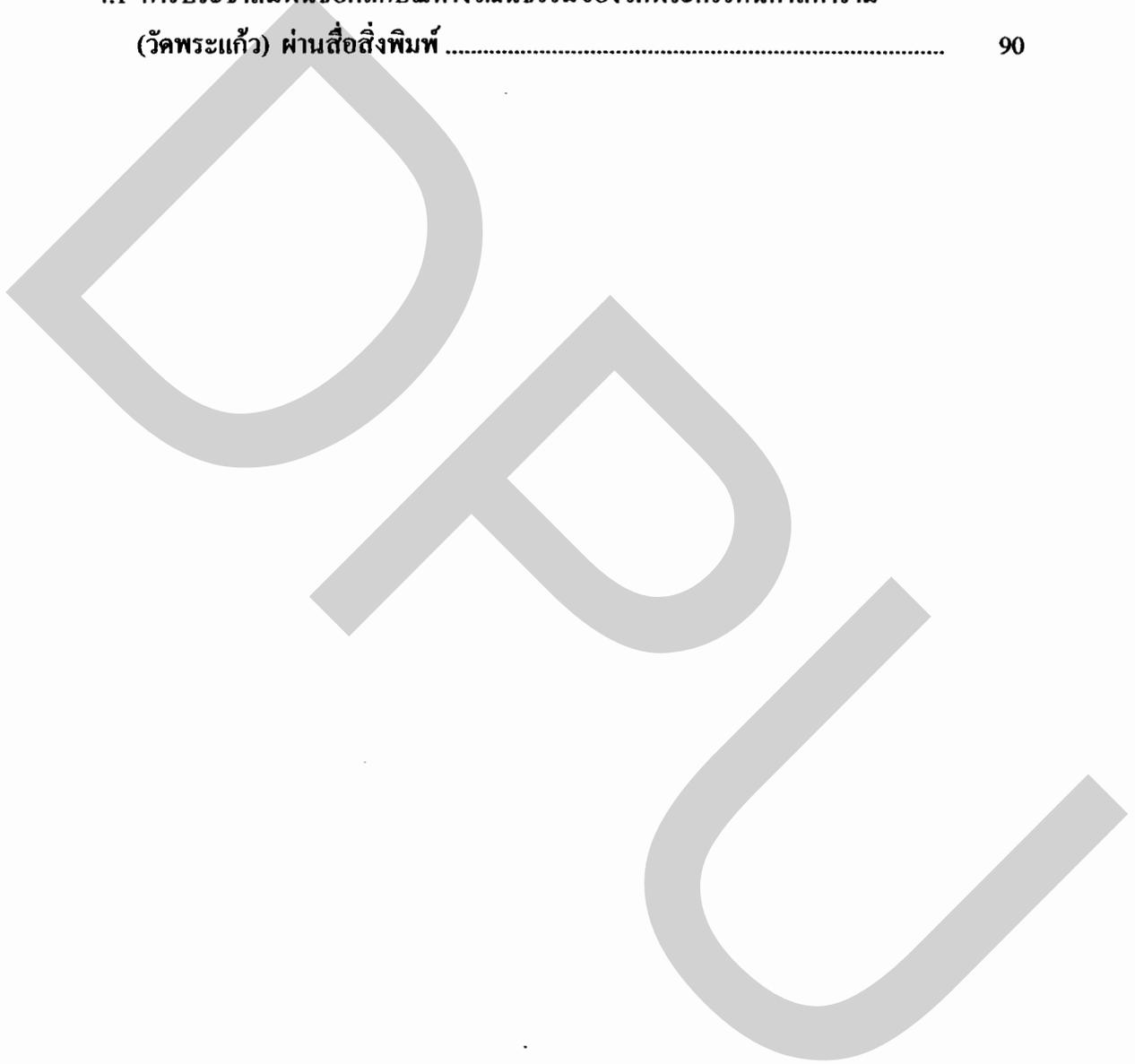
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๘
กิตติกรรมประกาศ	๙
สารบัญ	๙
สารบัญตาราง	๑๐
สารบัญภาพ	๑๑
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)กับสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม	2
1.2 ปัญหาวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2. แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	12
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์	15
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
3. ระเบียบวิธีวิจัย	25
3.1 ขอบเขตของการวิจัย	26
3.2 ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ	26
3.3 การศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)	27
3.4 ระยะเวลาการเก็บข้อมูล.....	28
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	29
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	29
3.7 การนำเสนอข้อมูล	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. ผลการวิจัย	31
ส่วนที่ 1. การสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม	
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)	31
ส่วนที่ 2. สื่อประชาสัมพันธ์ทางสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับ	
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)	55
5. สรุปอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	101
5.1 สรุป อภิปรายผลการวิจัย	101
5.2 ข้อเสนอแนะ	109
5.3 แนวทางการศึกษาในอนาคต	110
บรรณานุกรม	112
ภาคผนวก	117
ประวัติผู้เขียน	170

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 การประชาสัมพันธ์อัครลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์	90

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.1 ปราสาทพระเทพบิดร	33
4.2 ภายในปราสาทพระเทพบิดร	33
4.3 พระศรีรัตนเจดีย์	35
4.4 พระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์.....	37
4.5 พระมณฑป.....	39
4.6 พระอัยฎาเจดีย์.....	40
4.7 พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ทรงเครื่องอุคูร์อัน.....	41
4.8 พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ทรงเครื่องอุคูฝน.....	41
4.9 พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ทรงเครื่องอุคูหนาว.....	41
4.10 ยักษ์สุริยภพ (ชาย) และยักษ์อินทรชิต (ขวา)	43
4.11 ยักษ์มังกรกัณฐ์ (ชาย) และยักษ์วิรุพทก (ขวา).....	43
4.12 ยักษ์ทศคีรีธร (ชาย) และยักษ์คีรีวัน (ขวา).....	44
4.13 ยักษ์จักรวรรดิ (ชาย) และยักษ์อัศกรรมมารา (ขวา).....	44
4.14 ยักษ์ทศกัณฐ์ (ชาย) และยักษ์สหัสเดชะ (ขวา).....	45
4.15 ยักษ์โมชราพ (ชาย) และยักษ์วิรุญจำบัง (ขวา).....	45
4.16 รูปสำริดสัตว์หิมพานต์.....	47
4.17 รูปสำริดสัตว์หิมพานต์.....	47
4.18 ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ที่พระระเบียงด้านทิศเหนือ.....	49
4.19 หนุมานนิมิตกายอมพลับพลาพระราม.....	49

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์วัฒนธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
ชื่อผู้เขียน	ศุภกร ศรีสงคราม
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผศ.ดร. กุลทิพย์ ศาสตราวุฒิ
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์ธุรกิจ
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) รวมทั้งศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ที่มีรูปแบบหลากหลายที่มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่เอกสารเกี่ยวกับการเที่ยวชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำความรู้ที่นำมาประกอบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร (Documentary) ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) มีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประติมากรรม และด้านจิตรกรรม และมีการศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ในการประกอบงานวิจัยชิ้นนี้ โดยการใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นจุดเด่นมากที่สุด คือ ด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ปราสาทพระเทพบิดร พระศรีรัตนเจดีย์ และพระมณฑป ทั้งนี้เนื่องจากอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมนั้นนักท่องเที่ยวสามารถเห็นหรือทราบได้ว่าเป็นสถานที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)

ส่วนด้านประติมากรรมนั้น ได้แก่ พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร ยักษ์เฝ้าประตูทั้ง 12 คนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวมณีรัตนปฏิมากร และรูปสลักวชิราวุฒินิพนธ์ ทั้ง กิณรี กิณรี ฯลฯ มีความสำคัญรองลงมาจากด้านสถาปัตยกรรม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่สามารถมองเห็นจากภายนอกวัดฯ ได้ ต้องมีการเดินทางเข้ามาชมในวัดฯ เราจะพบกับประติมากรรมต่างๆ ได้ แต่ในเรื่องความสำคัญของด้านประติมากรรมในวัดฯ คือ องค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากรหรือพระแก้วมรกต นั้นเป็นพระพุทธรูปที่มีความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เมื่อได้มีโอกาสเยี่ยมชมวัดแห่งนี้

ส่วนด้านจิตรกรรม ได้แก่ ภาพจิตรกรรมเรื่องราวมณีรัตนปฏิมากรเกี่ยวข้องกับวรรณคดี รามเกียรติ์ นั้นเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) น้อยที่สุด เพราะเราจะสามารถพบเห็นได้ก็ต่อเมื่อได้มีโอกาสเดินชมบริเวณรอบพระระเบียงพระอุโบสถเท่านั้น เพราะฉะนั้นด้านจิตรกรรมที่สื่อออกมาให้เห็นในการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) จึงมีความสำคัญน้อยที่สุด

สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป จากผลการวิจัยพบว่าการประชาสัมพันธ์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ถือว่ามีความสำคัญในเรื่องของการศึกษาและการเลือกใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ที่สามารถสื่อสารเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะสื่อให้ทราบทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังนั้นจึงควรที่ถึงทักษะของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศต่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) อย่างไร เพื่อที่ว่าภาครัฐและภาคเอกชนจะนำผลการวิจัยไปวางแผนการใช้สื่อที่เหมาะสมเพื่อการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในส่วนของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศในอนาคต

Thesis Title	Public Relations of the Cultural Identity of Wat Phrasri Rattana Sasadaram (Wat Phrakaew) through Printed Media
Author	Suppakornn Srisongkram
Thesis Advisor	Assist. Prof. Dr. Kullatip Satararuji
Department	Business Communication
Academic Year	2008

ABSTRACT

The objective of this research was to study the use of printed media to promote the cultural identity of Wat Phrasri Rattana Sasadaram (Wat Phrakaew). The research methodology was a quality research. Apart from studying the documents related to Wat Phrasri Rattana Sasadaram (Wat Phrakaew), the author had in-dept interview with experts on architecture, sculpture and painting. The way to publicize the place through printed media was also surveyed. To analyze the data, the author used a descriptive research methodology.

The results of this study indicated that the most outstanding and unique cultural identity of Wat Phrasri Rattana Sasadaram (Wat Phrakaew) shown on printed media was the architecture of the buildings such as the Prasat Phra Debidorn, Phra Sri Rattana Chedi and Phra Monthop. Because of this beautiful identity, the tourists could see or recognize these buildings.

In respect of the sculpture, Phra Putta Maha Mani Ratana Patimakorn, the six pairs of Gate-keeping Giants related to the Ramayana story and the Himmapan stone animals were the second important. The people could not see those from distance, if they did not directly visit the inside area. However, the sacred Phra Putta Maha Mani Ratana Patimakorn or the Emerald Buddha was the most respectful Buddha image for the Thai and foreign people.

Comparing to the architecture and the sculpture, the paintings of the old literature "Ramayana" seemed to be the least attractive publicized on printed media, since those paintings could not be found easily. We could see them, only when we walked around the balcony of the Ubosoth.

The recommendation for the future research: Because the public relations of the cultural identity of Wat Phrasri Rattana Sasadaram (Wat Phrakaew) through printed media was a good access to the right target groups, the next research should further study the view of the Thai and foreign tourists to the identity of this place. Through the new research, we will learn the right way to promote the tourism of the Wat Phrasri Rattana Sasadaram (Wat Phrakaew) and the tourist market of Thailand.

บทที่ 1

บทนำ

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)นั้นเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของไทย สร้างขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง ตามแบบแผนการสร้างพระราชวังแต่ครั้งโบราณ เป็นวัดหลวงที่เป็นเขตพุทธาวาสไม่มีเขตสังฆาวาสให้พระสงฆ์จำพรรษา แต่มีพระอุโบสถที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2326 ภายในพระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานองค์พระพุทธรูปมหาอมณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำบ้านประจำเมืองของประเทศไทย ที่ทรงอัญเชิญมาจากเวียงจันทน์เมื่อ พ.ศ. 2321 ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และนำมาประดิษฐานในพระอุโบสถ เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2327 ภายในวัดประกอบด้วยสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารสถานที่สำคัญๆทางพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ หอระฆัง หอพระมณฑปเทียรธรรม หอพระนาค หอพระคันธารราษฎร์ ปราสาทพระเทพบิดร วิหารยอด พระศรีรัตนเจดีย์ นครวัดจำลอง พระปรารักษ์แปดยอด พระพุทธรูปหิน ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีจิตรกรรมชั้นเลิศ คือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงามภายในพระอุโบสถและตามพระระเบียง คือ กำแพงวัดที่สร้างเป็นอาคารโอบล้อมพระอารามไว้ทั้งหมด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างเขียนภาพเล่าเรื่อง “รามเกียรติ์” ตามพระราชนิพนธ์เป็นครั้งแรก ก็ได้ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถนี้

สำหรับพระอุโบสถที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต มีประตูทำด้วยไม้สักทรงรักประดับมุกเป็นลวดลายที่ด้านหน้าทั้ง 3 ประตู ประชาชนทั่วไปจะใช้เฉพาะ 2 ประตูริม ส่วนประตูกลางเป็นประตูที่ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถเท่านั้น ประตูหลังมี 3 ประตู หน้าต่างโดยรอบมี 18 หน้าต่าง หน้าต่างแต่ละบานมีภาพเขียนและสุภายิตเขียนติดไว้ที่ขอบผนัง หน้าต่างชั้นซ้ายของทุกช่องถ้าเปิดหน้าต่างแล้ว บานหน้าต่างจะปิดบังภาพ ซึ่งมีหน้าต่างละ 8 ภาพ พร้อมทั้งมีคำโคลงประกอบภาพด้วย บริเวณฝาผนังและเพดาน โอบล้อมมีภาพเขียนทุกด้านเป็นภาพแสดงพุทธประวัติและภาพผนังด้านหลังที่บูชา แสดงให้เห็นโลกทั้ง 3 ในความเชื่อทางศาสนา คือนรก สวรรค์ และ โลกมนุษย์ ส่วนที่ผนังด้านข้างทั้ง 2 ภาพ เป็นพุทธประวัติภาคตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าและผนังด้านหน้าเป็นภาพพระพุทธเจ้าทรงสำเร็จพุทธอรหันต์ (ความรู้คือประทีป, 2533 : 14)

1.1 วัดพระศรีรัตนศาสดารามกับสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมของชาติ คือ สัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรือง สัญลักษณ์แห่งความเป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรีของคนในชาติ ทำให้รู้ว่าชาติของเราเป็นชาติหนึ่งที่มีวัฒนธรรมทางจิตใจ ทางภาษา และทางวัฒนธรรมที่มองเห็น ที่เรียกว่า “วัตถุธรรม” ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถ่ายทอดเป็นมรดกจากบรรพบุรุษสู่อนุชนรุ่นหลังในรูปแบบของศิลปกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามต่างๆ เป็นเรื่องที่ควรรับรู้และควรศึกษา เป็นสิ่งที่คนไทยทุกยุคทุกสมัยควรเข้าใจในมรดกอันล้ำค่าของชาติ เพราะความแตกต่างระหว่างชนในชาติต่างๆ ที่มีศิลปวัฒนธรรมอันดีงามนี้เท่านั้นเป็นค้ำชีวิตรอด

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทุกคน เป็นศูนย์กลางแห่งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะด้านต่างๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทยที่หาได้ยากในที่อื่นๆ นอกจากความงดงามแล้วยังมีความละเมียดละไม ในศิลปะลวดลายอย่างไทยๆ ที่วิจิตรบรรจง ทำให้ผู้ที่มาเที่ยวชมสถานที่แห่งนี้ เกิดความประทับใจและยากที่จะลืมเลือน ดังข้อความที่ว่า “การรู้ที่มาของสิ่งนั้นย่อมสูงขึ้นอันใด การรู้เรื่องราว สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมของสิ่งนั้นย่อมนำมาซึ่งความคิ่ม่ค่าประทับใจไปนานแสนนาน” (นิตดา หงษ์วิวัฒน์, 2547:3)

ทั้งนี้ภายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามยังมีประติมากรรมไทย ซึ่งประติมากรรมที่เห็นเด่นชัดที่ประตูจะมียักษ์เฝ้าประตูถึง 6 ประตู ประตูละ 2 คนเป็นประติมากรรมรูปปั้นยักษ์ขนาดใหญ่ยืนอยู่ ตามลำดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ กันอย่างประณีตสวยงาม

พระพุทธรูปศิลา เป็นอีกประติมากรรมหนึ่ง ที่ประดิษฐานอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นพระพุทธรูปจำลองที่อัญเชิญมาจากเกาะชวา ตั้งอยู่บนแท่นตามมุขอาคารพระมณฑป ผนังพระมณฑปเป็นลายเทพนม ทรงข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ปิดทองบนพื้นกระจกเขียว ตอนล่างผนังเป็นฐานปัทม์ มีเทพนมเรียงอยู่ชั้นบน มีครุฑและอสุรพนมมีอยู่แถวล่าง

นอกจากนี้แล้วที่บริเวณเชิงบันไดทางขึ้นพระวิหารยอดจะมีสิงโตแบบจีนตั้งอยู่ และที่ผนังบันไดจะมียักษ์ที่ทำด้วยศิลาดั่งอยู่ด้วย

จะเห็นได้ว่าประติมากรรมที่มีอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ได้ถูกสร้างมาจากฝีมือของผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญและเสกสรรปั้นแต่งมาจากฝีมือนักคิดที่โคตรเด่น สืบทอดมาให้ลูกหลานได้ชื่นชม จึงนับว่าเป็นศิลปะ ประเภทจิตรศิลป์ที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ และศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง

สถาปัตยกรรมที่งดงามในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) มีมากมายหลายแห่ง เช่น ปราสาทพระเทพบิดร หอพระมณฑปเขี้ยวธรรม หอพระคันธารราษฎร์มียอดปราสาท 2 ยอด คือ หน้าและหลัง วิหารยอดเป็นทรงปราสาทแบบทรงชั่งข้าวโผด ภาพแกะสลักบานประตูหอเป็นภาพในน้ำมีปลาในนามีข้าว ท้องฟ้ามีพระพิรุณประทานฝน ภาพแสดงถึงการเกษตรและประมงเป็นหลักในการครองชีพของประเทศกสิกรรม จะเห็นได้ว่า สถาปัตยกรรมที่มีอยู่ในอาคารและสถานที่ต่างๆ ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) นั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่า

นอกจากลักษณะทางวัฒนธรรมทางด้านสถาปัตยกรรมที่กล่าวมาแล้ว งานศิลปกรรม โดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นในพระอารามหลวง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) จะมีภาพไตรภูมิพระร่วง (กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ) ในพระพุทธศาสนาบนผนังทิศตะวันตกหลังองค์พระแก้วมรกตและภาพปางมารวิชัยบนผนังด้านหน้าทางทิศตะวันออก ซึ่งได้เขียนขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ในสมัยนั้นบนผนังด้านข้างทั้ง 2 ด้าน ทางด้านบนเหนือหน้าต่างเขียนภาพเทพชุมนุมตามความนิยมในสมัยปลายอยุธยาและต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้เขียนภาพฝาผนังด้านข้างขึ้นใหม่ ทางด้านบนเหนือหน้าต่างทั้งทิศเหนือและทิศใต้เขียนภาพปฐมสมโพธิ ระหว่างหน้าต่างเขียนภาพชาดกต่างๆ คือประวัติชาติก่อนๆ ของพระพุทธเจ้า ตอนล่างติดกับพื้นทางด้านเหนือเขียนภาพ กระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค ทางด้านใต้เขียนภาพกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค และสำหรับภายนอกพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) จะมีภาพจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียงวัดเป็นภาพวาด เรื่อง รามเกียรติ์ ซึ่งเขียนตามพระราชนิพนธ์เรื่อง รามเกียรติ์ของรัชกาลที่ 1 จุดเริ่มต้นอยู่ทางทิศตะวันออกของประตูเหนือพระวิหารยอด และดำเนินเรื่องต่อไปทางทิศตะวันออก

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นวัดที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสื่อสารอัตลักษณ์ดังกล่าวว่า วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ได้สื่อสารอัตลักษณ์อย่างไรและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความหมายของ อัตลักษณ์ของวัดอย่างไร

นอกจากนี้การนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) มาใช้ในสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อถ่ายทอดทางสื่อสิ่งพิมพ์ อันเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยที่เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ทางสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) อีกทางหนึ่ง

1.2 ปัญหาวิจัย

1. อุดมคติทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นอย่างไร
2. การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอุดมคติทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)
2. เพื่อศึกษาการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา จดหมายเหตุต่างๆ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) โดยศึกษาอุดมคติทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม โดยศึกษาผ่านผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ
2. ศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือเล่ม แผ่นพับ ไปสการ์ด ไปสเตอร์ ปฏิทิน ฯลฯ

ข้อจำกัดในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนจำกัด โดยเฉพาะ การนำเสนอข้อมูลของสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ที่ได้นำมาประกอบในงานวิจัยครั้งนี้มีเพียง หนังสือเล่ม ไปสเตอร์ ไปสการ์ด และนิตยสารที่ใช้ในช่วงปี 2525 ซึ่งการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางสื่อสิ่งพิมพ์ในสมัยปัจจุบันและสมัยก่อนบางส่วน จึงมิได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับสื่อสิ่งพิมพ์ในทุกยุคทุกสมัย ทำให้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ มิได้สะท้อนอุดมคติทางวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ในภาพรวมอย่างแท้จริง

1.5 นิยามศัพท์

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม
 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะเฉพาะของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัด
 พระแก้ว) ที่สื่อสารผ่านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

การสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางด้านสถาปัตยกรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดา
 ราม (วัดพระแก้ว) ในที่นี้ได้แก่ ปราสาทพระเทพบิดร พระศรีรัตนเจดีย์ พระสุวรรณเจดีย์ 2
 องค์ พระอุโบสถ พระอัญญาเจดีย์(พระปรางค์ 8 องค์)

การสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางด้านประติมากรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดา
 ราม (วัดพระแก้ว) ในที่นี้ได้แก่ พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ประติมากรรม
 ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ ได้แก่ รูปปั้นยักษ์ทั้ง 12 คนที่เฝ้าอยู่บริเวณซุ้มประตูต่างๆในวัดพระ
 ศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) รูปปั้นสัตว์หิมพานต์

การสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางด้านจิตรกรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 (วัดพระแก้ว) ในที่นี้ได้แก่ ภาพจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัด
 พระแก้ว)

สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัด
 พระแก้ว) จัดพิมพ์ ได้แก่ หนังสือเล่ม ไปสการ์ด และสื่อสิ่งพิมพ์ที่ทางวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัด
 พระแก้ว) ไม่ได้จัดพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือเล่ม นิตยสาร แผ่นพับ ไปสเตอร์
 ไปสการ์ด ปฏิทิน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดา
 ราม(วัดพระแก้ว)
2. เพื่อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาการสื่อสารประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัด
 พระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์” ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์
2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity) ในทางจิตวิทยาสังคม หมายถึง ความสำนึกของแต่ละบุคคลว่าตนเองมีความแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร ส่วนในทางจิตวิทยาการแพทย์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะชุดหนึ่งของแต่ละบุคคลซึ่งแสดงออกต่อผู้อื่น ลักษณะเฉพาะดังกล่าวนี้ จะช่วยให้ผู้อื่นสามารถบ่งชี้บุคคลนั้น ได้ว่า “ฉันคือใคร” และ “ฉันคือใครในสายตาผู้อื่น”

บุคคลหนึ่งๆ จะมีหลายอัตลักษณ์ ซึ่งก็คือ การมองตนเองในแง่มุมต่างๆ ในฐานะสมาชิกหน่วยหนึ่งในสังคม ตัวอย่างเช่น เชื้อชาติ ถิ่นกำเนิด เพศ ชนชั้น อาชีพ การเมือง ศาสนา ดังนั้น ในฐานะสมาชิกหน่วยหนึ่งในสังคม บุคคลหนึ่งๆ จะมองตนเองในหลายๆแง่มุม ตัวอย่างเช่น นาย ก. มองตนเองว่าเป็นคนไทยเชื้อสายจีน เป็นชาวอุดรธานี เป็นผู้ชาย เป็นพ่อค้า เป็นชนชั้นนายทุน เป็นชาวพุทธ การมองตนเองในแง่มุมต่างๆของนาย ก. ก็คือ อัตลักษณ์ในแง่มุมต่างๆของนาย ก. นั่นเอง

นอกจากอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลแล้ว ในระดับกลุ่มสังคมหนึ่งๆ จะมี “อัตลักษณ์ร่วม” (Collective Identity) ซึ่ง Melucci อธิบายว่า หมายถึง กระบวนการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่มต่างๆ ในสังคม อันจะทำให้สมาชิกได้ตระหนักถึงลักษณะร่วมของกลุ่ม และเข้าใจว่า “พวกเรา” มีลักษณะ แตกต่างไปจาก

“พวกเขา” อย่างไรก็ตาม สำเนียงร่วมดังกล่าวสามารถสร้างและปรับเปลี่ยนได้ โดยอาศัย สัญลักษณ์ต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในระบบวัฒนธรรมของกลุ่ม เช่น เพลงพื้นบ้าน ตำนานเรื่องวีรกรรมของบรรพบุรุษ ดังนั้น สังคมและวัฒนธรรมจึงมีบทบาทในการสร้าง การดำรงรักษา และปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์โดยตรง (Schlesinger, 1993 อ้างถึงในสกกลกานต์, 2539)

โครงสร้างอัตลักษณ์ (Identity) เกิดจากการจัดระบบของสังคม โดยกลุ่มสถาบันต่างๆ ในสังคมอันได้แก่ สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางสังคม และสถาบันทางการเมือง ซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลกับสมาชิกในสังคม ดังนั้น บุคคลหนึ่งๆ จึงต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ เมื่อคนเข้าไปเป็นสมาชิกของสังคมใหม่ นั่นคืออัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลและอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม จะต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนไป

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2542 : 56 – 57) กล่าวว่า iva เอกลักษณ์ ของท้องถิ่น ซึ่งยึดถือกันในสมัยหลังนี้ มักเป็นสิ่งที่ส่วนกลางเป็นผู้สร้างให้ ตามความเข้าใจและผลประโยชน์ของส่วนกลางเอง จังหวัดเชียงใหม่ได้รับเอกลักษณ์ประเภทนี้ไว้เยอะ เช่น ม่อฮ่อมมิได้เป็นเครื่องแต่งกาย “ประจำชาติ” ของคนทางเหนือ แต่นักธุรกิจที่ต้องการสนับสนุนการท่องเที่ยวคนหนึ่งเป็นผู้นำเอาม่อฮ่อมมาเป็นชุดแต่งกายตามประเพณี เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศการจัดงานเลี้ยงขัน โดก แม้แต่งานเลี้ยงขัน โดกเอง ก็ไม่ใช่งานเลี้ยงตามประเพณีทางเหนือ แต่คิดกันขึ้นสำหรับขายนักท่องเที่ยว เป็นกลืนอายุแบบพิสดารที่น่าซื้อและซื้อได้ง่าย อย่างไรก็ตามไม่ว่าต้นกำเนิดของเอกลักษณ์ต่างๆ จะมาจากไหน แต่นานเข้าคนในท้องถิ่นก็ยึดถือเอาเอกลักษณ์นั้นเป็นของตัวเองไปจริงๆ มากขึ้น

ตัวอย่างงานวิจัยในสังคมไทย ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์กับการสื่อสารและการใช้สื่อสารมวลชนในกรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมประชานิยม คือเรื่อง “The Dynamics of Audience Media Activities : An Ethnography of Women Textile Workers” ของ Ubonrat Siriyuvasak (1986) พบว่า กลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานทอผ้ามีการสื่อสารภายในกลุ่ม มีกิจกรรมกลุ่ม มีการเปิดรับสื่อ และการใช้สื่อสารมวลชน โดยการสร้างความหมายใหม่ให้กับอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดคนในสังคม ซึ่งก็คือ การสร้างสรรค์วัฒนธรรมประชานิยม หรืออีกนัยหนึ่งคือ วัฒนธรรมกลุ่มย่อยรูปแบบใหม่ ไม่ว่าจะป็นในงานชุมนุมประท้วงนายจ้าง ซึ่งมีการร้องเพลง โดยแปลงเนื้อเพลง หรือการแสดงละครโดยแปลงเนื้อเรื่อง และลักษณะตัวละคร หรือในงานสังสรรค์ของกลุ่ม ซึ่งมีการเลือกร้องเพลง เลือกเปิดเพลงเพื่อชีวิต เพลงลูกทุ่ง ทั้งนี้เมื่อศึกษาและตีความในแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ จะพบว่า อัตลักษณ์ทางชนชั้น (Class Identity) มีอิทธิพลสูงมากในการสื่อสาร ส่วนในทางกลับกันการสื่อสารก็มีอิทธิพลสูงในการรักษาอัตลักษณ์ทางชนชั้นของกลุ่มผู้ใช้แรงงาน (Siriyuvasak, 1990)

อัตลักษณ์กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในบริบทโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ไม่เพียงเป็นบริบท แต่เป็นแกนกลางของวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันด้วย มันเชื่อมโลกเข้าด้วยกัน การปฏิวัติระบบสื่อสารคมนาคมอันเป็นหัวใจของโลกาภิวัตน์หลอมละลายมิติเชิงพื้นที่และเวลา ทำให้การติดต่อสัมพันธ์ถี่ขึ้นและเข้มข้นขึ้น (Tomlinson, 1999 : ch.1 อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543) ทำให้การหิบบัณฑิตผสมผสานทางวัฒนธรรมซับซ้อนและหลากหลาย สิ่งเหล่านี้กระทบต่อจิตสำนึก ในอีกด้านหนึ่งการทบทวนและการสร้างความหมายใหม่ ๆ ให้แก่อัตลักษณ์นำไปสู่การเสนอค่านิยมทางวัฒนธรรมและแบบแผนชีวิตแบบใหม่ ๆ ขึ้นมา

ลักษณะเชิงโครงสร้างของโลกาภิวัตน์

ลักษณะทางวัฒนธรรม “หลังสมัยใหม่” (Postmodern) เป็นอาการทางวัฒนธรรมภายในระบบทุนนิยมปัจจุบัน กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมหลังสมัยใหม่ไม่อาจจัดเป็นยุคที่แยกออกต่างหาก แต่ควรจัดอยู่เป็นส่วนหนึ่งภายในระบบทุนนิยมโลก

เควิด ฮาร์วีย์ (1995 อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543 : 64) ซึ่งให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตของระบบทุนนิยมปัจจุบันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์เรื่องเวลาและสถานที่อย่างไร ธรรมชาติของทุนมีผลบีบบัณฑิตพื้นที่ให้หดแคบเข้ามา ซึ่งเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์กับการเร่งมิถเวลาให้หมุนเร็วขึ้นและเข้มข้นขึ้น หัวใจของการขยายตัวของระบบทุนนิยมยุคหลังระบบการผลิตแบบ Fordism อยู่ที่การทำให้กระบวนการสะสมทุนมีความยืดหยุ่นมากขึ้น (flexible accumulation) หากอัตราการหมุนรอบของทุนทำได้โดยอาศัยเทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การบีบบัณฑิตดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการจัดการพื้นที่อย่างมาก

การที่สินค้าถูกผลิตออกมาสู่ตลาดโลกในเวลาที่รวดเร็วขึ้นในปริมาณมากยิ่งขึ้น ระบบทุนจึงจำเป็นต้องหาทางกระตุ้นให้มีการบริโภคในอัตราที่เร็วและมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย สินค้าประเภทใดที่จะมีอายุการใช้งานสั้นและต้องมีการบริโภคซ้ำถี่ ๆ อีก การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้ส่งผลอย่างไรต่อจิตสำนึกของผู้คน ธรรมชาติของทุนที่ต้องการเร่งอัตราบริโภคทำให้เกิดค่านิยมแบบ “แตกฉาน” สินค้าต่าง ๆ ต้องผลิตในลักษณะที่สะดวกสำหรับการบริโภคอย่างฉับพลัน รวมไปถึงการทิ้งขว้างอย่างง่าย ๆ และรวดเร็ว ซึ่งมีใจเพียงแต่เรื่องรสนิยมในการบริโภคเท่านั้น แต่รวมไปถึงการใช้ชีวิตทั้งหมด การมุ่งปริมาณในเชิงบริโภคทำให้ประสบการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ไหลบ่าเข้ามาในปริมาณที่เข้มข้นมากและไหลผ่านออกไปรวดเร็วมากในจิตสำนึกของผู้คน

การบริโภคในลักษณะดังกล่าวจะเป็นไปได้ต้องอาศัยการควบคุมความเห็นและรสนิยมของมวลชน สื่อต่าง ๆ จึงมีหน้าที่หลักในการผลิตภาพลักษณ์ มีผู้ตั้งข้อสังเกต (S. Lash & J. Urry,

1994 : 193 อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543) เกี่ยวกับสินค้าในยุคปัจจุบันว่า เน้นเรื่องดีไซน์หรือรูปแบบภายนอกและเน้นเรื่องอำนาจเชิงสัญลักษณ์มาก ความวูบวาบฉาบฉวย ส่งผลด้านกลับทำให้คนมุ่งไขว่คว้าหาอัตลักษณ์และระบบคุณค่าที่มั่นคงยั่งยืน เราจึงพบกระบวนการสร้างและผลิตซ้ำ ภาพลักษณ์ที่ฉาบด้วยอุดมการณ์และระบบคุณค่าทั้งในแวดวงการเมือง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การสร้างภาพลักษณ์จึงกลายมาเป็นส่วนหนึ่งทำให้เกิดสภาพที่ฮาร์วีย์ เรียกว่า simulacrum (D. Harvey, 1995 : 289 อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543) คือ สภาพที่ความจริงกับภาพลวงแยกจากกันไม่ออก

อัตลักษณ์กับพลวัตทางวัฒนธรรมในระบบโลก

การทำความเข้าใจความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงเรื่องอัตลักษณ์ เราจำเป็นต้องเห็นภาพของพลวัตทางวัฒนธรรมในระบบ โลกานูวัตด้วย เพื่อให้เข้าใจง่าย จึงมีการแยกระดับหรือมิติต่าง ๆ ของการวิเคราะห์ ได้แก่

1. ตัวแปรเชิงโครงสร้าง (เทคโนโลยี, เศรษฐกิจและการเมือง)
2. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (ในเชิงสังคมและวัฒนธรรม)
3. ระดับปัจเจกบุคคล (การเปลี่ยนแปลงในจิตสำนึกและจิตวิทยา)

แม้พลวัตทางวัฒนธรรมจะแสดงออกให้เห็นอยู่ในระนาบที่สองตรงกลาง แต่ก็สัมพันธ์กับอีกสองระนาบอย่างมาก และในระนาบตรงกลางก็สามารถแบ่งซอยย่อยเป็นลำดับชั้นต่าง ๆ ได้ อีก มีผู้ศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัยเสนอตัวแปรที่อยู่ในระนาบต่าง ๆ หลากแบบ

บางครั้งพลัง โลกโลกาภิวัตน์ก็เป็นสื่อองค์กรประกอบ “วัฒนธรรมดั้งเดิม” บางอย่างที่มีใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของถิ่นนั้นเข้ามา และทำให้มันเข้มแข็งขึ้น (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543 : 103)

มีผู้ศึกษากลุ่มลาหู่ที่เชียงราย พบว่าชาวลาหู่ที่นั่น ได้ความรู้เรื่องโยคะและการรักษาสุขภาพแนวทางเลือกจากชาวตะวันตกที่เข้าตั้งรกรากในชุมชนของเขา ทำให้ชาวลาหู่ในหมู่บ้านใช้ความรู้ภาษาอังกฤษเรื่องการรักษาแผนโบราณเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ความตื่นตัวในเรื่องนี้ทำให้มีการเสริมต่อและรื้อฟื้นความรู้เรื่องการรักษาพยาบาลแผนโบราณของวัฒนธรรมของพวกเขาด้วย (C. zur Strassen, 1996 : 340 อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543) กรณีนี้เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจของการปะทะประสานของพลังโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นนิยม โลกาภิวัตน์เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นนิยมหลากหลายสำนวนได้มาพบประสานกันในเรื่องใจเมื่อวัฒนธรรมทางเลือกเหล่านั้นสามารถกลายเป็นสินค้าได้

บางกรณี กลุ่มชาติพันธุ์ก็หันมาใช้วาทกรรมของโลกาภิวัตน์ เพื่อตอบโต้โลกาภิวัตน์เอง ภาพลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวเขาในเมืองไทยคือผู้ทำลายป่า และรัฐไทยก็ใช้ข้ออ้างดังกล่าวในการ

ไม่ให้สัญชาติไทยแก่คนเหล่านี้และพยายามผลักดันคนเหล่านี้ออกจากป่า และอีกด้านหนึ่งก็นำโครงการพัฒนาและอนุรักษ์ในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน วัตถุประสงค์การอนุรักษ์เหล่านี้เป็นแนวทางในการควบคุมการจัดการทรัพยากรของรัฐ มีงานวิจัยที่ศึกษากลุ่มลาหู่ในเชียงราย ที่ตอบรับและหันมาทำกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า การควบคุมไฟป่าและทำการเกษตรแบบยั่งยืนอย่างเข้มแข็ง เพื่อสร้างความหมายแก่อัตลักษณ์ทางสังคมของตน ทำให้การเปลี่ยนภาพจากคนทำลายป่ามาเป็นนักอนุรักษ์ ผลสำเร็จจากกิจกรรมของพวกเขาทำให้เป็นกรณีตัวอย่างที่มีชื่อเสียง การพิสูจน์ตนและสร้างอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์นักอนุรักษ์สามารถสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อปกป้องมิให้ถูกผลักดันออกจากป่า และเพื่อแสดงถึงศักยภาพของพวกเขาในฐานะพลเมืองที่ดีของประเทศไทย (สมบัติ บุญคำแข็ง, 2540 อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543)

แนวคิดอัตลักษณ์ (Concepts of Identity)

การทบทวนความหมายของอัตลักษณ์ เป็นกระบวนการที่สร้างปัญหา (problematic) ในแวดวงวิชาการอยู่ไม่น้อย เพราะความหมายของอัตลักษณ์ได้แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา จากเดิมที่อัตลักษณ์ได้การอยู่ไม่น้อย เพราะความหมายของอัตลักษณ์ได้แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา จากเดิมที่อัตลักษณ์ได้รับการนิยามว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของคนหรือสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับคำว่า “เอกลักษณ์” นั้น ในปัจจุบัน มุมมองของนักสังคมศาสตร์ได้หรือสร้างความหมายเสียใหม่ ให้เหมาะสมกับคำว่า “อัตลักษณ์” มากขึ้น ด้วยการพิจารณาความหมายของอัตลักษณ์ให้สัมพันธ์กับการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในบริบทของโลกาภิวัตน์ ที่เน้นปรากฏการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์ในมิติของเวลาอันรวดเร็ว และมิติของพื้นที่ที่ไร้ขอบเขตจำกัด รวมทั้งการเคลื่อนไหวในระดับขบวนการที่เป็นผลให้การก่อรูปของอัตลักษณ์เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับทิศทางใหม่ในเชิงสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และปัจจัยอื่น ๆ มากขึ้น ไม่ใช่เพียงสิ่งกำหนดจากปัจเจกภาพของบุคคลอีกต่อไป

อัตลักษณ์ในมิติของอัตลักษณ์ร่วมของสังคม

มโนทัศน์หลักของมานุษยวิทยา เน้นว่าการศึกษาอัตลักษณ์ ต้องอาศัยกระบวนการแบบหลากหลายมิติ (อาทิ เช่น มิติทางสังคม มิติระดับปัจเจก และมิติทางความเชื่อ หรือจิตวิญญาณ) และต้องพิจารณาภายใต้บริบททางวัฒนธรรมของโครงสร้างสังคมนั้น ด้วยเหตุนี้ งานทางมานุษยวิทยาจำนวนมาก จึงพิจารณาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตะวันออก ในฐานะอัตลักษณ์ร่วมของสังคม (collective identities) มากกว่าปัจเจก (the person) และพยายามหาว่ามีสัญลักษณ์ใดในสังคมที่เป็น

สิ่งกำหนดอัตลักษณ์ หรือเป็นตัวเชื่อมอัตลักษณ์เข้ากับโครงสร้างของสังคม (Morris, 1994 อ้างถึงใน Mayo : 2000)

ทฤษฎีมาร์กซิสต์ เป็นสังคมวิทยาคลาสสิก แห่งปลายศตวรรษที่ 19 กลุ่มแรก ๆ ที่อธิบายว่า มนุษย์จะมีอัตลักษณ์อย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่ของเขาในกระบวนการผลิต กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชนชั้น (class) คือ สิ่งที่กำหนดอัตลักษณ์ของปัจเจก และก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางชนชั้น ซึ่งเป็นลักษณะของอัตลักษณ์ร่วม (Dyer : 1993) แนวคิดเรื่องการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ ได้รับการอธิบายมากขึ้น โดย แม็กซ์ เวเบอร์ ที่เจาะจงหน่วยการวิเคราะห์ของเขาอยู่ที่ระดับกลุ่ม ในการศึกษาปัจจัยทางความเชื่อและศาสนา ที่มีส่วนกำหนดแบบแผนทางอัตลักษณ์ของปัจเจก ในขณะที่เดียวกันเวเบอร์สนใจศึกษาว่า อัตลักษณ์ระดับปัจเจกมีอิทธิพลกำหนดทิศทางและ โครงสร้างของสังคมอย่างไรด้วย เช่น อัตลักษณ์แบบผู้หลุดพ้นของศาสนาพุทธ (outer-worldly asceticism) อัตลักษณ์แบบปรับตัวเพื่ออยู่ในโลกของลัทธิขงจื้อ เป็นต้น (อภิญา เพ็ญฟูสกุล: 2543)

นักคิดในสายปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic interactionism) อธิบาย อัตลักษณ์ในฐานะของสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม นั่นคือ ความรู้สึกหรือการให้ความหมายเกี่ยวกับ “ตัวตน” (subjectivity) ของเรานั้นพัฒนาขึ้นมาจากปฏิกริยาของเราที่มีต่อการรับรู้ที่ผู้อื่นมองเราอย่างไร หรือที่เรียกกันว่า เป็น “ตัวตนในกระจกเงา” (the looking glass self) ดังที่ Dyer (1993) นักทฤษฎีสายวัฒนธรรมศึกษา ได้ชี้ว่า การหลอมรวมของความรู้สึกว่าสังคมหรือผู้อื่นมีจินตภาพต่อเราอย่างไรนั้น เป็นผลที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจหรือความต่ำต้อยในอัตลักษณ์ของเรา ด้วยเหตุนี้ จึงต้องวิเคราะห์การใช้อำนาจของกลุ่มหรือ โครงสร้างสังคม ตลอดจนบริบทที่แวดล้อมต่าง ๆ ที่มีส่วนสร้างอัตลักษณ์ระดับปัจเจก มีด เป็นนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (interactionist) อีกผู้หนึ่ง (Mead : 1934 อ้างถึงใน Mayo : 2000; อภิญา เพ็ญฟูสกุล: 2543) ที่เชื่อว่า กลไกสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ คือ การเรียนรู้ที่จะสวมบทบาทของผู้อื่น และภาษา คือ ช่องทางการถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์และกฎเกณฑ์ร่วมของสังคม แนวคิดของมีด ก่อให้เกิดการศึกษาในเชิงกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ (การให้ความหมาย) และกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ที่มีผลต่อประสบการณ์ของบุคคลเกี่ยวกับความเป็นตัวเรา ในฐานะที่เป็นกลุ่มก้อนเดียวกับหน่วยทางกายภาพในสังคม หรืออัตลักษณ์ของคนในกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น นำไปสู่แนวคิดเรื่อง “การปิดป้าย” (labelling) ที่เห็นว่า อัตลักษณ์ คือ สิ่งกระบวนการทางสังคมปิดป้ายไว้ให้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล และมีผลให้บุคคลนั้น รับเอาอัตลักษณ์ตามป้ายนี้เข้ามาหลอมรวมไว้เป็นอัตลักษณ์ของตัวเอง หรืออีกนัยหนึ่ง ตามที่กิดเดนส์ (Giddens) นักสังคมวิทยาร่วมสมัย อธิบายว่า อัตลักษณ์เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับสังคม ที่กำหนดว่า เราควรมองโลกภายนอกอย่างไร (Giddens : 1991)

ถึงแม้ว่าการอธิบายอัตลักษณ์ในฐานะของอัตลักษณ์ร่วมของสังคม ได้ขยายความเข้าใจในเรื่องของความสัมพันธ์ระดับปัจเจกกับโครงสร้างสังคมมากขึ้น แต่ถึงกระนั้น การให้น้ำหนักของแนวคิดไว้ที่การรวมกลุ่มนั้น ทำให้มิติทางสังคมและกลุ่มกลายเป็นแกนกลางของการเคลื่อนไหวทางอัตลักษณ์มากขึ้นไป และทำให้การก่อเกิดหรือการรื้อสร้างอัตลักษณ์ระดับปัจเจก ถูกอธิบายด้วยกระบวนการแบบเป็นผลทางสังคมเพียงด้านเดียว นักคิดของกลุ่มทฤษฎีหลังสมัยใหม่ (postmodernism) จึงเสนอคำอธิบายอัตลักษณ์ที่หลากหลายออกไป โดยพิจารณาอัตลักษณ์ในฐานะของทางเลือก และสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา

อัตลักษณ์ (identity) คือ การสร้างความหมายเชิงวัฒนธรรมให้แก่ตัวตนของปัจเจกหรือกลุ่มชน เพื่อตระหนักในคุณค่าของชีวิตตนตามความหมายที่ตนเองได้นิยามไว้ให้แก่ตัวเอง การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) เพื่อการศึกษาความหมายเชิงอัตลักษณ์ที่ปรากฏในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) โดยเฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เพื่อสะท้อนให้เห็นความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ที่ปรากฏอยู่

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรม มาจากคำว่า วัฒนธรรม และธรรม วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง ธรรม หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติ วัฒนธรรม จะหมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตแห่งส่วนรวม วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้ (พระยาอนุมานราชชน, ม.ป.ป. : 2)

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 746)

วัฒนธรรม คือ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย กลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน (พ.ร.บ.วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2485: 1)

นักสังคมวิทยา ให้ความเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ดังนี้ วัฒนธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์และวิถีในการกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งมนุษย์ได้มีส่วนร่วมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม และได้มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง วิถีการกระทำนั้นเป็นต้นว่า การทำงาน การกินอยู่หลับนอน (ณรงค์ เส็งประชา, 2539: 5)

ลักษณะของวัฒนธรรม

ทุกสังคมและทุกประเทศในโลกนี้ สิ่งหนึ่งที่ต้องมีคือ วัฒนธรรม วัฒนธรรมของแต่ละแห่งย่อมไม่เหมือนกันแตกต่างกันไปตามการนับถือศาสนา ลัทธิต่างๆ ความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ ลักษณะของวัฒนธรรม แบ่งออกได้ ดังนี้

1. วัฒนธรรม คือ ผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น ความรู้ ความเชื่อ การนับถือ ศาสนา การดำเนินชีวิต รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้
2. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นที่ช่วยในการดำเนินชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น
3. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์
4. วัฒนธรรม มีลักษณะเป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมเป็นผลของการถ่ายทอด การเรียนรู้และเครื่องมือ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยการสื่อสารโดยสัญลักษณ์ เช่น การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นก่อนๆ ดำเนินสืบต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันโดยไม่ขาดหายไป
5. วัฒนธรรมเป็นผลจากการช่วยกันสร้างสรรค์ของมนุษย์ และได้มีการปรับปรุง และ คัดแปลง สิ่งใดที่ไม่ดีหรือล้าสมัยก็ไม่ใช้อีกต่อไป สิ่งใดดีก็คงใช้อยู่ต่อไป เช่น การทำนาสมัยก่อน ต้องอาศัยควาย แต่ปัจจุบันมีเทคโนโลยีเข้ามาใหม่ การใช้ควายทำงานจึงค่อยๆ เลิกไป
6. วัฒนธรรม เป็นของส่วนรวม ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่งหรือไม่ใช่ของ ที่ใครคนหนึ่งจะบอกให้มีหรือยกเลิกไป คนในส่วนรวมเท่านั้นที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ว่ามีหรือไม่มี โดยมีข้อสนับสนุนในสิ่งที่ทำลงไปนั้นถูกต้อง ดีงาม เกิดประโยชน์ เป็นต้น

ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non - material culture) หรือนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ลัทธิประเพณี ค่านิยม ฯลฯ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์
 2. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material culture) หรือรูปธรรม ซึ่งได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ต่างๆ เครื่องอุปโภคบริโภค อาหารการกิน ยานพาหนะ เครื่องแต่งกาย ฯลฯ
- ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษา การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นการศึกษาวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมาผ่านสื่อสิ่งพิมพ์

ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม เป็น เครื่องวัดและเครื่องกำหนด ความเจริญก้าวหน้าหรือความเสื่อมของสังคมขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรม จึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ หากสังคมใด มีวัฒนธรรมที่ดีงามที่เหมาะสมแล้ว สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ตรงกันข้ามหาก สังคมใดมีวัฒนธรรมที่ล้าหลัง มีแบบพฤติกรรมที่ไม่ดี มีค่านิยมที่ไม่เหมาะสม สังคมนั้นก็ยากจะเจริญก้าวหน้า และในที่สุดก็อาจสูญสิ้นความเป็นชาติได้ เพราะถูกรุกรานทางวัฒนธรรม

ความสำคัญของวัฒนธรรม มีดังนี้

1. วัฒนธรรมช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่างๆของมนุษย์ มนุษย์พ้นจาก อันตราย สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย
2. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และ สังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน
3. เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูง ย่อมได้รับการยกย่อง และเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ
4. เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขวัฒนธรรมทางบรรทัดฐานจะช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม
5. ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าชาตินั้นมีวัฒนธรรมที่ดี มีคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลักแห่งเหตุผลในการดำเนินชีวิต ขยัน ประหยัด อุตุน มีระเบียบวินัยที่ดี ฯลฯ สังคมนั้นจะเจริญรุ่งเรือง (ณรงค์ เส็งประชา, 2539: 19-20)

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรือง ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และศิลปะอื่นๆ เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นอัตลักษณ์ ที่บรรพบุรุษได้สืบทอดความเจริญทางวัฒนธรรมเหล่านี้มาเป็นเวลานาน จากภูมิปัญญาของมนุษย์ที่ได้สร้างสรรค์ไว้ในอาคารสถานที่ต่างๆ รวมทั้ง ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิจิตรบรรจงอย่างสวยงามภายในพระอุโบสถ และตามระเบียงวัด

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์

สื่อในการประชาสัมพันธ์ หลายคนจะคิดถึงแต่สื่อสารมวลชนที่คุ้นเคย (Traditional media) อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ป้ายโฆษณา หรือสื่อภายนอกอาคารสถานที่เท่านั้น หรือคนที่มองกว้างไปกว่านั้นก็อาจจะมองเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นสื่อการประชาสัมพันธ์ได้ เช่น ใบปิด (Poster) แผ่นพับ (Folder) ใบปลิว (Leaflet) เอกสารและโปรচার์ (Brochures) เป็นต้น แต่กระนั้นก็ยังไมอาจกล่าวได้ว่าเป็นการมองสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ได้อย่างครบถ้วน

การมองสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ครบถ้วนนั้น ควรนิยามสื่อว่า “เครื่องมือที่ใช้ในการกระจายข้อมูลข่าวสารที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่จะนำไปสู่ภาพพจน์ที่ดี” หากมองเช่นนี้แล้วก็จะเห็นได้ว่า สื่อประชาสัมพันธ์มีทั้งสิ่งที่เป็นสื่อมวลชน (Mass media) และสื่อที่ไม่ใช่สื่อมวลชน (Non-mass media) เพราะว่ามีสิ่งที่ไม่ใช่สื่อมวลชนนั้นก็ยังสามารถสื่อข่าวสารได้ สามารถสร้างภาพพจน์ได้ หากจะประมวลเป็นหมวดหมู่แล้ว สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์จะมีดังต่อไปนี้

1. สื่อสารมวลชน (Mass media)
2. สื่อมวลชนสัมพันธ์ (Media relations)
3. สื่อสิ่งพิมพ์พิเศษ (Special publications)
4. สื่อกิจกรรมพิเศษ (Special events)
5. สื่อบุคคล (Personal media)
6. สื่อสิ่งของ (Special advertisement)
7. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic media)
8. สื่อพื้นบ้าน (Folk media)
9. ศูนย์กิจกรรม (Activity center)
10. สื่อโสตทัศนูปกรณ์ (Audio)

ไม่ว่าเราจะใช้สื่อประเภทใดก็ตามวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อจะมีดังนี้

- 1) การเข้าถึง (Reach) เราต้องเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้ได้มากที่สุด
- 2) ความถี่ (Frequency) เราต้องเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยความถี่ที่เหมาะสม มีจำนวนมากกว่าพอที่จะก่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ทางการสื่อสารได้
- 3) ความสัมฤทธิ์ (Impact) เมื่อเราได้ใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์แล้ว เราต้องบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ ความเข้าใจ การยอมรับ การชื่นชม หรือความพร้อมความยินดีที่จะทำตามข้อเสนอแนะหรือการชักชวนใด ๆ

4) ความต่อเนื่อง (Continuity) คือการศึกษาการประชาสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องในระยะเวลาที่พอเหมาะ และเพียงพอที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสาร มิใช่ว่าเป็นการทำงานแบบไฟไหม้ฟางเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าทำได้แล้ว

ในการดำเนินการวางแผนใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ เราควรมีขั้นตอนและข้อพิจารณาดังนี้

- 1) ศึกษาแผนงานการประชาสัมพันธ์ให้รู้ว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใคร วัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์ครั้งนี้คืออะไร ข้อความที่จะต้องสื่อออกไปคืออะไร ยุทธวิธีของการสร้างสื่อในการประชาสัมพันธ์ข้อความเหล่านั้นเหมาะสมกับสื่อประเภทใด
- 2) คู่มือจำกัดของงบประมาณ
- 3) เลือกสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้ได้มากที่สุด
- 4) เลือกสื่อที่เหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายของข้อมูลข่าวสารที่ต้องการสื่อออกไป
- 5) เลือกสื่อที่เราสามารถควบคุมได้มากที่สุด เพื่อให้ได้ข้อความที่เราต้องการสื่อออกไป มีความถูกต้องและครบถ้วน
- 6) สร้างความน่าสนใจให้สื่อมวลชน เพื่อให้ได้มีการเผยแพร่สิ่งที่เราทำต่อเนื่อง เป็นการขยายผลให้กว้างขวางมากขึ้น
- 7) เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการใช้สื่อแต่ละชนิดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณ
- 8) พิจารณาทั้งสื่อมวลชน (Mass media) และเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ใช่สื่อมวลชน (Non-mass media) เพื่อจะได้พิจารณาสื่อที่เหมาะสมอย่างครบถ้วน ไม่มองข้ามเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ใช่สื่อมวลชน
- 9) พิจารณาพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายในการบริโภคสื่อ เพื่อให้ใช้สื่อเหล่านั้นสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและเป็นที่น่าสนใจของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง
- 10) พยายามสร้างความดีที่เหมาะสม อย่าให้บ่อยเกินไปจนไม่เกิดความสัมฤทธิ์ และอย่าให้มากเกินไปจนเกิดความเบื่อหน่ายรำคาญ แต่อย่างไรก็ตามยึดถือหลักว่า “ความคุ้นเคยก่อให้เกิดความชื่นชอบ” (Familiarity breeds liking) ดังนั้นถ้าเราทำให้เรื่องราวทางองค์กรหรือสินค้าขององค์กรที่เป็นที่คุ้นเคยของกลุ่มเป้าหมาย ความชื่นชอบจะเกิดขึ้นได้จากความคุ้นเคย (เสรีวงษ์มณฑา, 2546 : 28-31)

สื่อสิ่งพิมพ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายคำที่เกี่ยวกับ “สื่อสิ่งพิมพ์” ไว้ว่า “สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง สมุด แผ่นกระดาษ หรือวัตถุใด ๆ ที่พิมพ์ขึ้น รวมตลอดทั้งบทเพลง แผนที่ แผ่นผัง ภาพวาด ภาพระบายสี ใบประกาศ แผ่นเสียง หรือสิ่งอื่นใดอันมีลักษณะเช่นเดียวกัน”

“สื่อ หมายถึง ก. ทำการติดต่อให้ถึงกัน ชักนำให้รู้จักกัน

น. ผู้หรือสิ่งที่ทำการติดต่อให้ถึงกัน หรือชักนำให้รู้จักกัน”

“พิมพ์ หมายถึง ก. ถ่ายแบบ , ใช้เครื่องจักรกดตัวหนังสือหรือภาพ เป็นต้นให้ติดบนวัตถุ เช่น แผ่นกระดาษ ผ้า ทำให้เป็นตัวหนังสือหรือรูปรอยอย่างใด ๆ โดยการกดหรือการใช้พิมพ์หิน เครื่องกล วิธีเคมี หรือวิธีอื่นใด อันอาจให้เกิดเป็นสิ่งพิมพ์ขึ้นหลายสำเนา

น. รูป , รูปร่าง , ร่างกาย , แบบ”

ดังนั้น “สื่อสิ่งพิมพ์” จึงมีความหมายว่า “สิ่งที่พิมพ์ขึ้น ไม่ว่าจะเป็แผ่นกระดาษหรือวัตถุใด ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ อันเกิดเป็นชิ้นงานที่มีลักษณะเหมือน ต้นฉบับขึ้นหลายสำเนาในปริมาณมากเพื่อเป็นสิ่งที่ทำการติดต่อ หรือชักนำให้บุคคลอื่น ได้เห็นหรือทราบ ข้อความต่าง ๆ”

ประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือ

- หนังสือสารคดี ตำรา แบบเรียน

เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่แสดงเนื้อหาวิชาการในศาสตร์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมาย ด้วยความรู้ที่เป็นจริง จึงเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เน้นความรู้อย่างถูกต้อง

- หนังสือบันเทิงคดี

เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิตขึ้น โดยใช้เรื่องราวสมมติ เพื่อให้อ่านได้รับความรู้ ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน มักมีขนาดเล็ก เรียกว่า หนังสือฉบับกระเป๋า หรือ Pocket Book ได้

สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสาร

- หนังสือพิมพ์ (Newspapers)

เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิตขึ้น โดยนำเสนอเรื่องราว ข่าวสารภาพและความคิดเห็น ในลักษณะของแผ่นพิมพ์ แผ่นใหญ่ ที่ใช้วิธีการพับรวมกัน ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์ชนิดนี้ ได้พิมพ์ออกเผยแพร่ทั้งลักษณะ หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน

- **วารสาร , นิตยสาร**

เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิตขึ้นโดยนำเสนอสาระ ช่าง ความบันเทิง ที่มีรูปแบบการนำเสนอ ที่โดดเด่น สะดุดตา และสร้างความสนใจให้กับผู้อ่าน ทั้งนี้การผลิตนั้น มีการกำหนดระยะเวลาการออกเผยแพร่ที่แน่นอน ทั้งลักษณะวารสาร นิตยสารรายปักษ์ (15 วัน) และรายเดือน

- **จุดสาร**

เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิตขึ้นแบบไม่มุ่งหวังผลกำไร เป็นแบบให้เปล่าโดยให้ผู้อ่านได้ศึกษา หาความรู้ มีกำหนดการออกเผยแพร่เป็นครั้ง ๆ หรือลำดับต่าง ๆ ในวาระพิเศษ

- **สิ่งพิมพ์โฆษณา**

โปรซัวร์ (Brochure) เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีลักษณะเป็นสมุดเล่มเล็ก ๆ เย็บติดกันเป็นเล่มจำนวน 8 หน้าเป็น อย่างน้อย มีทั้งปกหน้าและปกหลัง ซึ่งในการแสดงเนื้อหาจะเกี่ยวกับโฆษณาสินค้า

- **ใบปลิว (Leaflet , Handbill)** เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ใบเดียว ที่เน้นประกาศหรือโฆษณา มักมีขนาด A4 เพื่อง่ายในการแจกจ่าย ลักษณะการแสดงเนื้อหา เป็นข้อความที่ผู้อ่าน อ่านแล้วเข้าใจง่าย

- **แผ่นพับ (Folder)** เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิต โดยการเน้นการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งเนื้อหาที่นำเสนอเป็นเนื้อหา ที่สรุปใจความสำคัญ ลักษณะมรการพับเป็นรูปเล่มต่าง ๆ

- **ใบปิด (Poster)** เป็นสื่อสิ่งพิมพ์โฆษณา โดยใช้ปิดตามสถานที่ต่าง ๆ มีขนาดใหญ่พิเศษ ซึ่งเน้นการนำเสนออย่างโดดเด่น ดึงดูดความสนใจ

สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อธุรกิจ

- เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้ในการห่อหุ้มผลิตภัณฑ์การค้าต่าง ๆ แยกเป็นเครื่องพิมพ์หลัก ได้แก่ สิ่งพิมพ์ที่ใช้ปิดรอบขวด หรือ ครอบป้องกันผลิตภัณฑ์การค้า สิ่งพิมพ์รอง ได้แก่ สิ่งพิมพ์ที่บรรจุกล่องหรือลัง

สิ่งพิมพ์มีค่า

- เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เน้นการนำไปใช้เป็นหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งเป็นการกำหนดตามกฎหมาย เช่น ธนาณัติ บัตรเครดิต เช็คนาคาร ตัวแลกเงิน หนังสือเดินทาง เป็นต้น

สิ่งพิมพ์ลักษณะพิเศษ

- เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีการผลิตขึ้นตามลักษณะพิเศษแล้วแต่การใช้งาน ได้แก่ นามบัตร, บัตรอวยพร ปฏิทิน บัตรเชิญ ใบส่งของ ใบเสร็จรับเงิน สิ่งพิมพ์บนแก้ว สิ่งพิมพ์บนผ้า เป็นต้น

สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์

- เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้งานในคอมพิวเตอร์ หรือระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ได้แก่ Document Formats , E-Book for Palm/PDA เป็นต้น

บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์มีบทบาท ดังต่อไปนี้

1. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในงานสื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์มีความสำคัญในด้านนำเสนอข้อมูล ข่าวสาร สาระ และความบันเทิง ซึ่งเมื่องานสื่อมวลชนต้องเผยแพร่ จึงต้องผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ , วารสาร , นิตยสาร เป็นต้น

2. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในสถานศึกษา สื่อสิ่งพิมพ์ถูกนำไปใช้ในสถานศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งทำให้ผู้เรียน ผู้สอนเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น เช่น หนังสือ ตำรา แบบเรียน แบบฝึกหัด สามารถพัฒนาได้เป็นเนื้อหาในระบบ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้

3. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในงานด้านธุรกิจ สื่อสิ่งพิมพ์ที่ถูกนำไปใช้ในงานธุรกิจประเภทต่าง ๆ เช่น งานโฆษณา ได้แก่ การผลิต หัวจดหมาย/ซองจดหมาย ใบเสร็จรับเงิน/ใบส่งของ โฆษณาหน้าเดียว นามบัตร เป็นต้น

4. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในงานด้านธนาคารงานด้านธนาคาร ซึ่งรวมถึง งานการเงินและงานเกี่ยวกับ หลักฐานทางกฎหมาย ได้นำสื่อสิ่งพิมพ์หลาย ๆ ประเภทมาใช้ในการดำเนินงาน เช่น ใบนำฝาก ใบถอน ธนบัตร เช็คธนาคาร ตัวแลกเงิน และหนังสือเดินทาง

5. บทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในห้างสรรพสินค้า และร้านค้าปลีก สื่อสิ่งพิมพ์ที่ทางห้างสรรพสินค้า หรือร้านค้าปลีกใช้ในการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ ใบปิดโฆษณาต่าง ๆ ใบปลิว แผ่นพับ จุลสาร

สื่อมีอิทธิพลต่อการสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์คุณลักษณะของสื่อ การศึกษาการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ก็เพื่อที่จะศึกษาเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าที่ปรากฏอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)และถ่ายทอดมาทางสื่อสิ่งพิมพ์ลักษณะอย่างไรบ้าง มีเอกลักษณ์ที่ได้ถูกนำเสนอในเสนอประเภทใดอย่างไร

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นงนภัส ศรีสงคราม(2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านอัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของชาวไทยโซ่ง ในหมู่บ้านคอนเตาอิฐ จังหวัดกาญจนบุรี” ซึ่งได้พบว่า

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของส่วนรวม วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่สามารถถ่ายทอด สืบทอดเลียนแบบ หรือเอาแบบอย่างกันได้ โดยใช้การสื่อสารเป็นตัวสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่งต่อกันไป เพื่อให้วัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วมีอยู่ต่อไป เช่น วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือน ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดให้เกิดความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความขยัน ประหยัดและอดทน เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูกต้อง

สิ่งหนึ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยโซ่งที่มีมาแต่โบราณในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย คือ “บ้านทรงกระโจม” ที่มีความงามทางด้านสถาปัตยกรรมอย่างหนึ่งของชาวไทยโซ่งที่นิยมปลูกสร้างบ้านทรงนี้ เนื่องจากวัสดุที่ใช้หาง่าย เช่น ไม้ไผ่ หญ้าคาหรือหญ้าแฝก เสาบ้านทำด้วยไม้เนื้อแข็งทั้งต้น พื้นบ้านทำด้วยไม้กระดานหรือทำด้วยฟากสิ่งที่ทำด้วยไม้ไผ่ทาบเป็นชั้นๆ หลังคามุงด้วยแฝก มีความยาวคลุมเสมอพื้นเรือน ใต้ถุนบ้านโล่งใช้ทำประโยชน์ได้หลายอย่าง ภายในบ้านชั้นบนไม่มีฝาผนังห้อง ใช้เป็นที่นอน ที่ทำครัวประกอบอาหาร ใช้รับแขก ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมในการสร้าง

บ้านของชาวไทยโซ่งเป็นมรดกที่สืบทอดต่อกันมาบรรพบุรุษถึงรุ่นลูกหลานในปัจจุบันที่บ่งบอกถึงศิลปะความงาม สถาปัตยกรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาวไทยโซ่งอย่างหนึ่ง

การสืบทอดทางวัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือนของชาวไทยโซ่ง และการสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์จากรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่งและรุ่นต่อไป จำเป็นต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญสืบทอด ชี้นำ สนับสนุนให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงความสวยงาม สิ่งที่เป็นประโยชน์ ประหยัด และความเป็นอัตลักษณ์ที่มีมาแต่โบราณเหล่านี้ให้คงอยู่ตลอดไป

สุนิสา ชมอินทร์ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของหมอช่างชาวกูยจังหวัดสุรินทร์” ซึ่งได้พบว่า

สิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของหมอช่างชาวกูย คือ “การคล้องช้าง” ซึ่งถือได้ว่าเป็นศาสตร์ที่มีคุณค่าและ สามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของหมอช่างชาวกูยได้

อย่างชัดเจน หมอช่างชาวกูยที่เป็นมรดกสืบทอดกันมาแต่โบราณ ชาวกูยถือว่าช่างเป็นสมาชิกในครอบครัว และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ลูกหลานชาวกูยได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

การสืบทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมจากบรรพบุรุษชาวกูยผ่านการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมกูยกับวัฒนธรรมเขมรดังจะเห็นได้จากการใช้ภาษาที่มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของหมอช่างชาวกูย การนับถือเรื่องไสยศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของเขมรโบราณ จากอัตลักษณ์ดังกล่าวทำให้หมอช่างชาวกูยเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อกลุ่มผู้เลี้ยงช่างชาวกูย และเป็นบุคคลที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการ โพนช่างหรือการคล้องช่างป่า

การสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของหมอช่างชาวกูย และการสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์ จำเป็นต้องอาศัยความช่างรุ่นใหม่ที่สืบทอดวิชาศาสตร์การคล้องช่างให้คงอยู่ต่อไป หากไม่ได้รับการฟื้นฟูหรือการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชนกลุ่มผู้สนับสนุนและคนในชุมชนแล้ว อัตลักษณ์ ความเป็นหมอช่างชาวกูย เรื่อง การคล้องช่างจะกลายเป็นแค่ “ตำนาน” ที่ไม่มีใครคอยสืบทอดต่อไปในอนาคต

นิสาพร วัฒนศัพท์ (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “วัดกับการดำรงอยู่ของศิลปหัตถกรรมพื้นเมือง ในเขตตำบลเกาะเกร็ด” ซึ่งได้พบว่า

“โรงหม่อมอู” ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงความเคารพครั้งสุดท้ายต่อพระสงฆ์ที่นับถือ โดยโรงหม่อมจะสูญสลายไปในพิธีกรรมด้วย ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน เพราะปัจจัยส่งเสริม คือ ความเชื่อของชาวบ้านที่ต้องสร้างและมีการพัฒนาคุณภาพของวัดดูดิบและมาตรฐานการผลิต อย่างไรก็ตาม อุปสรรคก็คือโอกาสในการผลิตที่น้อยลง นายช่างที่มีความรู้เริ่มหาได้ยากและวัดดูดิบที่มีราคาแพง และหาซื้อได้ยากเช่นกัน ในส่วนของการสืบสานพบว่า แรงกระตุ้นจากคนภายนอกที่เข้ามา ชื่นชมงาน โรงหม่อม และการที่คนภายนอกเข้ามาศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในงานโรงหม่อม มีผลให้เกิดการสืบสานอยู่ต่อไปได้ การจัดเก็บโรงหม่อมไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาก็มีส่วนช่วยเช่นกัน ส่วนอุปสรรคที่ค้นพบนอกจากจำนวนนายช่างที่ลดน้อยลงแล้ว ความรู้ที่ไม่ได้บันทึกไว้เป็นตำราก็มีส่วนช่วยเช่นกัน

นริณี ขวนกริกกุล (2537) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรม การเปิดรับสื่อของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาเที่ยวจังหวัดสุโขทัย” พบว่า

1. พฤติกรรม การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับจังหวัดสุโขทัยจากสื่อมวลชน อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ และนิตยสารหรือวารสารนั้น สื่อโทรทัศน์ จะมี

ความสัมพันธ์กับการมาเที่ยวจังหวัดสุโขทัย ส่วนสื่อวิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ นิตยสารหรือวารสาร จะไม่มีความสัมพันธ์กับการมาเที่ยวจังหวัดสุโขทัยมากนัก

2. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับจังหวัดสุโขทัยจากสื่อเฉพาะกิจ อันได้แก่โปสเตอร์ แผ่นพับ หรือใบปลิว ประกาศผ่านตู้เอทีเอ็ม วิทยุทัศน์ สไลด์ และป้ายโฆษณาการจัดนิทรรศการนั้น สื่อประเภทโปสเตอร์และวิทยุทัศน์จะมีความสัมพันธ์กับการมาเที่ยวจังหวัดสุโขทัย ส่วนสื่อประเภทแผ่นพับ ประกาศผ่านตู้เอทีเอ็ม สไลด์ และป้ายโฆษณาการจัดนิทรรศการ จะไม่มีความสัมพันธ์กับการมาเที่ยว จังหวัดสุโขทัยแต่อย่างใด

3. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับจังหวัดสุโขทัยจากสื่อบุคคล อันได้แก่ พ่อแม่ สามีหรือภรรยาญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน และเจ้าหน้าที่หน่วยงาน จะไม่มีความสัมพันธ์กับการมาเที่ยวจังหวัดสุโขทัย ยกเว้นสื่อที่ได้รับมาจากบริษัททัวร์จะมีความสัมพันธ์กับการมาเที่ยว

4. ลักษณะทางประชากร อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิฐานะ จะมีความสัมพันธ์ และไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อบางสื่อที่แตกต่างกัน คือเพศจะมีความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน (ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง นิตยสาร) และสื่อเฉพาะกิจ (ได้แก่ ป้ายโฆษณา และการจัดนิทรรศการ) อายุจะมีความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน (ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง

นิตยสาร) สื่อเฉพาะกิจ (ได้แก่ แผ่นพับ วิทยุทัศน์ สไลด์) และสื่อบุคคล (ได้แก่ สามีหรือภรรยา เจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน ททท.) อาชีพจะมีความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน (ได้แก่ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์) สื่อเฉพาะกิจทั้งหมดและสื่อบุคคล (ได้แก่ พ่อแม่ สามีหรือภรรยา ญาติพี่น้อง) ซึ่งพอสรุปได้ว่า การศึกษาจะมีความสัมพันธ์กับสื่อบุคคล รายได้จะมีความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ภูมิฐานะจะมีความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน และสื่อบุคคล นอกเหนือจากที่กล่าวลักษณะทางประชากรจะไม่มีความสัมพันธ์กับชนิดของสื่อแต่ละประเภท

ศรिता สอนศรี (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ การเปิดรับข่าวสาร การรับรู้ การมีส่วนร่วมสนับสนุนการท่องเที่ยวไทยของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า

1. แผนการประชาสัมพันธ์ใช้สื่อมวลชนเป็นสื่อหลัก โดยมีสื่อเฉพาะกิจและสื่อมวลชนเป็นสื่อรอง

2. การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ของสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเชียงใหม่ ยังขาดความสม่ำเสมอและความต่อเนื่องของเนื้อหา

3. กลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนในระดับสูงมาก เปิดรับข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจและสื่อบุคคลในระดับปานกลาง
4. กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสาร การรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแตกต่างกัน
5. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการรับรู้
6. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว
7. การรับรู้เรื่องของการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว
8. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ และการรับรู้ของปีการท่องเที่ยวไทย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว

วรพัทธ์ วรรัช (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประชาสัมพันธ์การจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ปี 2547” พบว่า

การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ถือเป็น การติดตามและประเมินผลงานที่เป็นขั้นตอนของกระบวนการวางแผนประชาสัมพันธ์ในการดำเนินงานการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ ประจำปี 2547 ครั้งนี้ ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการติดตามผลของการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ของจังหวัดสุพรรณบุรี สามารถนำมาเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานที่จัดขึ้น การที่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการวัดผลสำเร็จของผลการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ก็เพื่อจะให้ข้อมูลแก่ ผู้วางแผน ผู้บริหาร และ ผู้ปฏิบัติ ได้ทราบถึงผลการดำเนินงานที่ทำไปแล้วว่าได้ส่งผลอย่างไรต่อกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญมากและช่วยให้ทราบว่า การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ การจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ฯ ได้บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ การติดตามและประเมินผลจะมีส่วนช่วยชี้ให้เห็นถึงเหตุผลและความบกพร่อง อันอาจจะช่วยชี้แนะหรือเป็นแนวทางในการหาวิถีทางที่จะแก้ปัญหาได้ในโอกาสต่อไป

การที่จะดำเนินการประชาสัมพันธ์การจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ฯ ให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไปและสามารถปฏิบัติงานให้ไปสู่ประสิทธิผลได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนงานทางด้านประชาสัมพันธ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมให้การจัดงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้และเพื่อแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชนต่าง ๆ ที่ช่วยเผยแพร่ การประชาสัมพันธ์ การจัดงานให้เป็นที่รู้จักทั่วไป สำหรับแผนงานประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องใน

การจัดงานฯครั้งนี้ ซึ่งได้มีการกำหนดแผนงานดังกล่าวขึ้น โดยอาศัยข้อมูลในด้านต่าง ๆ ความ
เป็นไปได้และศักยภาพของจังหวัดสุพรรณบุรีในปีที่ผ่านมา การกำหนดแผน การประชาสัมพันธ์
ดังกล่าวเป็นการกำหนดวิธีปฏิบัติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ และเพื่อให้
การดำเนินงานนั้น ๆ มีความสอดคล้องต่อเนื่องกันเพื่อดำเนินการสู่บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ โดย
แผนการประชาสัมพันธ์ควรมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพการณ์ ทั้งนี้เนื่องจากการ
วางแผนที่ดีควรจะเป็นการวางแผนแบบระยะสั้น เพื่อให้แผนงานการประชาสัมพันธ์เป็นไปอย่างมี
ประสิทธิผลและมีความเหมาะสมกับการจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ที่ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี พร้อม
กันนี้ยังมีความสอดคล้องในด้านอื่น ๆ แล้วยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญที่กล่าวไว้ว่า
“การประชาสัมพันธ์จะประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและมี
ประสิทธิผลได้ก็ต่อเมื่อมีการวางแผนการดำเนินการประชาสัมพันธ์เกิดขึ้น” (อ้างถึงใน ลักษณะ
สตะเวทิน , 2540 : 9)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบการสัมภาษณ์ และการศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ภายใต้กรอบของการประชาสัมพันธ์ด้านอัตลักษณ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ วัตถุประสงค์ของการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบในเรื่องของการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

การเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยมีเอกสารหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด 3 เล่ม ได้แก่

1. หนังสือประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ผู้แต่ง ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล)
2. หนังสือวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง (ผู้แต่ง นิดดา หงษ์วิวัฒน์)
3. หนังสือเล่าขานตำนานวัดไทย เล่ม 1 (ผู้แต่ง พันธลักษณ์,สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ)

2. การศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) จำนวน 8 ประเภท จำนวน 34 ชิ้น ได้แก่

1. หนังสือพิมพ์	จำนวน 2	ชิ้น
2. หนังสือ(นิตยสาร)	จำนวน 6	ชิ้น
3. หนังสือเล่มเล็ก	จำนวน 9	ชิ้น
4. แผ่นพับ	จำนวน 2	ชิ้น
5. โปสเตอร์	จำนวน 8	ชิ้น
6. โปสเตอร์	จำนวน 2	ชิ้น
7. ปฏิทิน	จำนวน 3	ชิ้น
8. สื่ออื่นๆ	จำนวน 2	ชิ้น

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ได้แก่ หนังสือประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) (ผู้แต่ง ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัททดิศ ดิศกุล) หนังสือวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง(ผู้แต่ง นิดดา หงษ์วิวัฒน์) และหนังสือเรื่องเล่าขานตำนานวัดไทย เล่ม 1 (ผู้แต่ง พันธลักษณ์) ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปวัฒนธรรม จำนวน 1 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ชาติรี ประภิตนทการ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) โดยการรวบรวมเอกสารจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) บางส่วนนั้นเป็นเอกสารที่ผู้วิจัยเก็บไว้

3.2 ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ชาติรี ประภิตนทการ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยแยกเอกสารที่ใช้ คือ หนังสือประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ที่มีผู้รวบรวมและอ้างอิงเนื้อหามาจากจดหมายเหตุพงศาวดาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านวัฒนธรรม จำนวน 1 ท่าน โดยข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์ที่นำมาอ้างอิงในการวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์

การศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์จำนวน 8 ประเภท โดยศึกษาชิ้นงาน จำนวน 34 ชิ้นงาน ได้แก่

1. หนังสือพิมพ์	จำนวน	2	ชิ้น
2. หนังสือ(นิตยสาร)	จำนวน	6	ชิ้น
3. หนังสือเล่มเล็ก	จำนวน	9	ชิ้น
4. แผ่นพับ	จำนวน	2	ชิ้น
5. โปสเตอร์	จำนวน	8	ชิ้น
6. โปสเตอร์	จำนวน	2	ชิ้น
7. ปฏิทิน	จำนวน	3	ชิ้น
8. สื่ออื่นๆ	จำนวน	2	ชิ้น
จำนวน		34	ชิ้น

โดยเหตุผลในการเลือกสื่อประชาสัมพันธ์ดังกล่าว เนื่องจากสื่อประชาสัมพันธ์แต่ละประเภทนั้นสะท้อนอัตลักษณ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)ในรูปแบบแตกต่างกันไป ซึ่งสื่อแต่ละประเภทนั้นมีการจัดพิมพ์ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันไป เพราะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) นั้น เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญของประเทศ การใช้สื่อประชาสัมพันธ์แต่ละประเภทจึงไม่ได้จัดพิมพ์ออกมาในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน อาจมีสื่อบางประเภทที่จัดพิมพ์ในช่วงเวลาใกล้เคียง โดยสื่อประชาสัมพันธ์ที่ศึกษานั้น มีการจัดพิมพ์ในช่วงของโอกาสที่สำคัญๆ เช่น ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ ในโอกาสขึ้นสูปีใหม่ฯลฯ สื่อสิ่งพิมพ์บางประเภทมีการจัดพิมพ์ขึ้นเพียงครั้งเดียวแต่อายุของสื่อต่างๆ สามารถนำมาใช้ได้ในทุกๆช่วงปี นอกจากนี้ยังมีการจัดพิมพ์สื่อเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครในวาระที่สำคัญๆ เป็นต้น

ฉะนั้น การศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) จึงมีความหลากหลาย เพราะการจัดพิมพ์ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) มิได้มีการจำกัดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง หากแต่ว่าสื่อประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) นั้นสามารถเผยแพร่ได้ทุกช่วงเวลาและสามารถนำสื่อประชาสัมพันธ์นั้นๆมาใช้ได้กับทุกช่วงสมัย

3.4 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลในการทำวิจัย ผู้วิจัยได้เดินทางไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ในวันหยุดสุดสัปดาห์ และวันสำคัญๆ ในบางโอกาส

1. สืบหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น เดินทางไปหอสมุดแห่งชาติเพื่อค้นหาเอกสารเกี่ยวกับประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เพื่อทราบประวัติความเป็นมา และตำนานขององค์พระพุทธรูปมหาเศียรสิบทัศ (พระแก้วมรกต) มาประกอบการวิจัยการเดินทางไปครั้งนี้ใช้เวลา 1 วัน เช่น หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อค้นหาข้อมูลมาประกอบในการวิจัยครั้งนี้

2. เดินทางไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เพื่อขอเอกสารและรวบรวมทั้งข้อมูลต่างๆ จากหน่วยงานของสำนักพระราชวังที่ดูแลวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ทั้งนี้เพื่อนำมาประกอบ เนื้อหา เพิ่มเติมการวิจัยครั้งนี้ การเดินทางใช้เวลา 1 วัน

ต่อจากนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ดังนี้

2.1 ระหว่างเดือนธันวาคม 2551 - มกราคม 2552 ผู้วิจัยเดินทางไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ในวันเสาร์ - อาทิตย์ เพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

2.2 ระหว่างเดือน มกราคม 2552 - มีนาคม 2552 ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

อนึ่งก่อนทำการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ในรูปแบบของเอกสารสำคัญๆ ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นระยะเวลาพอสมควรก่อนการทำการวิจัย

2.3 ระหว่างเดือน มีนาคม - เมษายน 2552 ผู้วิจัยได้เดินทางไปเพื่อขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการ
2. เครื่องบันทึกเสียง ได้แก่ วิทยุ เทป
3. กล้องถ่ายภาพ (อาจใช้กล้องจากโทรศัพท์มือถือ)
4. การจดบันทึก

การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้น โดยศึกษาจากเทคนิคการสร้างจากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยคำถามนั้นจะครอบคลุม แนวคิด และขอบเขตของการวิจัย เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื้อหา และคำถามสามารถปรับให้เข้ากับลักษณะของผู้ถูกสัมภาษณ์ (ผู้เชี่ยวชาญ, เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง, ภาครัฐ) ให้เข้ากับเวลาและโอกาส แนวคำถามที่ให้โอกาส ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบและแสดงความคิดเห็นได้ โดยคำถามที่ใช้จะเลือกให้เหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพแล้ว ผู้วิจัย ได้นำข้อมูลมาตรวจสอบ มีการแบ่งหมวดหมู่ ประเภทของข้อมูลตามขอบเขตของการวิจัย ซึ่ง ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) คำนานความเป็นมาของ พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) พระคู่บ้านคู่เมือง ความเป็นมาของวัด ตลอดจน สถานที่สำคัญ ที่มีความสวยงามทั้งด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมภายในวัด มีการจัดกิจกรรม เกี่ยวกับพระราชพิธีและพิธีการต่างๆ อันเป็นพิธีที่เกี่ยวกับความสำคัญทางศาสนา ที่มีผลต่อการ สร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของผู้ที่มาชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) และการ ตีความหมายเชิงสัญลักษณ์ของผู้เข้าชม จากนั้นจึงนำข้อมูลต่างๆเหล่านี้ มาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีในบทที่ 2 เป็นกรอบการวิเคราะห์ โดยใช้ขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

1. นำแนวคิดทฤษฎีบทที่ 2 เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์
2. นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบด้วยการให้กลุ่มเป้าหมายจากผู้ถูกสัมภาษณ์ที่ เกี่ยวข้องเป็นผู้ช่วยเหลือ
3. มีการตรวจสอบข้อมูลอย่างครบถ้วนและชัดเจนรวมทั้งคุณภาพของข้อมูล โดยประเมินว่าข้อมูลที่ได้รับมานั้น มีความถูกต้อง ชัดเจน และมีคุณภาพเพียงพอที่จะนำมาตอบ ปัญหาการวิจัยหรือไม่.

4. มีการจัดบันทึกข้อมูลที่ได้นี้ว่า มีความถูกต้องตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
5. มีการสรุปข้อมูลที่ได้นี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการวิจัย
6. ตรวจสอบข้อมูลที่สรุปอีกครั้งหนึ่งทั้งนี้เพื่อตอบปัญหานำการวิจัย

อนึ่ง ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์

3.7 การนำเสนอข้อมูล

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้เลือกใช้ในการนำเสนอข้อมูลแบบเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์”

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แบ่งการสื่อสารอัตลักษณ์ทั้งสิ้น 2 ด้าน ดังนี้

ส่วนที่ 1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ผ่านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พบว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ที่สะท้อนมาในรูปของสถาปัตยกรรมและประติมากรรมที่โดดเด่น ได้แก่

1. ด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

1.1. ปราสาทพระเทพบิดร

เป็นอาคารที่ตั้งอยู่บนฐานไพที (กลุ่มอาคาร) ตั้งอยู่ตรงกับประตูยอดทรงมงกุฏของพระระเบียง หรือเชื่อมกับประตูสวัสดิโสภณ สองข้างประตูมียักษ์ 2 คนยืนอยู่คนหนึ่งชื่อ “อินทรีชิต” ซึ่งมีกายสีเขียว อีกคนหนึ่งชื่อ “สุริยกษ” ซึ่งมีกายสีแดง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เพื่อให้เป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ครั้นสร้างเสร็จพบเป็นสถานที่เล็กน้อยในการประกอบพระราชพิธีต่างๆ จึงได้นำปูชนียวัตถุอื่นมาแทน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหลังคาเกิดเพลิงไหม้จากไฟฟ้าลัดวงจร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะขึ้นใหม่ แต่ยังไม่แล้วเสร็จ พระองค์เสด็จสวรรคตเสียก่อน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะเพิ่มเติม เมื่อแล้วเสร็จจึงใช้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปหล่อของพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ และปัจจุบันยังใช้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์พระมหากษัตริย์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 8 ปราสาทหลังนี้เปิดเฉพาะวันที่ 6 เมษายนซึ่งเป็นวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์และวันที่ 5 พฤษภาคมซึ่งเป็นวันฉัตรมงคลของทุกปี

ปราสาทพระเทพบิดรเป็นปราสาทจัตุรมุข ที่เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญเทียบเท่าพระอุโบสถ เนื่องจากสร้างขึ้นด้วยความประณีตบรรจง ประดับด้วยเครื่องกระเบื้องทั้งหลัง ยอดหลังคาที่มุมทั้ง 4 มาบรรจบกันนั้นมีเครื่องยอดทำด้วยปูนปั้น ประดับกระเบื้องเคลือบเป็นยอดปรายค์ และลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของปราสาทพระเทพบิดร ก็คือ “หน้าบัน” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้เปลี่ยนจากพระนารายณ์ทรงครุฑมาเป็นพระราชลัญจกรประจำรัชกาลต่างๆแห่งพระราชวงศ์จักรี

มุขทิศเหนือ ประดิษฐานรูปอุณาโลม
พระราชลัญจกรในรัชกาลที่ 1

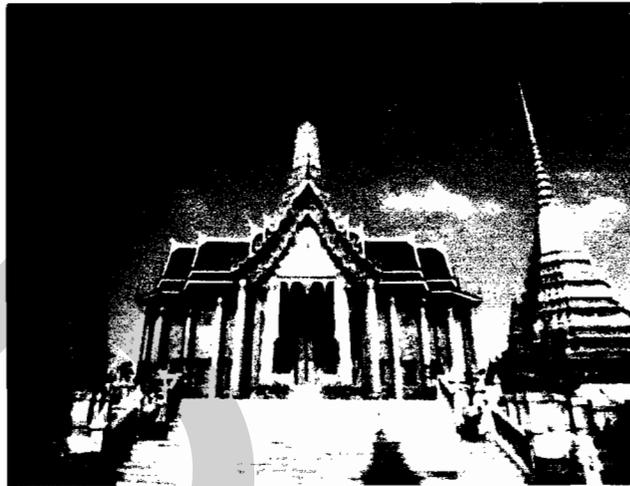
มุขทิศใต้ ประดิษฐานครุฑยุคนาค
พระราชลัญจกรในรัชกาลที่ 2

มุขทิศตะวันตก ประดิษฐานครุฑยุคนาค
พระราชลัญจกรในรัชกาลที่ 3

มุขทิศตะวันออก ประดิษฐานรูปพระมหามงกุฎ
พระราชลัญจกรในรัชกาลที่ 4

ผนังด้านนอกของปราสาท ประดับกระเบื้องเคลือบรูปพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายดอกไม้
บนพื้นสีฟ้าเข้ม

ฐานปัทม์ ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเขียว เขียนด้วยลายไทยฝีมือของช่างไทย
ซุ้มประตูและหน้าต่าง มีเครื่องยอดทรงมุงกุฎ ปิดทองประดับกระจก
บานประตูและหน้าต่าง มีลักษณะเป็นลายรดน้ำปิดทองรูปพุ่มข้าวบิณฑ์

ภาพที่ 4.1 ปราสาทพระเทพบิดร

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง, 2547: 49

ภาพที่ 4.2 ภายในปราสาทพระเทพบิดร

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, 2518: 8

จากการศึกษาเอกสารนี้ผู้วิจัยพบว่า ปราสาทพระเทพบิดร ซึ่งเป็นหนึ่งในโบราณสถานที่อยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นปราสาทจักรมุขทรงไทยที่สวยงาม เป็นสถาปัตยกรรมชั้นหนึ่งที่มีความสวยงามเทียบเท่าพระอุโบสถ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ช่างฝีมือในสมัยก่อนนั้นได้ฝากฝีมืออันประณีตบรรจงลงไปในผลงานที่ได้สร้างและได้ทำไว้โดยเพิ่มความสวยงามให้แก่องค์ปราสาทด้วยการประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสีสวยงาม มีการปิดทองประดับด้วยกระจกสี แผ่นโลหะลงยาตามซุ้มประตูหน้าต่าง ทำให้เพิ่มความสวยงามมากยิ่งขึ้น สำหรับหน้าบันขององค์ปราสาทมีลักษณะผิวด้านแตกต่างไปจากหน้าบันของวัดอื่นๆ ก็คือ หน้าบันแต่ละด้านนั้นประดิษฐานพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 1 – 4 ที่ผนังปราสาทประดับด้วยกระเบื้องที่สั่งทำมาจากเมืองจีนอันสวยงาม

ภายในปราสาทพระเทพบิดรมีลักษณะเป็นห้องโถงใหญ่ที่สวยงามและดูสง่างามมากขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าในราชวงศ์จักรีซึ่งประดิษฐานอยู่ภายใต้ฉัตรพญาลมहाเศวตฉัตร ภาพลัทธิที่สวยงามเหล่านี้หาดูได้ยากนอกจากวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์หรือวันจักรีและวันฉัตรมงคลเท่านั้น ที่เปิดให้ประชาชนได้เข้าชม เพื่อนำไปถ่ายทอด เล่าขานและสื่อสารให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมและช่วยกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

อัตลักษณ์ที่บ่งบอกของความเป็นไทยที่ช่างได้บรรจงปั้นแต่งลงในการสร้างปราสาทพระเทพบิดรแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่แสดงออกในด้านศิลปะ ความงาม หลากหลายต่างๆ ที่อนุชนรุ่นหลังควรได้สืบสานและอนุรักษ์ในสิ่งที่มีค่าเหล่านี้ให้อยู่คู่กับความเป็นไทยตลอดไป

1.2. พระศรีรัตนเจดีย์

พระศรีรัตนเจดีย์สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2398 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มาจากลังกา ตั้งอยู่บนฐานไพทีทางด้านตะวันตกของพระมณฑป เป็นพระเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา แบบเดียวกับพระเจดีย์ 3 องค์ที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน ประดับกระเบื้องโมเสกทอง ที่สั่งทำมาจากประเทศอิตาลีทั้งองค์ ตั้งอยู่บนฐาน มีมัลล 3 ชั้น คั่นด้วยฐานบัวคว่ำ บัวหงาย รองรับองค์ระฆัง ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังก์สี่เหลี่ยม มีเสาหอนรองรับปล้องไฉน ปล้องไฉนเป็นบัวลูกแก้ว เรียงจากใหญ่ไปเล็ก 20 เส้น ต่อจากนั้นเป็นปลี และหยาดน้ำค้างอยู่ปลายสุด

ซุ้มประตูทางเข้ามี 4 ทิศ ทางเข้าเป็นรูปโค้งแหลม มีมุขประตู 4 ด้าน ทำเป็นหน้าบันประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ นาคสะดุ้ง ตอนบนของซุ้มประตูเป็นเจดีย์องค์เล็ก ลักษณะเดียวกับพระศรีรัตนเจดีย์ทุกประการ บานประตูหุ้มด้วยไม้ปิดทองประดับกระจกลงยาลายช่อดอกไม้ กรอบประตูตอนบนจำหลักเป็นรูปพญานาค 2 ตัวหางชนกันตรงกลาง ห้อยเศียรลงด้านข้าง

ภายในพระเจดีย์เป็นห้องโถงกลม กลางห้องห้อยฉัตรสีขาว ตรงกับพระเจดีย์องค์เล็กที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ตั้งอยู่บนฐานก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น ฐานล่างแปดเหลี่ยม มี 4 มุข ฐานบนเป็นบัวหงาย องค์พระเจดีย์ลงรักสีดำทั้งองค์ ลักษณะเหมือนพระศรีรัตนเจดีย์ทุกประการ

รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างต่องานแล้วเสร็จ และประดับกระเบื้องทองภายนอกทั้งองค์ เขียนผนังภายใน ทำบานประตูและปูพื้นหินอ่อน

รัชกาลที่ 7 มีการบูรณปฏิสังขรณ์ภายนอกองค์พระเจดีย์ ซ่อมส่วนที่ชำรุด และในรัชกาลปัจจุบัน ได้ซ่อมแซมกระเบื้องทองภายนอกที่ชำรุด บูรณะส่วนชำรุดเสียหาย (วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง, 2547:46)

ภาพที่ 4.3 พระศรีรัตนเจดีย์

ที่มา: วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง, 2547: 47

จากการศึกษาเอกสารนี้ผู้วิจัยพบว่า พระศรีรัตนเจดีย์ เป็นพระเจดีย์ทรงลังกา สร้างตามแบบเดียวกับพระเจดีย์ 3 องค์ วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งนิยมสร้างกันใน

สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาตอนต้น แต่ในสมัยอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลายนิยมสร้างเจดีย์เป็นแบบย่อมุม ความนิยมมีมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) แต่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงกลับมานิยมในการสร้างพระเจดีย์แบบลังกาอีกครั้ง ดังจะเห็นได้จากที่รัชกาลที่ 4 ทรงโปรดฯ ให้สร้างพระศรีรัตนเจดีย์ เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่นำมาจากลังกา โดยองค์พระเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูน ประดับกระเบื้องโมเสกสีทองสวยงามเหลืออร่ามโดยนำเข้ามาจากประเทศอิตาลีซึ่งตั้งอยู่บนฐานไพที ใกล้เคียงพระมณฑป และต่อมายังมีการซ่อมแซมมาหลายยุคหลายสมัยได้แก่ สมัยรัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 7 จวบจนกระทั่งรัชกาลปัจจุบัน

อัตลักษณ์ที่บ่งบอกของความเป็นไทยที่ช่างได้บรรจงสรรสร้างองค์พระศรีรัตนเจดีย์นั้น แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่แสดงออกในด้านศิลปะ ความงดงามอันทรงคุณค่า ควบที่อนุชนรุ่นหลังควรได้สืบสานและอนุรักษ์ในสิ่งที่มีค่าเหล่านี้ให้อยู่คู่กับความเป็นไทยตลอดไป

1.3. พระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดฯ ให้สร้างขึ้นตามโบราณราชประเพณีที่นิยมสร้างเจดีย์เพื่ออุทิศให้แก่บุพการี เป็นเจดีย์เหลี่ยมทรงเครื่องย่อมุมไม้ 20 หุ้มด้วยแผ่นทองแดง ปิดทอง มียักษ์แบก ลิงแบกอย่างละ 20 ตัว แต่ละตัวมีมงกุฏและสีตัวต่างๆ กันตามพงศาวดาร รามเกียรติ์ ประดิษฐานรอบฐาน พระสุวรรณเจดีย์คู่นี้เดิมตั้งอยู่ตรงที่ตั้งปราสาทพระเทพบิดร ครั้นเมื่อรัชกาลที่ 4 โปรดฯ ให้สร้างปราสาทพระเทพบิดรขึ้น จึงให้ชะลอมาตั้งทางด้านหน้าของไพที ดังปรากฏในปัจจุบัน (จิตรกรรมรัตนโกสินทร์, 2537: 6)

ภาพที่ 4.4 พระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง, 2547 : 53

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า พระเจดีย์ทอง 2 องค์หรือ พระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์ที่ตั้งเด่นตระหง่านในท่ามกลางอาคารสถานที่สำคัญในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) เป็นพระเจดีย์ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงสร้างขึ้นเพื่อถวายแด่พระชนกและพระชนนีของพระองค์ เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณของนุพการีและเป็นที่ยึดเหนี่ยวพระอัฐิของทั้ง 2 พระองค์ ซึ่งตามความเชื่อของคนไทยเชื่อว่าการสร้างพระเจดีย์ถวายเป็นพุทธานุชาเป็นสิ่งที่ดีเพื่อน้อมนำถวายเป็นอานิสงส์แด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะทำเมื่อมีโอกาศ

ลักษณะขององค์พระเจดีย์ทั้ง 2 องค์ ทำด้วยไม้ ย่อมุมไม้สิบสอง หุ้มด้วยแผ่นทองแดงและลงรักปิดทอง นอกจากองค์เจดีย์ที่เป็นสีทองเหลืองอร่ามดูสวยงามแล้ว ที่ฐานฐานองค์เจดีย์จะมีรูปปั้นพญามาร (ยักษ์) และขุนกระบี่ (ลิง) แบกฐานเจดีย์ไว้ โดยมีความเชื่อว่าใช้ยักษ์และลิงแบกฐานจะช่วยป้องกันอันตรายต่างๆและไม่ให้องค์เจดีย์ล้มลงได้

พระเจดีย์ทองที่ทำด้วยไม้จำหลักเป็นลวดลายนั้น หากดูได้ยากในปัจจุบัน โดยเจดีย์ที่สร้างในปัจจุบันนี้จะสร้างด้วยอิฐและปูนมีการตกแต่งให้สวยงามเท่านั้น พระเจดีย์ทอง 2 องค์เป็นพระเจดีย์ที่ทรงคุณค่า ทั้งฝีมือของผู้เสกสรรปั้นแต่งให้มีความงามเป็นเลิศ ซึ่งอนุชนรุ่นหลังควรได้นำมาเป็นแบบอย่างในการประดิษฐ์ สร้างสรรค์งานที่เป็นแบบไทยๆ ทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์ความเป็นไทยไว้เพื่อสืบสานให้ผลงานดีๆ ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ ให้อยู่กับความเป็นไทยตลอดไปชั่วกาลนาน

1.4. พระมณฑป

พระมณฑปตั้งอยู่บนฐานไพที อยู่ตรงกลางระหว่างปราสาทพระเทพบิดรกับพระศรีรัตนเจดีย์ มีทางขึ้นสวยงามด้านทิศใต้ ตรงกับด้านข้างพระอุโบสถ บันไดทางขึ้นมี 20 ขั้น เป็นที่ประดิษฐานพระไตรปิฎกฉบับทองอยู่ในตู้มุกทรงมณฑป ด้านมุมข้างของพระมณฑปทั้ง 4 มุม ประดิษฐานพระพุทธรูปจำหลักหิน รัชกาลที่ 4 ทรงได้มาจากจันทิเพลาสัน เกาะชวา ประเทศ อินโดนีเซีย

พระมณฑปเป็นอาคารสี่เหลี่ยมทรงมณฑป มีชาลากำแพงล้อมรอบทุกชั้น หลังกำแพงแก้วประดับด้วยโคมทองแดงปรุ ฉัตรทำด้วยทองแดงลงรักปิดทอง ปีกอยู่หัวเสารอบกำแพงแก้วสี่มุม และพระเจดีย์ทองทรงเครื่องอย่างละชนิด บันไดขึ้นฐานทักษิณมี 8 บันได ราวบันไดทำเป็นนาคสวมมงกุฎ ส่วนบันไดขึ้นฐานปัทม์ (ชั้นบน) ทำเป็นรูปคนสวมมงกุฎนาค เรียกว่า “นาคจำแลง”

ลักษณะหลังคามณฑปเป็นทรงมณฑป 7 ชั้น ย่อมุมไม้สิบสอง มีนาค 3 เศียร ประดับกระจกเขียว หลังคามุงกระเบื้องสีเขียวขลิบทองถึงคอกเหม (ประดับกระจกสีขาวและแดง) มีปลีและยอดมณฑป (ประดับกระจกสีขาว เหลือง และแดง) เป็นลายกริชมีลูกแก้วทอง 5 ชั้น ยอดสูงสุดประดับฉัตร 5 ชั้น

รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระมณฑปอยู่บนฐาน 3 ชั้น เมื่อ พ.ศ. 2331 ในตำแหน่งที่ตั้งหอพระมณเฑียรธรรมเดิมที่ถูกไฟไหม้ไป เพื่อประดิษฐานพระไตรปิฎกฉบับทองใหญ่ ที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สังคายนาขึ้นไว้สำหรับแผ่นดิน

รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้ถมและขยายฐาน 2 ชั้นนอกเป็นฐานไพที เพื่อรองรับพระศรีรัตนเจดีย์และพระพุทธรูปรางค์ปราสาท ที่ทรงสร้างขึ้นเพิ่มเติม พร้อมสานเสื่อเงินปูพื้นพระมณฑป

รัชกาลที่ 5 ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ เปลี่ยนหลังคาจากปิดทองล่องชาด เป็นลงรักประดับกระจกสีเหลืองแทน

รัชกาลที่ 7 และรัชกาลปัจจุบัน ได้บูรณปฏิสังขรณ์ส่วนที่ชำรุดให้คงสภาพเดิมเช่นปัจจุบัน (วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง, 2547 : 54, 56)

ภาพที่ 4.5 พระมณฑป

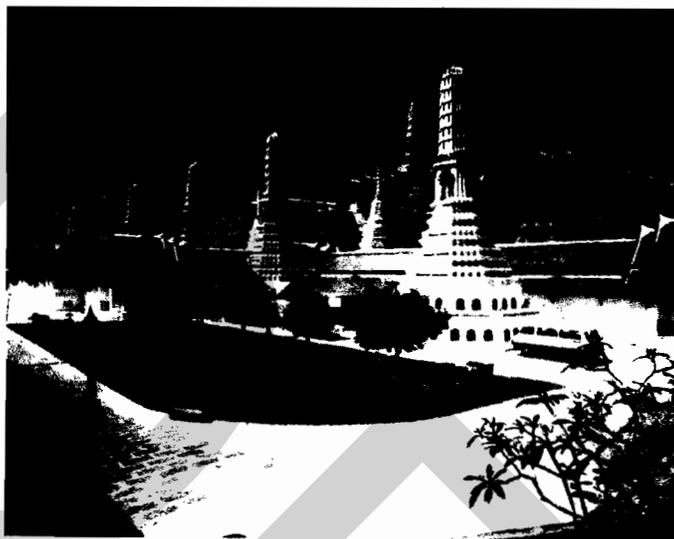
ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง, 2547:55

จากการศึกษาพบว่า พระมณฑปเป็นอาคารสี่เหลี่ยมทรงมณฑป รูปแบบลักษณะการ
สร้างคล้ายกับมณฑปพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ลักษณะหลังคาเป็นทรงมณฑป 7 ชั้น เรียงขึ้นที
ละชั้นๆจนถึงบนสุด แบบย่อมุมไม้สิบสอง มุงด้วยกระเบื้องสีเขียวขลิบทอง ปลายยอดมณฑป
ประดับด้วยกระจกตีสวย เหลืองและแดง ยอดบนสุดเป็นฉัตร 5 ชั้น ภายในพระมณฑปประดิษฐาน
พระธรรมหรือตู้พระไตรปิฎกประดับมุกที่สวยงาม ผนังพระมณฑปเป็นลายเทพนมทรงข้าวบิณฑ์
ก้านแย่งปิดทองบนพื้นกระจกตีสีเขียว คอลงผนังเป็นฐานปัทม์มีเทพนมเรียงอยู่ชั้นบนและมีครุฑ
อสูรอยู่แถวล่าง มีบันไดทางขึ้นพระมณฑปทั้ง 4 ด้านซึ่งมีรูปหล่อยักษ์ถือพระบองสูงเท่าคน ด้าน
ละ 2 คนรวมทั้งสิ้น 8 คน扉บันไดทางขึ้นอยู่ นอกจากนั้นที่มุมพระมณฑปทั้ง 4 ด้านยังประดิษฐาน
พระพุทธรูปศิลา ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นำมาจากเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย
ประดิษฐานด้านละ 1 องค์ รวมทั้งหมด 4 องค์ เพื่อความศักดิ์สิทธิ์และความงดงามมาก

1.4. พระอักษฎามหาเจดีย์ (พระปรารงค์ 8 องค์)

เป็นชื่อเรียกพระปรารงค์ 8 องค์ ที่ตั้งเรียงรายอยู่ด้านตะวันออกหน้าพระอาราม อยู่
ด้านนอกพระระเบียง 6 องค์ ด้านใน 2 องค์ ฐานเป็นรูปแปดเหลี่ยม ก่ออิฐฉาบปูน องค์ปรารงค์
ด้วยลวดลายรูปปั้นประดับกระเบื้องเคลือบสี มียักษ์รูปปั้นแบกพระปรารงค์ไว้โดยรอบ รวมทั้ง 4 ทิศ

พระปรางค์ทั้ง 8 องค์ สร้างขึ้น เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาซึ่งมีลักษณะเป็นสีขาว , สีฟ้าหม่น , สีชมพู , สีเขียว , สีเทา , สีฟ้าอมเทา , สีแดง และสีเหลือง

ภาพที่ 4.6 พระอัญญามหาเจดีย์ (พระปรางค์ 8 องค์)

ที่มา : พระราชพิธีสมโภชรัตนโกสินทร์ 200 ปี , 2524 : 85

จากการศึกษาพบว่า พระอัญญามหาเจดีย์ หรือที่เราเรียกว่า พระปรางค์ 8 องค์ เป็นพระปรางค์ที่มีรูปแบบการสร้างแบบพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 และปรับปรุงในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยได้รับอิทธิพลการสร้างพระปรางค์แบบศิลปะขอม มีการประดับพระเมืองสีต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบเดียวกับการสร้างพระปรางค์วัดอรุณฯ ที่มีการประดับกระเบื้องสีจากเศษของเครื่องกระเบื้องถ้วยชามจากประเทศจีน ซึ่งมีสีสันทึบสวยงามและ แปรกต่างอย่างมาก และสร้างความโดดเด่นให้แก่องค์พระปรางค์ทั้ง 8 องค์ด้วย นับเป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นและไม่ควรที่จะพลาดในการเดินชมความงามของพระปรางค์ทั้ง 8 องค์นี้

2. ด้านประติมากรรม ได้แก่

2.1. พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร(พระแก้วมรกต)

พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร หรือ องค์พระแก้วมรกต เป็นศิลปะแบบล้านนา รุ่นหลัง สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ พระหัตถ์ขวาซ้อนพระหัตถ์ซ้าย เป็นพระอิริยาบถของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในขณะทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาโพธิญาณ องค์

พระพุทธรูปเป็นสีเขียว สร้างด้วยหยกหรือหินสีเขียวเป็นแท่งเดียวกันทั้งองค์ เป็นพระพุทธรูปที่สร้างด้วยฝีมือประณีต มีศิลปะและลักษณะที่งดงามหาที่เปรียบมิได้

ภาพที่ 4.7 พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ทรงเครื่องฤดูร้อน

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, 2518 : 31

ภาพที่ 4.8 ,4.9 พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ทรงเครื่องฤดูฝนและฤดูหนาว

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ,2518:31

จากข้อมูลที่ได้ศึกษามาพบว่า ในการสร้างองค์พระพุทธรูปมหายานนิรันดร์นปฎิมากร(พระแก้วมรกต) นั้น ทราบว่า องค์พระพุทธรูปมีสีเขียว ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างด้วยหินหรือหยกสีเขียวที่เป็นแท่งเดียวกันทั้งองค์ หยกนี้เป็นแร่ที่มีความแข็งแรงมากเมื่อนำมาสร้างองค์พระก็ไม่มีรอยแตกหรือรอยตำหนิแต่อย่างใด ช่างศิลปะชาวล้านนาเป็นผู้สร้างโดยสร้างแบบศิลปะล้านนาทั้งองค์ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธินั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาซ้อนพระหัตถ์ซ้าย เป็นพระอิริยาบถของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขณะทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระพุทธรูปที่ช่างได้สร้างสวยงาม ฝีมือประณีต มีศิลปะและลักษณะงดงามหาที่เปรียบมิได้ มีผู้สันนิษฐานว่า ทรวดทรงและพระหัตถ์คล้ายกับพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “เมื่อเปรียบเทียบโดยละเอียดดูเหมือนจะเป็นฝีมือช่างลาวเหนือโบราณที่อยู่ข้างเมืองเชียงแสนเห็นคล้ายคลึงมากกว่าฝีมือช่างเมืองอื่น”

ความมหัศจรรย์ที่ปรากฏเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปมหายานนิรันดร์นปฎิมากร(พระแก้วมรกต) ที่เห็นเด่นชัดทำให้ผู้คนเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ในองค์พระมากก็คือ การที่ช่างสามารถจำลององค์พระปฏิมาได้งดงามสมบูรณ์แบบไม่มีรอยตำหนิจากหินสีเขียวแท่งเดียว นอกจากนั้นยังมีสิ่งที่เกิดขึ้นมากมายก่อนที่พระปฏิมาจะมาประทับอยู่ในประเทศไทยเป็นการถาวร

จากการที่ท่านได้เคยประดิษฐานมาแล้วหลายเมือง เช่น หลวงพระบาง เวียงจันทน์ เชียงใหม่ ฯลฯ และสุดท้ายให้มาประดิษฐานที่กรุงเทพฯ คือ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม นับเป็นนิมิตรหมายที่ดีที่องค์พระปฏิมาได้เสด็จมาประทับ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองให้ประชาชนคนไทย ในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงและประเทศอื่นๆทั้งในยุโรปและอเมริกาได้มากราบไหว้และชื่นชมในความงามของพระองค์ท่าน คนไทยเดินทางมากราบไหว้ องค์พระเป็นประจำสม่ำเสมอพร้อมนำลูกหลานมากราบไหว้ด้วย ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ดีที่คนไทยได้รับการสืบทอดต่อกันมา โดยการแนะนำ ชักชวน มากราบไหว้ เพื่อขอพรและขอในทุกสิ่งให้สัมฤทธิ์ผลต่อไป

2.2. ประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์

เรื่องรามเกียรติ์มีความสัมพันธ์กับประติมากรรมไทย นั้นมีปรากฏเป็นรูปประติมากรรมขนาดใหญ่ปั้นเป็นรูปยักษ์ซึ่งเป็นพระยาอภัยสำคัญในเรื่อง ได้แก่ ทศกัณฐ์ อินทรชิต สหัสเดชะ วิรุณจำบัง มัยราพนธ์ สุริยกภ วิรุพหก มังกรกัณฐ์ อัศกรรณมารา จักรวรรดิ ทศคีรีวัน และทศคีรีธร ยักษ์ทั้ง 12 คนนี้ ตั้งอยู่บริเวณซุ้มประตูต่างๆในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) สร้างขึ้นตามคติเพื่อเฝ้าอารามและปกป้องรักษาบริเวณวัดให้ปราศจากอันตรายและการรบกวนจากภูตผีปีศาจ

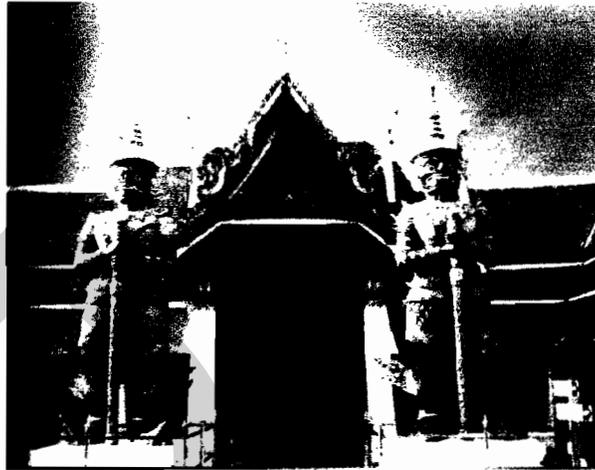
ภาพที่ 4.10 ยักษ์สุริยภพ (ซ้าย) และยักษ์อินทรชิต (ขวา) เป็นยักษ์เฝ้าประตูเกษเสด็จ (หน้า)

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง, 2547 : 15

ภาพที่ 4.11 ยักษ์มังกรกัณฐ์ (ซ้าย) และยักษ์วิรุพหก (ขวา) เป็นยักษ์เฝ้าประตูหน้าวัด

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง, 2547:17

ภาพที่ 4.12 ยักษ์ทศสิริธร (ซ้าย) และยักษ์ทศสิริวัน (ขวา) เป็นยักษ์เฝ้าประตูพระศรีรัตนศาสดา

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง , 2547:19

ภาพที่ 4.13 ยักษ์จักรวรรดิ (ซ้าย) และยักษ์อัศรณมารา (ขวา) เป็นยักษ์เฝ้าประตูพระฤทธิ

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง , 2547: 21

ภาพที่ 4.14 ยักษ์ทศกัณฐ์ (ซ้าย) และยักษ์สหัสเดชะ (ขวา) เป็นยักษ์เฝ้าประตูเกษเตด็จ (หลัง)

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง,2547:23

ภาพที่ 4.15 ยักษ์โมรธาพ (ซ้าย) และยักษ์วิรุณจำบัง (ขวา) เป็นยักษ์เฝ้าประตูสนามไชย

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง,2547: 25

ยักษ์ทั้ง 12 คนที่ตั้งตระหง่านอยู่ที่ประตูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) มีลักษณะเป็นปูนปั้น ตามลำดับประคัษณะเบื่องหลากสี มีชื่อเรียกต่างๆกัน และมีผิววกายที่ต่างกัน เช่น อินทรชิต มีกายสีเขียว ยืนคู่กับ สุริยกษ มีกายสีแดงชาด วิรุณจำบัง มีกายสีน้ำเงินยืนคู่กับ

โมฆราพณ์ มีกายสีม่วงอ่อน ทศศิริธร มีกายสีอิฐแดง ยืนคู่กับทศศิริวันที่มีกายสีเขียว มังกรกัณฐ์ มีกายสีเขียวยืนคู่กับวิรุพหก ที่มีกายสีน้ำเงินแก่ จักรวรรดิ ที่มีกายสีเขียวยืนคู่กับ อัสภรรณ ที่มีกายสีม่วงแก่ ทศกัณฐ์ ที่มีกายสีเขียวยืนคู่กับ สหัสเดชะ ที่มีกายสีขาว ซึ่งชื่อเหล่านี้มาจากเรื่องรามเกียรติ์ ยักษ์แต่ละคนที่ยืนอยู่ที่ประตูวัดแต่ละประตุนั้น เป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ให้ดูน่าเกรงขามในขณะเดียวกันยักษ์เหล่านี้เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นยามเฝ้าประตู เพื่อป้องกันอันตรายมิให้ใครเข้ามาบุกรุกหรือเข้ามาทำลายสิ่งของในวัดได้ ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ

จะเห็นว่าชื่อยักษ์ที่มีอยู่ในเรื่องรามเกียรติ์ หรือ รามายณะ เข้ามามีบทบาทในความเชื่อของไทยที่ว่า ตัวเอกของเรื่องจะเป็นผู้ใฝ่ดีใฝ่ชอบ แต่ตัวร้ายจะแสดงออกในรูปแบบของความร้าย ความน่ากลัว ที่แสดงออกทางหน้าตา เช่นหน้ายักษ์ ซึ่งหน้าลักษณะนี้ใครเห็นใครกลัว ดังนั้นเมื่อนำป็นเป็นรูปยักษ์ตั้งอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นการทำให้เกิดความเกรงขามแก่บุคคลที่คิดไม่ดีไม่งามได้เกิดความกลัว ไม่กล้าที่จะทำอะไรสิ่งที่ไม่ดีให้เกิดขึ้นได้

จากการศึกษามาพบว่า ผู้ปั้นยักษ์รูปแบบต่างๆ นั้น จะปั้นตามจินตนาการของผู้ปั้นที่ว่า ยักษ์นั้นต้องตัวใหญ่ ใบหน้าดูน่ากลัว วัสดุที่นำมาใช้จะใช้ปูนและกระจกสีมาประดับตกแต่งให้ดูน่าเกรงขามตามลักษณะของยักษ์แต่ละหัว และนำบทบาทของยักษ์ให้ดูน่าเกรงขามตามลักษณะของยักษ์แต่ละหัว และนำบทบาทของยักษ์แต่ละตัวลงมาในเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นวรรณคดีที่รัชกาลที่ 1 ทรงแต่งขึ้นปัจจุบันมีการสืบสานกันมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้อนุชนรุ่นลูกหลานได้รู้ว่าตัวเอกของเรื่อง คือ พระรามนั้นเป็นคนดี ซึ่งจะต้องออกรบกับคนร้าย คือ ยักษ์ อยู่ตลอดเวลา จนกว่าบ้านเมืองจะสงบ

2.3. สัตว์หิมพานต์

บนฐานไพที (ฐานที่มีกลุ่มอาคารต่างๆตั้งอยู่)มีสัตว์หิมพานต์หล่อปิดทอง เป็นสัตว์ในจินตนาการ ตั้งอยู่ 7 คู่เป็นสัตว์ครึ่งสัตว์ครึ่งเทพมาจากสรวงสวรรค์ เชื่อกันว่าสิงสถิตอยู่ในป่าหิมพานต์ในที่นี้ขอยกตัวอย่างบางภาพดังนี้

ภาพที่ 4.16 , 4.17 รูปหล่อสำริดสัตว์หิมพานต์

ที่มา :วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง,2547:45

ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) จะมีรูปสัตว์หิมพานต์ที่มีรูปแบบต่าง ๆ กัน ตั้งอยู่โดยช่างที่มีฝีมือในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ได้บรรจุหล่อรูปปั้นสัตว์ในจินตนาการตามรูปแบบต่าง ๆ กัน เมื่อหล่อแล้วปิดทองดูสวยงาม สัตว์เหล่านี้มีลักษณะครึ่งสัตว์ ครึ่งเทพ จากเรื่องราวสวรรค์ เชื่อกันว่า สิงสถิตในป่าหิมพานต์ เช่น อัปสรสีห์ ร่างเป็นสิงห์หน้าเป็นเทพธิดา กินนร ท่อนล่างเป็นนก ร่างเป็นชาย เทพปักษี ศิระษะเป็นคน ร่างเป็นนก เป็นต้น

จะเห็นว่าความเชื่อของคนในสมัยโบราณ จะแสดงในจินตนาการที่มาในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น สรวงสวรรค์สำหรับคนทำดีและสิงสถิตในป่าหิมพานต์เป็นสัตว์บ้างเทพบ้าง อันเป็นผลของการกระทำไม่ดีจึงถูกตั้งมาอยู่ใกล้ลักษณะของครึ่งคนครึ่งสัตว์

สิ่งที่ปรากฏในสัตว์หิมพานต์ จะเห็นได้ว่าคนไทยยังเชื่อในการกระทำของแต่ละคน ถ้าใครทำดีมีสิทธิที่จะขึ้นสู่สวรรค์ ถ้าทำไม่ดีจะลงมาอยู่ในเมืองมนุษย์ที่มีร่างกายแตกต่างกันไป ความเชื่อเหล่านี้ได้สืบสานมาจนถึงคนรุ่นหลัง ให้รู้ถึงบาปบุญคุณโทษในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ควรมุ่งแต่ความดี เมื่อตายไปแล้วจะได้ไปอยู่ในที่ที่ดี คือ สรวงสวรรค์ ถ้าทำไม่ดีจะเกิดในที่ลำบากหรือมีรูปลักษณะที่ผิดแผกแตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ได้

3. ด้านประติมากรรม ได้แก่

งานจิตรกรรมของไทยเป็นงานที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานของความรู้ ความชำนาญในการเขียนลายไทย ความสามารถในการใช้สีเป็นศิลปะตามแบบที่ได้มีการอบรมสั่งสอนสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน การเขียนภาพจิตรกรรมของไทยโบราณ ส่วนใหญ่เป็นการเขียนภาพเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา คติความเชื่อต่างๆที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดกและเรื่องในวรรณคดีเป็นต้น

จิตรกรรมฝาผนังในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จะมีปรากฏที่ฝาผนังของวัด โดยเฉพาะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ทั้งภายในและตามพระระเบียงของวัด ดังนี้

3.1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียง

จิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียง (กำแพงวัด) เป็นภาพวาดบนฝาผนังเป็นเรื่อง "รามเกียรติ์" โดยละเอียดและสมบูรณ์และมีคำบรรยายเรื่องได้ภาพเป็นข้อความสั้นๆอธิบายเป็นห้องๆ ซึ่งมีห้องทั้งหมด 178 ห้อง จิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้ช่างเขียนภาพเล่าเรื่องรามเกียรติ์ตามบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์เป็นครั้งแรก ต่อมามีการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 3 พระระเบียงได้รับการขยายให้กว้างขึ้น ภาพเรื่องรามเกียรติ์จึงเพิ่มด้วยภาพพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้โปรดฯ ให้เขียนขึ้นใหม่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยกภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระระเบียงมาแสดงไว้เพียงบางส่วน ดังนี้

ภาพที่ 4.18 จิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ที่ระเบียงด้านทิศเหนือ

ที่มา : คู่มือชมศิลปะและสถาปัตยกรรมไทย วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง,
2548:12

ภาพที่ 4.19 หนุมานนิมิตกาย อมพลับพลาพระราม

ที่มา : คู่มือชมศิลปะและสถาปัตยกรรมไทย วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ,
2548:131

เป็นที่ทราบกันว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดี เรื่อง “รามเกียรติ์” และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างหลวงได้เขียนภาพเกี่ยวกับเรื่องรามเกียรติ์เหล่านี้ไว้ตั้งแต่ต้นจนจบ ทั้งนี้เพื่อให้รู้เรื่องรามเกียรติ์อย่างย่อให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของตัวละครของเรื่อง จะช่วยให้ผู้ชมได้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของภาพและดูได้เพลิดเพลิน เพื่อจูงใจให้เกิดความสนใจในจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียงอย่างลุ่มลึก อ่านเฉพาะเรื่องดูเฉพาะภาพจะสามารถเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดได้พอสังเขป เล่าขานสืบต่อกันต่อไปและชวนกันมาชมภาพวาดเหล่านี้ซึ่งหาดูได้ยากในที่อื่นๆ ซึ่งภาพจิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้หาฝีมือใครเปรียบยาก อนุชนรุ่นหลังควรจะได้ช่วยกันสืบสาน ภาพวาดเก่าๆ ที่วาดโดยช่างฝีมือหลวงได้วาดไว้อย่างสวยงาม ให้คงอยู่ตลอดไป

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์วัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ที่แสดงออกทางด้านสถาปัตยกรรม ปรากฏในอาคารสถานที่ที่ปรากฏอยู่ในวัดแสดงให้เห็นถึงรูปลักษณะกรรมวิธีการสร้าง ตลอดจนวัสดุที่นำมาใช้จะใช้สิ่งทีมาจากธรรมชาติ เรียบง่าย ตกแต่งด้วยมุข ทองกระฉกหลากสี ตัวอาคารทำด้วยปูนแทนไม้ เนื่องจากปูนมีลักษณะคงทนกว่า

ทางด้านประติมากรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับศาสนา โดยมี การปั้น หล่อ หลอม พระพุทธรูปในพุทธลักษณะที่แตกต่างกัน วัสดุที่นำมาใช้ เช่น ทองสัมฤทธิ์ กะไหล่ทอง นอกจากนั้นยังได้นำไครภูมิในศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อประติมากรรมที่ปรากฏออกมาเป็น ครุฑ ยักษ์ สัตว์หิมพานต์ เป็นต้น

ทางด้านจิตรกรรม จะมีจิตรกรรมภายในพระอุโบสถและพระระเบียง ส่วนใหญ่เป็นจิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและสมัยอยุธยาตอนปลาย อันเป็นแบบฉบับและสืบสานต่อกันมาแสดงออกทางด้านเอกลักษณ์ที่แท้จริงของความเป็นไทย ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ของช่างเขียนไทยที่แสดงออกมาในภาพต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ควรจะได้อนุรักษ์และสืบสานไปถึงลูกหลานต่อไป

ความงดงามที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เป็นงานที่มาจากฝีมือของช่างไทยในสมัยโบราณ โดยเฉพาะ ดังนั้นลูกหลานควรจะได้ชื่นชมในความสามารถของช่างที่เสกสรรด้วยความเต็มใจเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งคนไทยรุ่นลูกหลานควรจะได้ช่วยกันรักษาความเป็นอัตลักษณ์นี้ไว้ให้คู่กับความป็นไทยตลอดไป

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ คือ ได้แก่ อาจารย์ชาติตรี ประภิตนันทการ ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นดังนี้

ด้านสถาปัตยกรรม

1. ปราสาทพระเทพบิดร เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมปราสาทยอดปรางค์ หลังคามีจั่ว 4 ด้าน รูปแบบปราสาทองค์นี้เป็นรูปแบบที่นิยมกันมากในการสร้างศาลพระภูมิเพื่อบูชาแก่บ้านเรือนประชาชนทั่วไป ลักษณะของรูปแบบศาลพระภูมิแต่ละภูมิภาคแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น ในภาคอีสาน พระธาตุพนมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวอีสานเคารพบูชา ชาวบ้านจึงนิยมสร้างศาลพระภูมิเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมตามแบบพระธาตุพนม ซึ่งก็จะเหมือนทางภาคกลางเช่นกันที่วัดพระแก้วเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพบูชา รูปแบบการสร้างปราสาทพระเทพบิดรจึงเป็นแบบที่นิยมในการสร้างศาลพระภูมิทางภาคกลาง

2. พระศรีรัตนเจดีย์ เป็นรูปแบบเจดีย์ทรงลังกา มีการสร้างพระเจดีย์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ตามลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งรูปแบบเจดีย์นิยมสร้างกันมาในช่วงสมัยสุโขทัย ต่อมาจนกระทั่งสมัยอยุธยาตอนต้นซึ่งเราจะสังเกตได้จากพระเจดีย์ 3 องค์ที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ อยุธยา และในทางนครศรีธรรมราช คือ วัดพระมหาธาตุ เจดีย์เป็นรูปแบบ โค้งทรงคล้ายระฆังคว่ำ ในช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางถึงปลายอยุธยานิยมสร้างเจดีย์แบบมีเหลี่ยมมีมุม ซึ่งเรียกว่า เจดีย์แบบย่อมุม นิยมสร้างกันต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ รัชกาลที่ 1-3 มาในรัชกาลที่ 4 การสร้างเจดีย์ทรงลังกากลับนามนิยมอีกครั้ง นอกจากเราจะเห็น ได้้นอกจาก พระศรีรัตนเจดีย์แล้ว พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ก็เป็นเจดีย์ที่สร้างครอบเจดีย์องค์เดิมเป็นรูปแบบทรงระฆังคว่ำ นอกจากความสวยงามขององค์พระเจดีย์นั้นแล้ว ยังมีการติดกระเบื้องโมเสกสีทองเหลืองอร่ามทำให้พระเจดีย์โดดเด่นจนถึงเป็นสัญลักษณ์สำคัญของวัดนอกจากองค์พระแก้วมรกตที่ประชาชนชาวไทยให้ความเคารพบูชา

3. พระสุวรรณเจดีย์ทอง 2 องค์ เป็นศิลปะในช่วงอยุธยาตอนปลายซึ่งต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลักษณะเป็นเจดีย์แบบย่อมุม ซึ่งมี แบบย่อมุม 12 , 20 และ 28 วิธีการดูหรือสังเกตเจดีย์แบบย่อมุมโดยดูจากการนับเหลี่ยม การดูเจดีย์ว่าเป็นย่อมุมแบบไหนซึ่งในส่วนของพระสุวรรณเจดีย์ทอง 2 องค์นั้นนับมุมได้ข้างละ 5 มุม (ดูจากเหลี่ยม) ทั้งหมด 4 ด้านได้ 20 เหลี่ยมก็เลยเรียกว่า เจดีย์ย่อมุมไม้ 20 แต่รูปแบบเจดีย์ที่นิยมมากที่สุดคือ เจดีย์ย่อมุมไม้ 12 คือ นับด้านละ 3 เหลี่ยม 4 ด้านคือ 12 มุม นอกจากนั้นแล้วรูปแบบของการสร้างเจดีย์นั้นเป็นสีทองเหมือนพระศรี

รัตนเจดีย์ แต่ความสำคัญนั้น ไม่เทียบเท่าพระศรีรัตนเจดีย์เพราะว่าเป็นเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่นำมาจากลังกา ซึ่งต่างจากการสร้างพระสุวรรณเจดีย์ตรงที่ว่าเป็นเจดีย์ที่รัชกาลที่ 1 ทรงสร้างถวายเป็นพระราชกุศลแก่สมเด็จพระชนกและสมเด็จพระชนนีของพระองค์ แต่ในเรื่องสถาปัตยกรรมการสร้างเจดีย์นับว่าสวยงามมาก เพราะเป็นเจดีย์ที่สร้างในสมัยรัตน โกสินทร์ที่สมบูรณ์มากองค์หนึ่ง และสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือให้ สังเกตที่บริเวณรอบองค์เจดีย์ จะพบพญายักษ์และพญาวานรแบกฐานเจดีย์อยู่ซึ่งจริงๆ ไม่จำเป็นต้องแบกเจดีย์ เพราะเจดีย์สร้างแข็งแรงอยู่แล้ว เพียงแต่เป็นการสร้างขึ้นตามคติที่ว่าเพื่อปกป้องคุ้มครององค์เจดีย์มากกว่า นับเป็นศิลปะที่น่าสนใจอีกที่หนึ่ง

4. พระมณฑป เป็นรูปแบบศิลปะช่วงสมัยอยุธยาเช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมอื่น เป็นสถาปัตยกรรมแบบเดียวกับมณฑปพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ซึ่งมีเพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทย เท่าที่พบน่าจะมีเพียงแค่ 2 ที่ที่ประชาชนรู้จัก รูปแบบคล้ายกันเพียงแต่แตกต่างกันแค่ขนาดซึ่งมณฑปพระพุทธบาทจะขนาดใหญ่กว่า พระมณฑปในวัดพระแก้วอาจเป็นเพราะสถานที่ภายในวัดพระแก้วที่มีจำกัด จึงสร้างได้ไม่ใหญ่มากขนาดเท่าห้องๆหนึ่งรูปแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัสตั้งอยู่ระหว่างกลางของปราสาทพระเทพบิดรกับพระศรีรัตนเจดีย์ หลังคามีทั้งหมด 7 ชั้นจากชั้นล่างถึงชั้นยอดด้านบนเป็นยอดแหลมเหมือนฉัตร ในส่วนรอบด้านมีเสารองรับหลายต้นทั้ง 4 ด้าน มีบันไดทางขึ้นทั้ง 4 ด้าน มีประตู 4 ประตู ยักษ์เฝ้าประตู ด้านละ 2 คนรวม 12 คน และนอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปศิลปะประดิษฐานอยู่ทั้ง 4 ด้าน ด้านละ 1 องค์ ซึ่งมองโดยรวมในเรื่องของสถาปัตยกรรมพระมณฑปนี้ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับเลข 4 ซึ่งถ้าไม่มีความเกี่ยวข้องกับเลข 4 ไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างประตูทั้งหมด 4 ด้าน บันไดทางขึ้น 4 ด้าน ซึ่งช่างในสมัยก่อนคงจะสร้างให้สอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนา นับเป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงามและน่าสนใจที่หนึ่งในวัด

5. พระอัฐมามหาเจดีย์ หรือพระปรางค์ 8 องค์อยู่บริเวณกำแพงด้านนอกของพระอุโบสถ 6 องค์ด้านใน 2 องค์รูปแบบการสร้างคล้ายการสร้างพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม แต่มีขนาดเล็กกว่า พระปรางค์แต่ละองค์มีชื่อเรียกแตกต่างกัน สีขององค์พระปรางค์ก็แตกต่างกันด้วยเช่นกัน ฐานล่างองค์พระปรางค์เป็นฐานรูปแปดเหลี่ยม มีการก่ออิฐฉาบปูน มีการตกแต่งลวดลายปูนปั้นด้วยกระเบื้องเคลือบสี บริเวณรอบองค์พระปรางค์จะมียักษ์ปูนปั้นทั้ง 4 ด้าน พระปรางค์สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 แต่มีการปรับปรุงในสมัยรัชกาลที่ 3 และเมื่อมีการขยายพระอารามพระปรางค์ 2 องค์จึงเข้าไปอยู่ในเขตพระอุโบสถ นับเป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงามและไม่ควรที่จะพลาดในการเดินชมพระอัฐมามหาเจดีย์นี้

ด้านประติมากรรม

1. พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร(พระแก้วมรกต) องค์พระแก้วมรกตนั้นสร้างขึ้นจากหินสีเขียวหรือเราจะเรียกว่าเป็นหยกตามความเชื่อของคนจีนก็ได้ เพราะหินหยกตามความเชื่อเป็นหินที่มีค่ามากเหมาะที่จะนำมาสร้างเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเคารพบูชาหรือแม้จะนำมาสร้างเครื่องประดับเพื่อเสริมบารมีและสร้างความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองก็ได้ ซึ่งลักษณะของหินสีเขียวเราอาจจะเรียกว่า มรกต ซึ่งเป็นอัญมณีที่มีค่ามาก และเมื่อเราศึกษาจากพุทธลักษณะโดยรวมแล้วน่าจะเป็นศิลปะล้านนารุ่นหลัง หรือศิลปะล้านช้างก็ได้ เพราะรูปร่างขององค์พระแก้วมรกต ไม่มีความอ่อนช้อยเหมือนพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ซึ่งจะมีพุทธลักษณะที่งดงามมากที่สุดในบรรดาพระพุทธรูปทั้งหมด โดยประวัติในการสร้างยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าสร้างจากที่ใด เพียงแต่ศึกษาจากพุทธลักษณะที่ใกล้เคียงกับพระพุทธรูปยุคนั้น แต่เรื่องความความศักดิ์สิทธิ์และความสำคัญขององค์พระแก้วมรกตนั้นมีมากจะเห็นได้จากเส้นทางการเดินทางไปประทับเมืองใหญ่ต่างๆ ในแถบสุวรรณภูมินี้ จวบจนกระทั่งมาประทับเป็นการถาวรในสมัยรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการสร้างเครื่องทรงเพื่อเปลี่ยนประจำฤดูต่างๆ ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว จึงนับได้ว่าพระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และสำคัญ รวมทั้งเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของประเทศไทย ควรที่ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจะมาสักการบูชาและชมความงดงามได้

2. ยักษ์เฝ้าประตู 12 คน (ที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่อง“รามเกียรติ์”) เป็นประติมากรรมที่โดดเด่นและนับเป็นสัญลักษณ์ของวัดพระแก้วที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งรองจากพระแก้วมรกตในด้านประติมากรรม ซึ่งเป็นงานช่างสมัยโบราณที่ทรงคุณค่าอย่างมาก ยักษ์ทั้ง 12 คนจะมีความแตกต่างกันในด้านการนำวัสดุมาตกแต่ง และมีชื่อเรียกแตกต่างกันซึ่งเกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทยเรื่อง “รามเกียรติ์” หลักในการสร้างในการนำยักษ์ทั้ง 12 คนมาเฝ้าประตูทางเข้าวัดทาง 6 ประตูนั้น ก็เพื่อเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาในบริเวณวัดได้ ซึ่งประติมากรรมยักษ์ในวัดพระแก้ว จากที่เราจะเห็นได้จากยักษ์ทั้ง 12 คนนั้น ยักษ์ในวัดพระแก้วที่เราจะเห็น ได้อีกก็คือที่ประตูทางขึ้นพระมณฑป เป็นยักษ์สีทองความสูงไม่มากนักถือกระบองยื่นเฝ้าทางขึ้นด้านละ 2 คน 4 ด้านรวม 8 คน นอกจากนี้ยังมียักษ์ที่บริเวณฐานพระศรีรัตนเจดีย์ ซึ่งเรียกว่า พญายักษ์ ทำท่าแบกพระเจดีย์อยู่ โดยอยู่คู่กับพญาวานร นับเป็นสิ่งที่ถือว่าเป็น Unseen ของวัดพระแก้วแล้วไม่ควรพลาดที่จะไปชมความงามทางด้านของประติมากรรมของยักษ์เฝ้าประตูทั้ง 12 คน

3. สัตว์หิมพานต์ ประติมากรรมสัตว์หิมพานต์มีความเกี่ยวข้องกันเรื่องของป่าหิมพานต์ เป็นประติมากรรมที่หล่อด้วยโลหะซึ่งมีทั้งหน้าเป็นมนุษย์ผู้ชายรูปร่างเป็นนก เรียกกันว่า กิณรี มีหน้าเป็นผู้หญิงรูปร่างเป็นนก เรียกว่า กิณรี หรือ นางอัปสร มีทั้งหน้าเป็นครุฑรูปร่างเป็นมนุษย์ชาย และมีทั้งหน้าเป็นครุฑรูปร่างเป็นมนุษย์หญิง รวมแล้วหลายคู่ เรียงรายอยู่บริเวณรอบฐานไฟซึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เราไม่ควรพลาดที่จะไปชมความงดงามเมื่อได้มาวัดพระแก้ว

ด้านจิตรกรรม

1. ภาพจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียงพระอุโบสถ ภาพจิตรกรรมบริเวณพระระเบียงรอบพระอุโบสถวัดพระแก้วเป็นงานเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังวรรณคดีของไทยเรื่อง “รามเกียรติ์” ที่มีครบทุกตอนคือ มีทั้งหมด 178 ตอน ซึ่งมี ที่เดียวและแห่งเดียวในประเทศไทยและหนึ่งเดียวในโลก เป็นงานช่างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รอบพระระเบียงพระอุโบสถนี้ มีการเขียนภาพเรื่องราวรามเกียรติ์ การเขียนภาพเรื่องราวรามเกียรติ์ได้มีการแก้ไขมาหลายครั้ง โดยครั้งแรกเริ่มเขียนภาพจิตรกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการซ่อมแซมครั้งที่ 2 ในสมัยรัชกาลที่ 5 และซ่อมแซมครั้งที่ 3 ในสมัยรัชกาลที่ 7 และในรัชกาลปัจจุบันมีการซ่อมแซมภาพจิตรกรรมครั้งใหญ่คือในช่วงปี 2525 ในช่วงฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ครบรอบ 200 ปี การซ่อมแซมคือ แก้ไขในส่วนที่ซ่อมแซมจากครั้งที่ 3 แก้ไขเพียงบางส่วนคือ ส่วนที่เสียหายเท่านั้น ไม่ได้แก้ไขทั้งหมด แต่นับเป็นงานจิตรกรรมที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่เคยพบมาในประเทศไทยและในโลก

ส่วนที่ 2 สื่อประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

จากการศึกษารูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ มีการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) โดยแบ่งประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์ออกเป็น 8 ประเภท จำนวนทั้งสิ้น 34 ชิ้นงาน ได้แก่

1. หนังสือพิมพ์	จำนวน	2	ชิ้น
2. นิตยสาร	จำนวน	6	ชิ้น
3. หนังสือเล่มเล็ก	จำนวน	9	ชิ้น
4. แผ่นพับ	จำนวน	2	ชิ้น
5. โปสเตอร์	จำนวน	8	ชิ้น
6. โปสเตอร์	จำนวน	2	ชิ้น
7. ปฏิทิน	จำนวน	3	ชิ้น
8. สื่ออื่นๆ	จำนวน	2	ชิ้น
รวมทั้งสิ้นจำนวน	34	ชิ้น	

1. หนังสือพิมพ์

ไหว้พระ 9 วัด ชื่อเป็นมงคลยอดนิย

ในกรุงเทพมหานคร ภายในหนึ่งวัน 08.00-16.00

เป็นคติและความเชื่อทางจิตวิทยาสามารถนำมาใช้เสริม 9 วัด ชื่อเป็นมงคลยอดนิยภายในหนึ่งวันแล้ว ยังเป็นความนิยมสืบต่อกันมา
สูงสุดตลอดมาในทุกๆ ด้าน จะทำดีได้ดีมีชัย คือคือการส่งเสริมกำลังใจให้ด้วย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อที่ว่าชื่อทำดีมีชัยเป็นมงคล
อย่างยิ่งจะเสริมให้มีความเป็นมงคลมากขึ้นอีก เช่น ไหว้พระ 9 วัด เสริมดวง เสริมกำลังใจเสริมโชคลาภ เสริมเงินและโชคลาภ
เสริม 9 มงคล 9 วิชา 9 วิชา 9 วิชา เป็นต้น

สำหรับในกรุงเทพมหานครมี 9 วัดที่ชื่อไว้ด้วยพระรัตนตรัย
เสริมดวงทำให้ชื่อคนรุ่นต่อไปแทนที่ความเชื่อของคนที่ทำดีแล้วแต่ยังไม่ดีดังต่อไปนี้

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
คฤ ก้าวแหวนเงินทอง ไหลมาเทมา

เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองไทย ทรงเห็นว่าเมืองไทยยังไม่มีพระพุทธรูป จึงทรงนำพระพุทธรูปจากอินเดียมาประดิษฐานไว้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
และทรงสร้างพระอุโบสถขึ้นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงสร้างพระอุโบสถขึ้นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงสร้างพระอุโบสถขึ้นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
และทรงสร้างพระอุโบสถขึ้นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงสร้างพระอุโบสถขึ้นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงสร้างพระอุโบสถขึ้นที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ภาพที่ 4.20 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ที่มา : ฉบับพิเศษ หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ , พฤษภาคม : 2552

ชื่องาน หนังสือฉบับพิเศษ ไทยเที่ยวไทย ท่องเที่ยว ทำบุญเสริมดวง
“ไหว้พระ 9 วัด ชื่อเป็นมงคลยอดนิย ในกรุงเทพมหานครภายในหนึ่ง
วัน 8.00-16.00 น.”

ผู้จัดทำ หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ (ฉบับพิเศษเดือนพฤษภาคม ปี 2552)

เนื้อหาในฉบับ เป็นคติและความเชื่อที่ว่าหากตั้งจิตศรัทธาสามารถเดินทางครบ 9 วัด จะ
บังเกิดความเป็นสิริมงคลอย่างสูงสุดต่อตนเองในทุกๆด้าน สำหรับในกรุงเทพมหานครนั้น 9 วัดที่
เชื่อกันว่าจะช่วยเสริมกุศล เสริมดวงทำให้ชีวิตสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามความเชื่อของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แต่
ละแห่งโดยวัดพระศรีรัตนศาสดาราม คติ ก้าวแหวนเงินทอง ไหลมาเทมา

อัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สังกัดได้จากพระศรีรัตนเจดีย์สีทอง
(มุมซ้ายบน)ภาพ วัดพระศรีรัตนศาสดารามมองเห็นพระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป และ
ปราสาทพระเทพบิดรในระยะไกล(มุมล่าง)

ภาพที่ 4.21 วัดพระศรีรัตนศาสดารามยามค่ำคืน
ที่มา : หนังสือพิมพ์มติชน , 18 กันยายน 2551 : 5

ชื่องาน กรุงเทพมหานคร เมือง (ท่องเที่ยว) ที่ดีที่สุดในโลก
ผู้จัดทำ หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน

เนื้อหาในฉบับ กล่าวถึงว่า กรุงเทพมหานคร ได้รับการคัดเลือกให้เป็น “เมืองที่ดีที่สุดในโลก (Best City Award)” ทั้งของโลกและของเอเชีย จากผู้อ่านนิตยสารแทรเวล แอนด์ เลเซอร์ (Travel & Leisure) นิตยสารท่องเที่ยวชั้นนำของอเมริกา ผ่านทางเว็บไซต์ www.travelandleisure.com ประจำปี 2008 ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกนั้น มี 6 ข้อ คือ ทัศนียภาพ อาหาร ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี แหล่งจับจ่ายใช้สอย ความเป็นมิตรของผู้คน และความคุ้มค่าของเงินที่ใช้ โดยกรุงเทพฯ ได้คะแนนรวม 87.61% ฯลฯ ซึ่งกรุงเทพมหานครได้ทำการเผยแพร่รางวัลนี้ลงในสื่อหนังสือพิมพ์และนอกจากนี้ยังมีเผยแพร่ในนิตยสารของกรุงเทพฯ และมีการร่วมกับบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด จัดทำแสตมป์ที่ระลึกรางวัลนี้ด้วย

อัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ยามค่ำคืน

2. หนังสือ

ภาพที่ 4.22 พระพุทธมหายานฉัตรนปฎิมากร(ภาพพิมพ์หิน) สมัยรัชกาลที่ 5
ที่มา : นิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 30 ฉบับวันที่ 1 เดือนพฤศจิกายน 2551

ชื่องาน นิตยสารศิลปวัฒนธรรม
“ปาฏิหาริย์พระแก้วมรกต : เพราะพระบารมีไม่ถึง พระเจ้าตากฯ จึงทรง
วิปลาต”

ผู้จัดทำ บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) (ปีที่ 30 ฉบับวันที่ 1 เดือนพฤศจิกายน
2551) (จำนวน 170 หน้า)

เนื้อหาในเล่ม จดหมายเหตุพุทธคุณพระแก้วมรกต / ปรามินทร์ เครือทอง
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

พระพุทธมหายานฉัตรนปฎิมากร หรือพระแก้วมรกต ภาพพิมพ์หินพระแก้ว
มรกต เป็นฝีมือช่างเขียนชาวไทยไม่ปรากฏนามเขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ในราวปี 2440 ส่งไป
ตีพิมพ์ที่เมืองนอก องค์พระแก้วมรกต เป็นงานด้านประติมากรรมอย่างหนึ่ง วัสดุที่นำมาใช้ก็ใช้สิ่ง
ที่มาจากธรรมชาติ คือ หินหยกสีเขียวทั้งแท่ง ที่ช่างได้นำมาทำเป็นองค์พระได้สวยงาม ประณีต
ปราศจากรอยร้าว เมื่อเป็นองค์พระแล้ว ท่านมีความศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนกราบไหว้บูชาท่าน
อยู่เสมอ

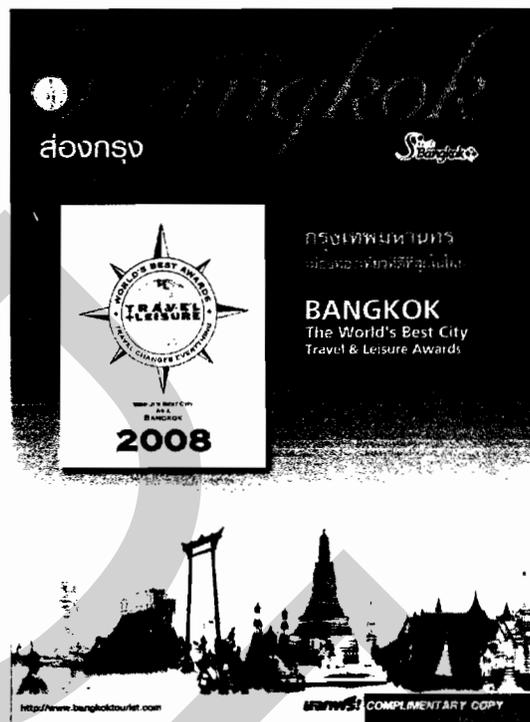
ภาพที่ 4.23 ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
ที่มา : หนังสือคู่มือมัณฑลเทศก์ , มหาวิทยาลัยศิลปากร : 2541

ชื่องาน	หนังสือ คู่มือมัณฑลเทศก์ (ปกหลัง)
ผู้จัดทำ	มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรกฎาคม 2541)
จำนวน	413 หน้า
จำนวนพิมพ์	2,000 เล่ม
พิมพ์ที่	บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

เนื้อหาในเล่ม รวบรวมบทความที่เกี่ยวข้องที่วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิใช้ประกอบการบรรยายในการอบรมมัณฑลเทศก์ทั่วไป ซึ่งทางมหาวิทยาลัยศิลปากรได้ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2522 ถึงปัจจุบัน(พ.ศ.2541) มีเรื่องของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดย ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล (หน้า 225)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถ่ายในบริเวณวัดด้านศาลเจ้าพ่อหลักเมือง
สังเกตเห็นได้จาก พระปรางค์ 8 องค์ มองเห็นปราสาทพระเทพบิดรในระยะไกล

ภาพที่ 4.24 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ที่มา : หนังสือ Focus Bangkok , กรุงเทพมหานคร : August 2008

ชื่องาน หนังสือ Focus Bangkok (ปกหน้า) (นิตยสารแจกฟรี)
Vol. 6 No. 4 August 2008

ผู้จัดทำ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว
กรุงเทพมหานคร

จำนวน 105 หน้า

เนื้อหาในเล่ม กรุงเทพมหานครได้รับรางวัลจากนิตยสาร Travel & Leisure แห่ง
ประเทศสหรัฐอเมริกา ว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในโลก ประจำปี 2008

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ในยามค่ำคืน แวดล้อมไปด้วยภาพสถานที่สำคัญต่างในกรุงเทพฯ ได้แก่ พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม เสาชิงช้า และวัดสุทัศน์เทพวรารามฯ ซึ่งแต่ละสถานที่ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานครแทบทั้งสิ้น

ภาพที่ 4.25 พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

ที่มา : หนังสือ Focus Bangkok , กรุงเทพมหานคร : December 2006

- ชื่องาน หนังสือ Focus Bangkok (ปกหลัง) (นิตยสารแจกฟรี)
Vol. 4 No. 2 December 2006
- ผู้จัดทำ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว
กรุงเทพมหานคร
- จำนวน 105 หน้า
- เนื้อหาในเล่ม เรื่องราวเกี่ยวกับที่สุดในกรุงเทพฯ
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

ภาพพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรหรือ องค์พระแก้วมรกต ภายในพระ
อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามในเครื่องทรงฤดูฝน ประติมากรรมในการสร้างองค์พระที่
สวยงาม และประกอบกับเครื่องทรงฤดูฝน ที่ช่างได้บรรจงสร้างอย่างประณีต ทำให้องค์
พระงามสง่ามากขึ้น เครื่องทรงฤดูฝนขององค์พระแก้วมรกต เป็นสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกให้
ทราบว่าฤดูฝนได้มาเยือน และนำความชุ่มฉ่ำมาสู่พุทธศาสนิกชนถ้วนหน้า

ภาพที่ 4.26 วัดพระศรีรัตนศาสดารามยามค่ำคืน

ที่มา : หนังสือวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง, นิดดา หงษ์วิวัฒน์ : เมษายน 2547

ชื่องาน หนังสือ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง
The Temple of the Emerald Buddha and the Grand Palace

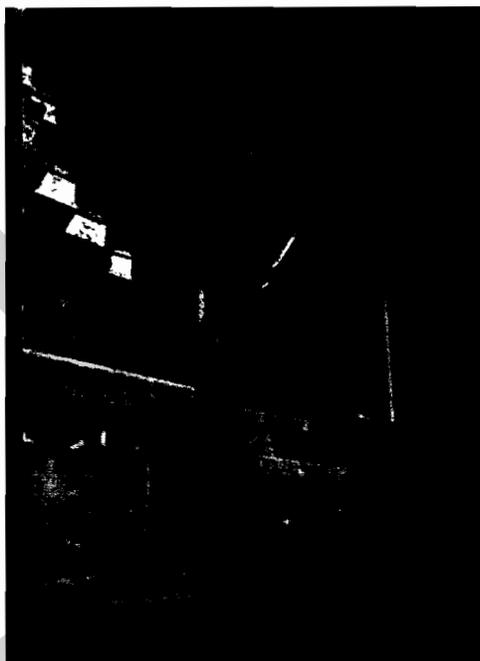
ผู้แต่ง นิดดา หงษ์วิวัฒน์
สำนักพิมพ์แสงแดดเพื่อนเด็ก (เมษายน 2547 พิมพ์ครั้งที่ 2)

จำนวน 104 หน้า

ราคา 250 บาท

เนื้อหาในเล่ม หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงเรื่องราวทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่ปรากฏ
สู่ประวัตินการสร้าง ความเป็นมาตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ยามค่ำคืนบ่งบอกให้เห็นถึง
สถาปัตยกรรมอันสวยงามที่มีตลอดเวลาดังกล่าวทั้งกลางวันและกลางคืน

ภาพที่ 4.27 ปราสาทพระเทพบิดร พระสุวรรณเจดีย์บนฐานไพที
ที่มา : หนังสือวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย : 5 ธันวาคม 2518

ชื่องาน หนังสือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
จัดพิมพ์ถวาย เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ 5 ธันวาคม 2518

ผู้จัดทำ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

พิมพ์ที่ สิริมิตรการพิมพ์ (พิมพ์ปี 2518) (จำนวน 106 หน้า)

เนื้อหาในเล่ม การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้รับพระราชทานพระบรมรา
ชานุญาตจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการจัดพิมพ์ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เนื่อง
ในวโรกาส วันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจริญพระชนมายุ 4 รอบ วันที่
5 ธันวาคม 2518

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

ปราสาทพระเทพบิดร พระสุวรรณเจดีย์ทอง และฐานไพทีที่แสดงให้เห็น
ถึงสถาปัตยกรรม ที่ตั้งโดดเด่นเป็นสง่าอยู่ท่ามกลางฐานของอาคารหลายแห่ง

3. หนังสือ(เล่มเล็ก)

ภาพที่ 4.28 หนังสือชุดภาพถ่ายเทพนมวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพญาครุฑบนหลังคาพระมณฑป
ที่มา : หนังสือข้อมูลกับมุมมอง : ศิลปะรัตนโกสินทร์, ศ.ดร. สันติ เล็กสุขุม : กันยายน 2548

ชื่องาน	หนังสือ ข้อมูลกับมุมมอง : ศิลปะรัตนโกสินทร์
ผู้เขียน	ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม สำนักพิมพ์เมืองโบราณ(กันยายน 2548)
จำนวน	3,000 เล่ม (จำนวน 288 หน้า)
ราคา	250 บาท
เนื้อหาในเล่ม	ส่วนที่ 1 – ความเป็นมา วัดและเค้าโครงของพัฒนาการด้านการช่าง ส่วนที่ 2 – พระบรมมหาราชวัง (หน้า18) วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(หน้า 46)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

ภาพลวดลายบนผนังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(ซ้าย)ภาพ
หลังคาพระมณฑปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(ขวา) รูปปั้นพญาครุฑ ภาพพระมณฑป ที่บ่งบอกถึง
สถาปัตยกรรมที่งดงาม

ภาพที่ 4.29 พระสุวรรณเจดีย์ และรูปปั้นกนิรีวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
ที่มา : หนังสืออระเมซิ่ง กรุงเทพฯ : 1 พฤษภาคม 2542

ชื่องาน หนังสือ อระเมซิ่ง กรุงเทพฯ
ผู้จัดทำ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 บริษัท เซลส์แห่งประเทศไทย จำกัด (1 พฤษภาคม 2542)

จำนวน 298 หน้า

เนื้อหาในเล่ม จัดทำขึ้นเพื่อบริการข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในการหาแหล่ง
ท่องเที่ยวที่สำคัญ มีเรื่องราวของพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดารามในช่วงต้นของ
หนังสือ

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

ภาพองค์พระสุวรรณเจดีย์สีทองเหลืองอร่ามเป็นสถาปัตยกรรมแบบเจดีย์
ย่อมุมที่สวยงามองค์หนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่นิยมสร้างองค์พระเจดีย์เป็นพุทธบูชาในขณะเดียวกัน
ส่วนรูปปั้นกนิรีสะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรมซึ่งเป็นสัตว์หิมพานต์ในจินตนาการของ
คนไทย ซึ่งเป็นประติมากรรมที่มีความสวยงามและมีแห่งเดียวในประเทศไทยที่สะท้อนอัตลักษณ์
ของวัดพระศรีรัตนศาสดารามได้อย่างสวยงาม

ภาพที่ 4.30 วัดพระศรีรัตนศาสดารามมองจากฝั่งธนบุรี

ที่มา : หนังสือ เกษัติน โกลินทร์ พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม : ตุลาคม 2548

ชื่องาน หนังสือ เกษัติน โกลินทร์ พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม

ผู้จัดทำ พิเชษฐ์ เดชผิว

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด (ตุลาคม 2548)

จำนวน 216 หน้า

ราคา 90 บาท

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

ภาพที่ปรากฏในปกหน้าของหนังสือ สะท้อนอัตลักษณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามในด้านสถาปัตยกรรมที่มีความงดงามอย่างหนึ่งแตกต่างกันจากสถาปัตยกรรมของวัดอรุณราชวรารามซึ่งมีความงดงามในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งวัดอรุณฯ จะเป็นสถาปัตยกรรมแบบพระเจดีย์ทรงปราสาท ซึ่งสถาปัตยกรรมเหล่านี้เป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมที่มีสืบทอดมาเป็นเวลานาน

ภาพที่ 4.31 วัดพระศรีรัตนศาสดารามและรูปปั้นกนิรี

ที่มา : หนังสือคู่มือชมศิลปะและสถาปัตยกรรมไทย วัดพระศรีรัตนศาสดารามและ
พระบรมมหาราชวัง : พุทธศักราช 2547

ชื่องาน หนังสือ คู่มือชมศิลปะและสถาปัตยกรรมไทย
วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง
ผู้แต่ง นิคดา หงษ์วิวัฒน์
สำนักพิมพ์แสงแดดเพื่อนเด็ก (พุทธศักราช 2547 พิมพ์ครั้งที่ 2)

จำนวน 160 หน้า

ราคา 295 บาท

เนื้อหาในเล่ม เรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทั้งทางด้าน
สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

พระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป ปราสาทพระเทพบิดร และอาคารสถานที่
ต่าง ๆ ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมที่สวยงาม โดยฝีมือ
ของช่างไทยที่บรรจงสรรค์สร้างในรูปแบบที่แตกต่างกัน บ่งชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของแต่ละ
อาคารที่คงความสวยงามอันหาที่เปรียบได้

ภาพที่ 4.32 พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร
ที่มา : หนังสือ เรื่องเล่าขานตำนานวัดไทย เล่ม 1 ,พินธน์ : ตุลาคม 2547

ชื่องาน หนังสือ เรื่องเล่าขานตำนานวัดไทย เล่ม 1

ผู้เขียน พินธน์

บริษัท สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ 19 จำกัด (พิมพ์ตุลาคม 2547)

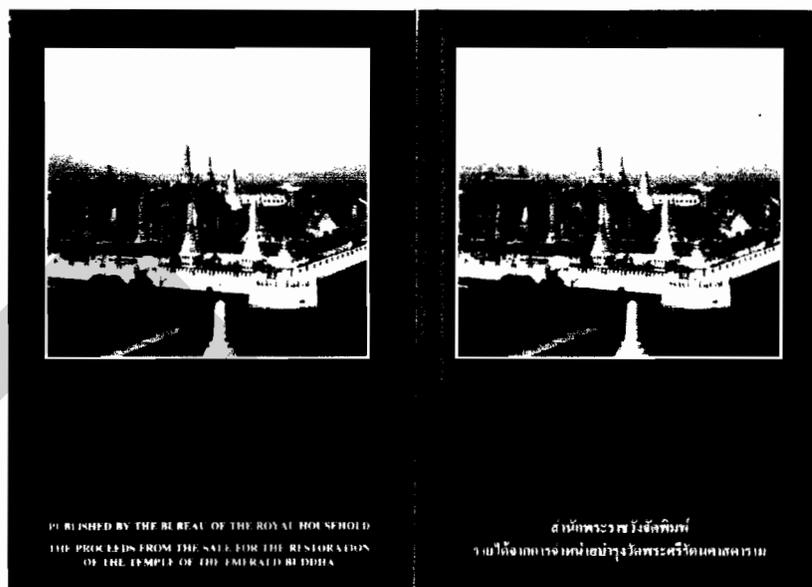
จำนวน 216 หน้า

ราคา 195 บาท

เนื้อหาในเล่ม เรื่องเกี่ยวกับวัดในกรุงเทพฯ ซึ่งเรื่องราวของวัดพระศรีรัตนศาสดารามอยู่ในช่วงต้นของหนังสือ(หน้า 7 – 98)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

ภาพพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามซึ่งเป็นภาพขนาดเล็กมุมขวาของหนังสือ

ภาพที่ 4.33 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ที่มา : หนังสือประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, สุภัทรดิศ ดิศกุล .ม.จ.

ชื่องาน หนังสือ ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ฉบับภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ)
History of The Temple of The Emerald Buddha

ผู้แต่ง ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล
สำนักพระราชวัง

บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
(ไม่ระบุปีที่จัดทำ-เนื่องจากการจัดพิมพ์หลายครั้งและมีหลายภาษา),

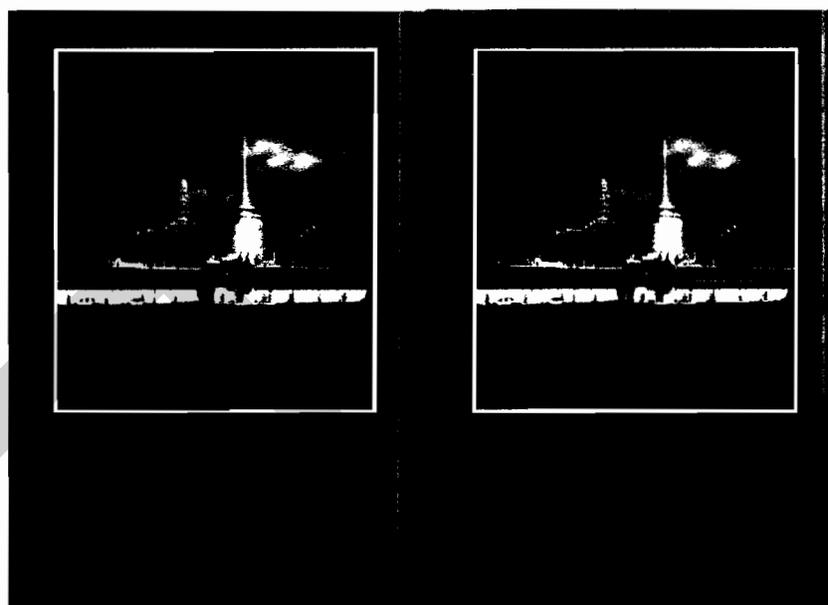
จำนวน 54 หน้า

ราคา 20 บาท

เนื้อหาในเล่ม เป็นหนังสือคู่มือประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีประวัติวัดพระศรี
รัตนศาสดาราม

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

อาคารสถานที่ของวัดพระศรีรัตนศาสดารามที่ทรงคุณค่าทางด้าน
สถาปัตยกรรมด้วยฝีมือและความสามารถของช่างไทยในสมัยโบราณ

ภาพที่ 4.34 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ที่มา : หนังสือประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, สุภัทรดิศ ดิศกุล .ม.จ.

ชื่องาน หนังสือ ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ฉบับภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ)

History of The Temple of The Emerald Buddha

ผู้แต่ง ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

สำนักพระราชวัง

บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

(ไม่ระบุปีที่จัดทำ-เนื่องจากการจัดพิมพ์หลายครั้งและมีหลายภาษา)

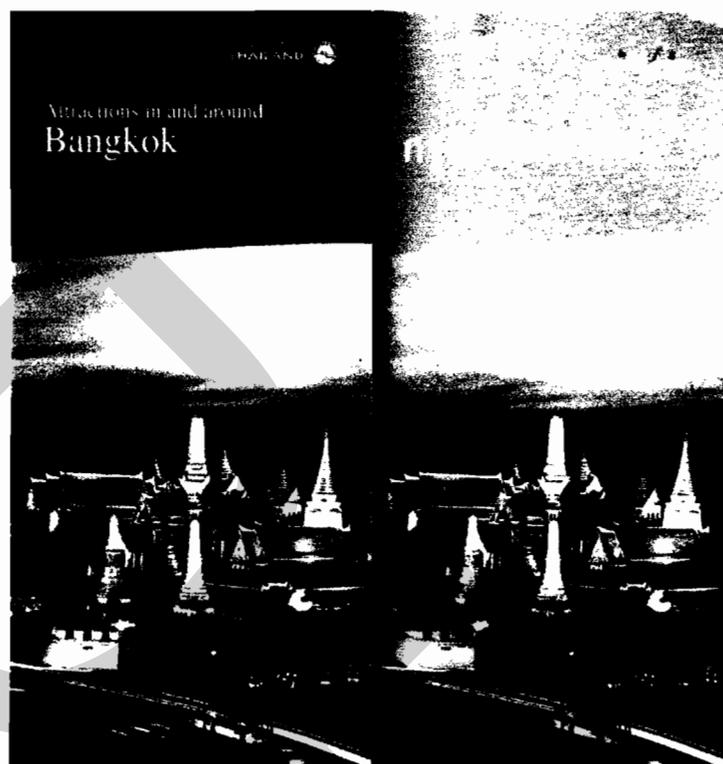
จำนวน 54 หน้า

ราคา 20 บาท

เนื้อหาในเล่ม เป็นหนังสือคู่มือประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

อาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่มีความงามด้านสถาปัตยกรรมอันหลากหลาย ได้แก่ พระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป ปราสาทพระเทพบิดร และพระอุโบสถ โดยมีมุมมองได้หลากหลายมุมทั้งด้านหน้าวัดและด้านข้างวัด ซึ่งไม่ว่าจะมองจากมุมไหนก็มีความสวยงาม

ภาพที่ 4.35 วัดพระศรีรัตนศาสดารามยามค่ำคืน

ที่มา : หนังสือกรุงเทพมหานคร , การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : กันยายน 2550

ชื่องาน หนังสือ กรุงเทพมหานคร (ฉบับภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ)

Attractions in and around Bangkok

ผู้จัดทำ ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ททท.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
(ปรับปรุงข้อมูล กันยายน 2550)

จำนวน 67 หน้า

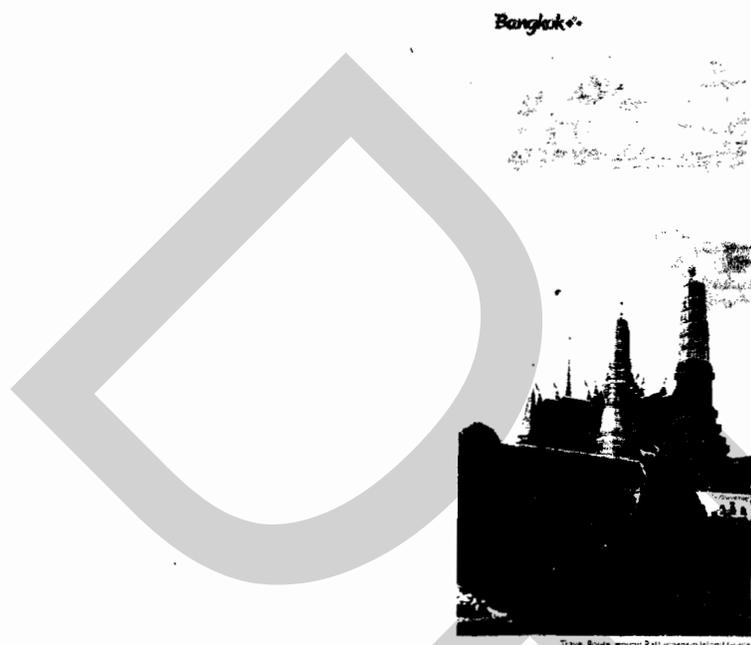
เนื้อหาในเล่ม เป็นหนังสือที่รวบรวมประวัติกรุงเทพฯ และสถานที่สำคัญจากเขตต่างๆ

ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งวัดพระศรีรัตนศาสดารามอยู่ในเขตพระนคร

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

อาคารสถานที่ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ยามค่ำคืน ที่มีความงามของสถาปัตยกรรมที่ช่างศิลป์ไทยบรรจงสร้างสรรค์ด้วยฝีมือและความสามารถเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

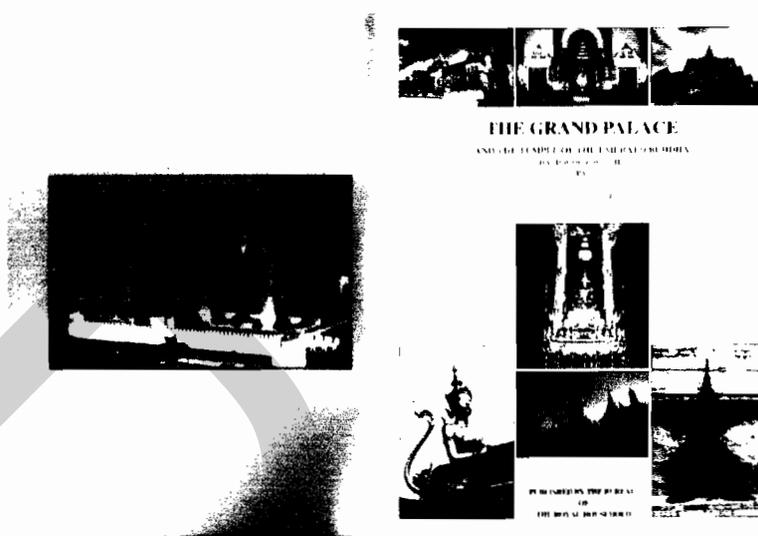
4. แผ่นพับ

ภาพที่ 4.36 ปราสาทพระเทพบิดร พระสุวรรณเจดีย์ และพระอัมภฎาเจดีย์
ที่มา : หนังสือ Thai Culture & Festival ,กรุงเทพมหานคร

ชื่องาน	หนังสือ Thai Culture & Festival Sight-seeing tram around Rattanakosin Island
ผู้จัดทำ	Bangkok Tourism Division Culture, Sports and Tourism Department (ไม่ระบุปีที่พิมพ์)
เนื้อหาในเล่ม	เรื่องราวสถานที่สำคัญๆในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

พระอัมภฎาเจดีย์ พระปรางค์ 8 องค์ พระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์ ปราสาทพระเทพบิดรและอาคารต่าง ๆ สังกเกตได้จากยอดของปราสาท ซึ่งบ่งบอกให้เห็นถึงความงามทางด้านสถาปัตยกรรมที่สวยงามและอยู่คู่กับการสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามตั้งแต่แรกสร้าง

ภาพที่ 4.37 วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังในมุมมองต่าง ๆ
ที่มา : หนังสือ The Grand Palace , วัดพระศรีรัตนศาสดาราม : 1988

ชื่องาน	หนังสือ The Grand Palace and The Temple of The Emerald Buddha A Handbook for Guides
ผู้แต่ง	Associate Professor DR. Piriya Krairiksh Faculty of Liberal Arts, Thammasat University Published by the Bureau of The Royal Household (1988)
จำนวน	52 หน้า
ราคา	20 บาท
เนื้อหาในเล่ม	เรื่องราวสถานที่สำคัญๆในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดารามและ พระบรมมหาราชวัง

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม ได้แก่

องค์พระเจดีย์และอาคารต่าง ๆ ได้แก่ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท(บนซ้าย)
ภายในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท(บนกลาง) พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท(บนขวา) รวมทั้งภาพ
ประติมากรรมต่าง ๆ ได้แก่ พระแก้วมรกต(กลาง) รูปปั้นกนิรี(ล่างซ้าย) และรูปพญายักษ์แบกพระ
เจดีย์(ล่างขวา) ซึ่งแสดงอัตลักษณ์ผ่านงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมในรูปแบบที่
หลากหลาย ด้วยการสื่อไปยังผู้ที่มาเที่ยวชมวัด

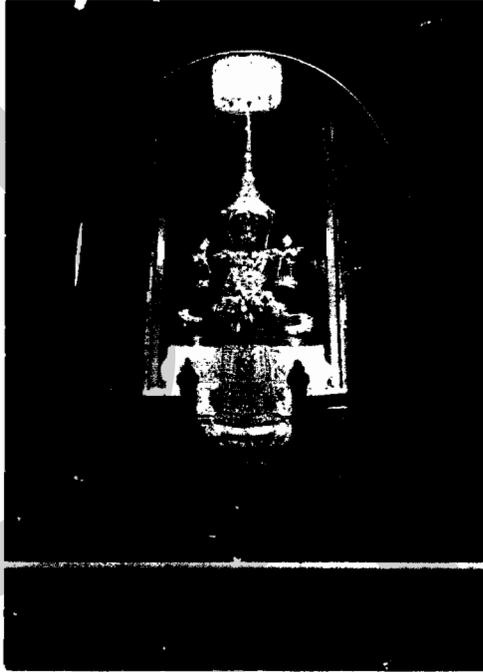
ภาพที่ 4.38 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ที่มา : แผ่นพับ (โปรซัวร์) นำเที่ยวกรุงเทพฯ (ภาษาญี่ปุ่น) , กรุงเทพมหานคร

ชื่องาน	แผ่นพับ (โปรซัวร์) นำเที่ยวกรุงเทพฯ (ภาษาญี่ปุ่น)
ผู้จัดทำ	กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร (ไม่ระบุปีที่พิมพ์-ภาษาญี่ปุ่น)
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่	

ความงดงามของสถาปัตยกรรมภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ภาพมุมบนซ้าย) ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ ที่สวยงามและโดดเด่น ซึ่งนับเป็นจุดเด่นของกรุงเทพมหานครที่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการทำแผ่นพับไม่ควรพลาดในการมาเที่ยวชม

5. โปสเตอร์การ์ด

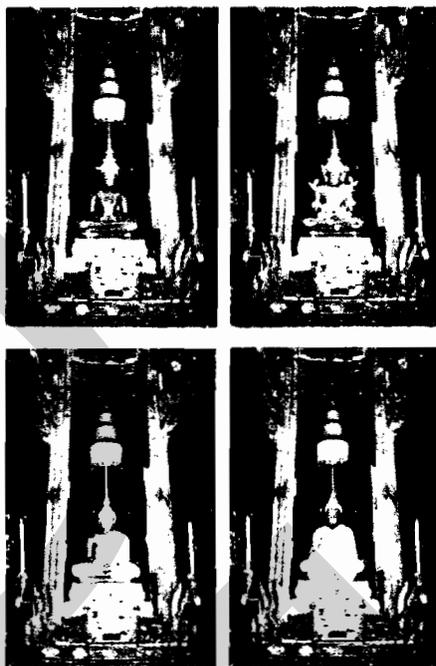
ภาพที่ 4.39 พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร
ที่มา : การ์ดอวยพรปีใหม่, T.S. Cards

ชื่องาน การ์ดอวยพรปีใหม่
 “Seasons Greeting and Best Wishes for The New Year”

ผู้จัดทำ T.S. Cards (ไม่ระบุปีที่พิมพ์)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร องค์พระแก้วมรกต ที่มีความงดงาม
ทางด้านประติมากรรมอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทยและความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระแก้วมรกต ซึ่ง
รวมอยู่ในบัตรอวยพรปีใหม่ที่จะช่วยบันดาลอวยพร ความสุข ความสำเร็จ และความเจริญแก่ผู้ที่
ได้รับบัตรอวยพรใบนี้

ภาพที่ 4.40 พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากรในเครื่องทรงต่าง ๆ
ที่มา : ไปสการ์ดวัดพระศรีรัตนศาสดาราม , วัดพระศรีรัตนศาสดาราม: 2548

ชื่องาน ไปสการ์ดภาพพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร

จำนวน 4 ภาพ

ผู้จัดทำ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

(พิมพ์ปี 2548)

ราคา 40 บาท (1 ชุดมีไปสการ์ด 4 แผ่น)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

ภาพพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากรภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามมีทั้งหมด 4 ภาพ เรียงจากซ้ายไปขวา บนลงล่าง มีภาพ ที่ยังมีได้ทรงเครื่องและทรงเครื่องประจำฤดู ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว

ภาพที่ 4.41 วัดพระศรีรัตนศาสดารามในมุมมองต่าง ๆ

ที่มา : ไปรษณีย์ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดารามในมุมมองต่าง ๆ : Viewpoint Postcard Center

ชื่องาน	ไปรษณีย์ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดารามในมุมมองต่าง ๆ
ผู้จัดทำ	Viewpoint Postcard Center
Photo	Sukit Tejavanija
No.	BK-150 (ไม้ระบุรีที่พิมพ์)
ราคา	5 บาท

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม ได้แก่

ความงามด้านสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ภายในวัด ได้แก่ อาคารสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หอระฆัง และประติมากรรมต่าง ๆ ได้แก่ องค์พระแก้วมรกต รูปปั้นสิงห์ ครุฑชุกนาครอบพระอุโบสถ ฯลฯ เป็นการบ่งบอกถึงจุดเด่นและเป็นจุดขายที่สำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

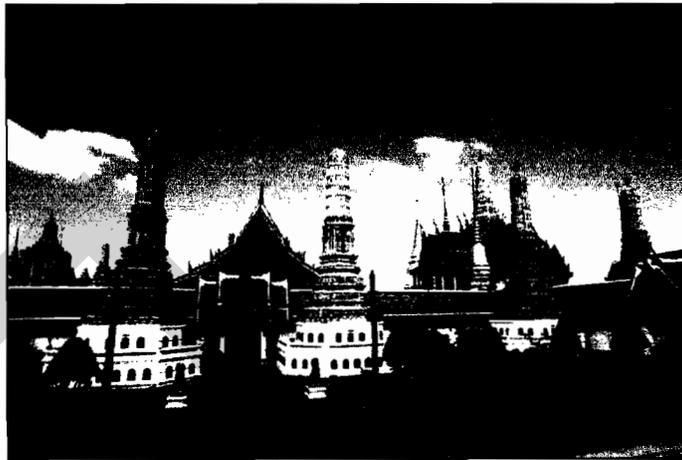

ภาพที่ 4.42 ปราสาทพระเทพบิดรและพระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์ยามค่ำคืน
ที่มา : ไปสการ์ดภาพปราสาทพระเทพบิดรยามค่ำคืน, Art Media (Thailand) Co., Ltd

ชื่องาน ไปสการ์ดภาพปราสาทพระเทพบิดรยามค่ำคืน
ผู้จัดทำ Art Media (Thailand) Co., Ltd
No. 854 (ไม่ระบุปีที่พิมพ์)
ราคา 5 บาท

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

ปราสาทพระเทพบิดร และพระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์ ยามค่ำคืนที่มีความ
งามทางด้านสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างกันด้วยฝีมือของช่างไทยในสมัยโบราณ

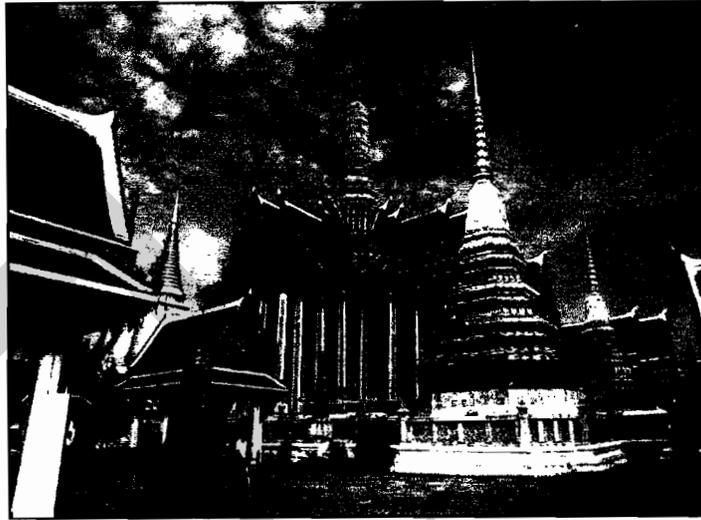

ภาพที่ 4.43 พระอัฐยามหาเจดีย์

ที่มา : ไปสการ์ดภาพพระอัฐยามหาเจดีย์ (พระปรางค์ 8 องค์), Art Media (Thailand) Co., Ltd

ชื่องาน	ไปสการ์ดภาพพระอัฐยามหาเจดีย์ (พระปรางค์ 8 องค์)
ผู้จัดทำ	Art Media (Thailand) Co., Ltd (ไม่ระบุปีที่พิมพ์)
ราคา	5 บาท
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม	ได้แก่

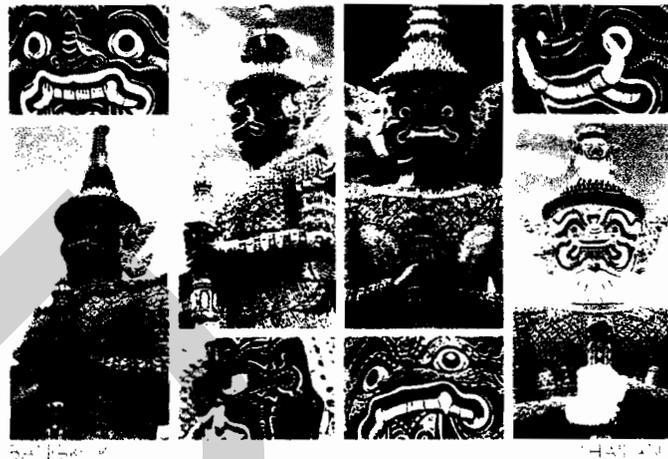
ภาพพระเจดีย์รูปทรงปรางค์หรือที่เรียกว่า พระอัฐยามหาเจดีย์ อยู่ด้านนอกแนวพระระเบียงพระอุโบสถ ตรงกลางภาพเห็นหลังคาพระอุโบสถ ด้านขวาเป็นปราสาทพระเทพบิดรและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ซึ่งพระปรางค์ทั้ง 8 องค์ มองจากด้านนอกแนวพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก็จะเห็นไปในแนวเดียวกันรูปแบบการสร้างแบบเดียวกับการสร้างพระปรางค์วัดอรุณฯ แต่มีขนาดเล็กกว่า ดูจากการประดับตกแต่งด้วยพระเบ็องสีแล้ว ก่อสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เพราะได้รับอิทธิพลในการสร้างมาจากประเทศจีนซึ่งในสมัยนั้นวัฒนธรรมเจริญรุ่งเรืองในสยามมากที่สุด นับเป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดที่จะได้มาเที่ยวชมความงาม

ภาพที่ 4.44 ปราสาทพระเทพบิดร พระสุวรรณเจดีย์ และศาลาราย
ที่มา : โปสเตอร์ภาพพระปราสาทพระเทพบิดรและอาคารต่าง ๆ , Art Media (Thailand) Co., Ltd

ชื่องาน	โปสเตอร์ภาพปราสาทพระเทพบิดรและอาคารต่าง ๆ
ผู้จัดทำ	Art Media (Thailand) Co., Ltd
Photo	C.J Pong. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์)
ราคา	5 บาท
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่	

ปราสาทพระเทพบิดร พระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์ ศาลาราย คือ ศาลาที่นั่งพักผ่อนด้านนอกพรอุโบสถ และมองเห็นพระศรีรัตนเจดีย์อยู่ในระยะใกล้ ๆ ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมไทยที่มีความสวยงามที่สื่อให้เห็นถึงฝีมือของช่างไทยในสมัยโบราณที่ได้ฝากฝีมือ ความสามารถไว้ในการก่อสร้างเหล่านี้เพื่อให้เห็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยให้ปรากฏ

ภาพที่ 4.45 ยักษ์

ที่มา : ไปสการ์ดภาพยักษ์วัดพระแก้ว , Art Media (Thailand) Co., Ltd.

ชื่องาน	ไปสการ์ดภาพยักษ์วัดพระแก้ว
ผู้จัดทำ	Art Media (Thailand) Co., Ltd.
ภาพ	C.J Pong
No.	1097 (ไม้ระนูปี่พิมพ์)
ราคา	5 บาท

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม ได้แก่

ยักษ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งยักษ์หลายคนซึ่งมีกายเป็นสีต่าง ๆ มีมุมมองหลากหลายมุม ซึ่งมีจำนวนยักษ์ทั้งสิ้น 12 คนทำหน้าที่เฝ้าประตูทางเข้าพระอุโบสถ ทั้ง 6 ประตู ยักษ์แต่ละคนจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป มีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่อง รามเกียรติ์ ใบหน้ายักษ์จะมีความดุคั่นและน่าเกรงขามทั้งนี้ จุดประสงค์ในการสร้างขึ้นเพื่อปกป้องรักษาพระแก้วมรกต จากภูตผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ตามคติความเชื่อของคนไทยในสมัยโบราณ

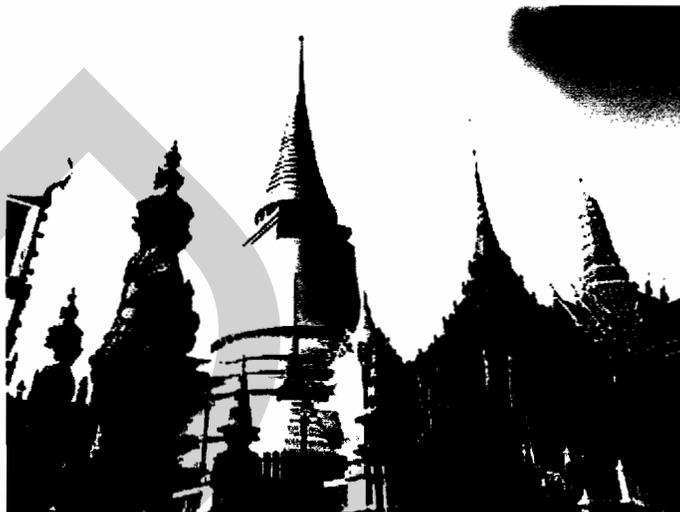
ภาพที่ 4.46 ครุฑยุคนาค

ที่มา : ไปสการ์ดภาพครุฑ , Art Media (Thailand) Co., Ltd

ชื่องาน	ไปสการ์ดภาพครุฑ
ผู้จัดทำ	Art Media (Thailand) Co., Ltd.
ภาพ	C.J Pong (ไม้ระแนงปีที่พิมพ์)
ราคา	5 บาท
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่	

ครุฑยุคนาคบริเวณผนังพระอุโบสถ ครุฑ มีอิทธิฤทธิ์ และเชื่อกันว่า ครุฑสามารถล้างสิ่งชั่วร้ายและอาถรรพ์ต่าง ๆ ได้ครุฑในภาพเป็นการสร้างตามความเชื่อของคติโบราณ โดยให้ครุฑยุคนาค โดยช่างถ่ายถอดออกมาในด้านประติมากรรมตามความเชื่อทางพุทธศาสนาและสื่อความหมายทางวัฒนธรรม เป็นการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย

6. โปสเตอร์

ภาพที่ 4.47 พระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป ปราสาทพระเทพบิดรและยักษ์
ที่มา : โปสเตอร์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ชื่องาน โปสเตอร์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ผู้จัดทำ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
(ไม่ทราบวันที่พิมพ์และปีที่พิมพ์)

ราคา 45 บาท (ต่อแผ่น)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม ได้แก่

ภาพอาคารและสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระศรีรัตนเจดีย์สีทองเหลืองอร่าม พระมณฑปยอดปราสาท และมองเห็นยอดของปราสาทพระเทพบิดร ในระยะใกล้ ๆ ที่ถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าและงดงามอย่างยิ่ง นอกจากนั้นแล้วในภาพยังมีภาพยักษ์เฝ้าประตูทางเข้า 2 คน ซึ่งนับเป็นความงดงามของประติมากรรม ที่ช่างได้บรรจงสร้างสรรค์ได้อย่างสวยงามและน่าเกรงขามอย่างยิ่ง

ภาพที่ 4.48 พระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป ปราสาทพระเทพบิดร

ที่มา : ไปสเตอร์ ประชาสัมพันธ์ Limousine Poster, Website : Komgrid-manon.blogspot.com

ชื่องาน	ไปสเตอร์ ประชาสัมพันธ์ Limousine Poster ใจความ ไปสเตอร์ “บริการรถ Limousine เพียง 40 นาทีจากสนามบิน”
ที่มา	จาก Website : Komgrid-manon.blogspot.com ขนาด 272x400-38k-jpg
วันที่สืบค้น	วันที่ 17 พฤษภาคม 2552
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่	

ปราสาทพระเทพบิดร พระมณฑป และพระศรีรัตนเจดีย์ ซึ่งไปสเตอร์ดังกล่าวเป็นผลงานของภาคเอกชน จัดทำขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวว่ามีบริการจัดรถ Limousine นำนักท่องเที่ยวมาชมความงามของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยเราจะเห็นยอดของปราสาทพระเทพบิดร พระมณฑปพระศรีรัตนเจดีย์ และหลังคาของพระอุโบสถ ซึ่งสื่อให้เห็นว่านักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาเที่ยวชมวัดได้ นับเป็นจุดขายอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร

7. ปฏิทิน

ภาพที่ 4.49 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ที่มา : ปฏิทิน พระบรมมหาราชวังแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 2546-2003, การไฟฟ้านครหลวง

ชื่องาน ปฏิทิน พระบรมมหาราชวังแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 2546-2003

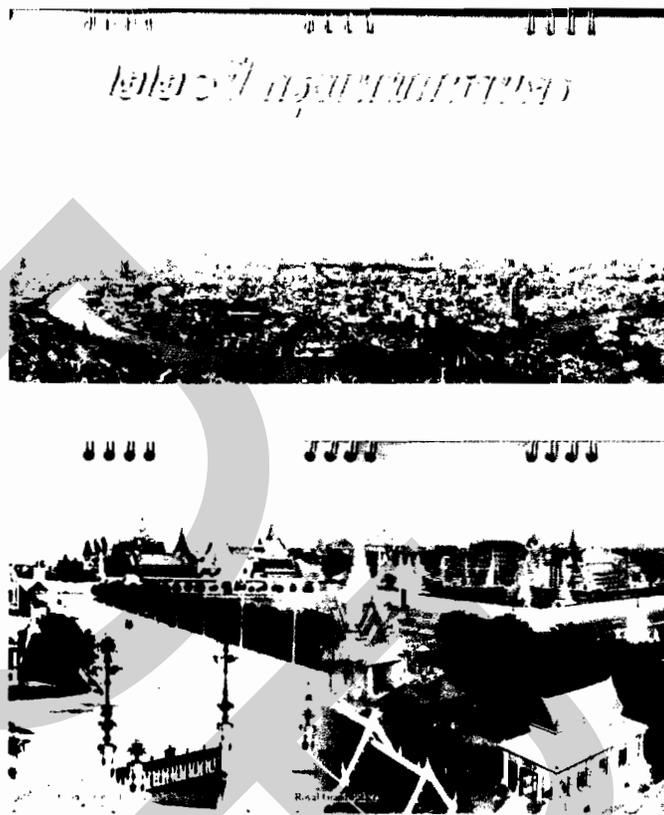
ผู้จัดทำ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้านครหลวง

กระทรวงมหาดไทย (พิมพ์ปี 2545)

พิมพ์ที่ บริษัท เมย์ฟลาวเวอร์ (ประเทศไทย) จำกัด

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

หมู่อาคารและสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งมีความงดงามทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ฯลฯ ที่หลากหลายด้วยฝีมือช่างศิลป์ในสมัยโบราณที่บรรจงสรรค์สร้าง ตกแต่ง ได้อย่างสวยงามประดุจความงามอย่างเมืองสวรรค์ นับเป็นมรดกที่สำคัญที่สืบทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจและได้ชื่นชมในความงามนั้น

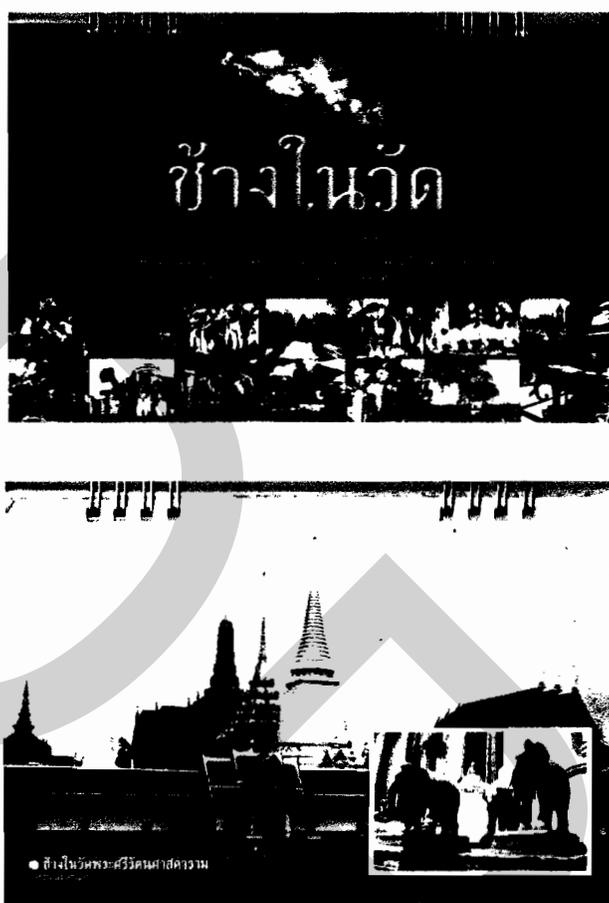

ภาพที่ 4.50 วัดพระศรีรัตนศาสดารามในอดีตและปัจจุบัน
ที่มา : ปฏิทิน 220 ปี กรุงเทพมหานคร, กรุงเทพมหานคร : 2545

ชื่องาน ปฏิทิน 220 ปี กรุงเทพมหานคร
ผู้จัดทำ กรุงเทพมหานคร
ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร (2545-2002)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

การเปรียบเทียบวัดพระศรีรัตนศาสดารามในอดีตคือ ในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2447 และในปัจจุบัน (พ.ศ. 2544-2545) ว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่ที่ยังคงอยู่คือ ความงดงามของสถาปัตยกรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ว่าไม่ว่าเวลาจะล่วงเลยมานานสักแค่ไหนก็ตาม แต่ความสำคัญและความงดงามของวัดพระแก้ว ก็ยังคงอยู่ตราบนานเท่านาน

ภาพที่ 4.51 วัดพระศรีรัตนศาสดารามและประติมากรรมรูปช้าง
ที่มา : ปฏิทิน ช้างในวัด สวัสดิ์ปีใหม่ 2544

ชื่องาน ปฏิทิน ช้างในวัด สวัสดิ์ปีใหม่ 2544
ผู้จัดทำ กลุ่มบริษัท แสงโสม จำกัด, บริษัท สุราบางยี่ขัน จำกัด,
บริษัท เบียร์ไทย (1991) จำกัด
บริษัท คาร์ลสเบอร์ก บรีวเวอรี (ประเทศไทย) จำกัด (พิมพ์ในปี 2543)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม ได้แก่

ความงามด้านสถาปัตยกรรมของสถานที่ต่าง ๆ ในวัด ได้แก่ พระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป และปราสาทพระเทพบิดร และประติมากรรมช้างปั้นที่ฐานไพทีโดยมีความเชื่อที่ว่า ช้างเป็นพาหนะที่ช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนาและสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์และความเจริญงอกงาม

8. สื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ได้แก่ ดวงตราไปรษณียากร ภาพข่าวประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

ภาพที่ 4.52 หนุมนานิมิตกาย อมพลัปลาพระราม

ที่มา : ดวงตราไปรษณียากร ชุด Amazing Thailand , บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด: 2551

ชื่องาน ดวงตราไปรษณียากร ชุด Amazing Thailand “เสน่ห์กรุงเทพฯ”

ผู้จัดทำ บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด

ราคา 3 บาท (ต่อดวง)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านจิตรกรรม ได้แก่

ภาพบริเวณรอบพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นภาพหนุมนานิมิตกายอมพลัปลาพระราม

8. สื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ได้แก่ ดวงตราไปรษณียากร ภาพข่าวประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

ภาพที่ 4.52 หนุমানนิมิตกาย อมพลับพลาพระราม

ที่มา : ดวงตราไปรษณียากร ชุด Amazing Thailand , บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด: 2551

ชื่องาน ดวงตราไปรษณียากร ชุด Amazing Thailand “เสน่ห์กรุงเทพฯ”

ผู้จัดทำ บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด

ราคา 3 บาท (ต่อดวง)

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านจิตรกรรม ได้แก่

ภาพบริเวณรอบพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นภาพหนุমান
นิมิตกายอมพลับพลาพระราม

ภาพที่ 4.53 ข่าวประชาสัมพันธ์ ตราไปรษณียากร “เสน่ห์ กรุงเทพฯ”

ที่มา : หนังสือ Focus Bangkok , กรุงเทพมหานคร : August 2008

ชื่องาน กรุงเทพมหานคร เมืองที่ดีที่สุดในโลก กับตราไปรษณียากร “เสน่ห์กรุงเทพฯ”

ผู้จัดทำ กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร (คอลัมน์ กรุงเทพฯ เคลื่อนไหว หน้า 32-33)

เนื้อหา การแถลงข่าวการจัดทำตราไปรษณียากร ชุดพิเศษ “เสน่ห์กรุงเทพฯ” โดยความร่วมมือของ กรุงเทพมหานคร และบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด จัดพิมพ์เป็นจำนวน 10 ดวงต่อชุด ซึ่งมีภาพของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จำนวน 2 ภาพ ได้แก่ ภาพอนุমানนิมิตกายอมพลับพลาพระราม และภาพรูปปั้นยักษ์เฝ้าทางขึ้นพระมณฑป

สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านจิตรกรรม ได้แก่ ภาพของตราไปรษณียากร รูปภาพอนุমানนิมิตกายอมพลับพลาพระราม หน้า 32 และภาพยักษ์เฝ้าทางขึ้นพระมณฑป

การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์

ลำดับที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
1.	หนังสือพิมพ์	ฉบับพิเศษ “ไทยเที่ยวไทย ท่องเที่ยว ทำบุญเสริมดวง” (เดือนพฤษภาคม ปี 2552) หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ	ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดารามมองจากด้านนอกสะท้อนความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยศึกษาจากการภาพองค์พระศรีรัตนเจดีย์ซึ่งมีสีทอง ซึ่งเป็นจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดพระแก้ว นอกเหนือจากองค์พระแก้วมรกต
2.	หนังสือพิมพ์	มติชนรายวัน (18 กันยายน 2551 หน้า 5) กรุงเทพฯ เมือง (ท่องเที่ยว) ที่ดีที่สุดในโลก	ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ยามค่ำคืน ถ่ายจากภาพมุมสูงมองเห็นสถาปัตยกรรมอันงดงามของวัด
3.	หนังสือ (นิตยสาร)	ศิลปวัฒนธรรม (เดือนพฤศจิกายน 2551) บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)	ภาพพระแก้วมรกต ซึ่งเป็นภาพพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีความสวยงามทางด้านประติมากรรมอย่างหนึ่ง วัสดุที่นำมาใช้ก็ใช้สิ่งทีมาจากธรรมชาติ คือ หินหยกสีเขียวทั้งแท่ง ที่ช่างได้นำมาทำเป็นองค์พระได้สวยงาม ประณีต ปราศจากรอยร้าว เมื่อเป็นองค์พระแล้ว ท่านมีความศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนกราบไหว้บูชาท่านอยู่เสมอ
4.	หนังสือ (นิตยสาร)	คู่มือมัลลเทศก์ (ปกหลัง) มหาวิทยาลัยศิลปากร	คู่มือมัลลเทศก์ได้ให้ความสำคัญในการนำภาพวัดพระศรีรัตนศาสดารามมาไว้ในปกหลังของหนังสือสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดารามอย่างหนึ่งคือ ความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่ในอาคารสถานที่ต่างๆ ในวัดทำให้หนังสือมีคุณค่ามากขึ้น

ลำดับ ที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
5.	หนังสือ (นิตยสาร)	Focus Bangkok (ปกหน้า) Vo. 6 No. 4 August 2008 กรุงเทพมหานคร เมืองที่ดี ที่สุดในโลก	ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระ แก้ว) ข้ามคำคืนสะท้อนอัตลักษณ์ทางด้าน สถาปัตยกรรมไทยที่สวยงาม
6.	หนังสือ (นิตยสาร)	Focus Bangkok (ปกหลัง) Vol. 4 No. 2 December 2006 กรุงเทพมหานคร	องค์พระแก้วมรกต ในเครื่องทรงฤดูฝน เป็นประติมากรรมในการสร้างองค์พระที่ สวยงาม และประกอบกับเครื่องทรงฤดูฝน ที่ช่างได้บรรจงสร้างอย่างประณีต ทำให้อ องค์พระงามสง่ามากขึ้น เครื่องทรงฤดูฝน ขององค์พระแก้วมรกต เป็นสิ่งหนึ่งที่บ่ง บอกให้ทราบว่าคุณุฝนได้มาเยือน และนำ ความชุ่มฉ่ำมาสู่พุทธศาสนิกชนถ้วนหน้า
7.	หนังสือ (นิตยสาร)	วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง สำนักพิมพ์แสดงแดด เพื่อนเด็ก	ความสวยงามของวัดพระศรีรัตนศาสดา รามในยามคำคืน บ่งบอกให้เห็นถึง สถาปัตยกรรมอันสวยงามที่มีตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน
8.	หนังสือ (นิตยสาร)	วัดพระศรีรัตนศาสดาราม การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่ง ประเทศไทย	ปราสาทพระเทพบิดร พระสุวรรณเจดีย์ ทอง ที่แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรม ที่ตั้ง โดดเด่นเป็นสง่าอยู่ท่ามกลางฐานของ อาคารหลายแห่ง
9.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	ข้อมูลกับมุมมอง : ศิลปะ รัตนโกสินทร์ (ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม)	รูปปั้นพญาครุฑ ภาพพระมณฑป ที่บ่ง บอกถึงสถาปัตยกรรมที่งดงาม ซึ่งผู้เขียน ได้นำมาเป็นจุดขายเพื่อให้หนังสือมีคุณค่า และเป็นที่น่าสนใจ

ลำดับ ที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
10.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	อะเมซิ่ง กรุงเทพฯ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	ภาพองค์พระสุวรรณเจดีย์สีทองเหลืองอร่ามเป็นสถาปัตยกรรมแบบเจดีย์ย่อมุมที่สวยงามองค์หนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่นิยมสร้างองค์พระเจดีย์เป็นพุทธบูชาในขณะเดียวกัน ส่วนรูปปั้นกนิริสะท่อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรมซึ่งเป็นสัต์วิหิมพานต์ในจินตนาการของคนไทย ซึ่งเป็นประติมากรรมที่มีความสวยงามและมีแห่งเดียวในประเทศไทยที่สะท้อนอัตลักษณ์ของวัดพระศรีรัตนศาสดารามได้อย่างสวยงาม
11.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	เกาะรัตน โกสินทร์ พัฒนาการทางสังคมและ วัฒนธรรม สำนักพิมพ์แม็ค	ภาพที่ปรากฏในปกหน้าของหนังสือสะท้อนอัตลักษณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามในด้านสถาปัตยกรรมที่มีความงดงามอย่างหนึ่งแตกต่างจากสถาปัตยกรรมของวัดอรุณราชวรารามซึ่งมีความงดงามในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งวัดอรุณฯจะเป็นสถาปัตยกรรมแบบพระเจดีย์ทรงปราสาทซึ่งสถาปัตยกรรมเหล่านี้เป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมที่มีสืบทอดมาเป็นเวลานาน
12.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	คู่มือชมศิลปะและ สถาปัตยกรรมไทยวัดพระ ศรีรัตนศาสดารามและ พระบรมมหาราชวัง	ภาพของหมู่อาคารสถานที่ในมุมหนึ่งของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่มีความงดงามที่หลากหลาย สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมที่สวยงาม โดยฝีมือของช่างไทยที่บรรจงสรรค์สร้างในรูปแบบที่แตกต่างกัน บ่งชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของแต่ละอาคารที่คงความสวยงามอันหาที่เปรียบได้

ลำดับ ที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
13.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	เรื่องเล่าขานตำนานวัดไทย เล่ม 1 สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ 19	องค์พระแก้วมรกต เป็นประติมากรรมที่งดงามและมีความศักดิ์สิทธิ์ที่สุด ซึ่งประดิษฐานอยู่ใกล้รูป พระปรารักษ์วัดอรุณฯ และพระบรมมหาราชวัง
14.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	ประวัติ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ) (ปกหน้า)	อาคารสถานที่ของวัดพระศรีรัตนศาสดารามที่ทรงคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมด้วยฝีมือและความสามารถของช่างไทยในสมัยโบราณ
15.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	ประวัติ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ) (ปกหลัง)	อาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่มีความงามด้านสถาปัตยกรรมอันหลากหลาย โดยมีมุมมองได้หลากหลายมุมทั้งด้านหน้าวัดและด้านข้างวัด ซึ่งไม่ว่าจะมองจากมุมไหนก็มีความสวยงาม
16.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	กรุงเทพมหานคร (ฉบับภาษาไทยภาษาอังกฤษ)	อาคารสถานที่ที่มีความงามของสถาปัตยกรรมที่ช่างศิลป์ไทยบรรจงสร้างสรรค์ด้วยฝีมือและความสามารถเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา
17.	หนังสือ (เล่มเล็ก)	Thai Culture & Festival กรุงเทพมหานคร	องค์พระเจดีย์ได้แก่ พระเจดีย์ทรงปราสาท พระสุวรรณเจดีย์ และอาคารต่าง ๆ ได้แก่ ปราสาทพระเทพบิดร สังเกตได้จากยอดของปราสาท ซึ่งบ่งบอกให้เห็นถึงความงามทางด้านสถาปัตยกรรมที่สวยงามและอยู่คู่กับการสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามตั้งแต่แรกสร้าง

ลำดับ ที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
18.	แผ่นพับ	The Grand Palace and The Temple of The Emerald Buddha A Handbook for Guides วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	องค์พระเจดีย์และอาคารต่าง ๆ ได้แก่ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท(บนซ้าย) ภายในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท(บนกลาง) พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท(บนขวา) รวมทั้งภาพประติมากรรมต่างๆ ได้แก่ พระแก้วมรกต(กลาง) รูปปั้นกนิรี (ล่างซ้าย) และรูปพญายักษ์แบกพระเจดีย์ (ล่างขวา) ซึ่งแสดงอัตลักษณ์ผ่านงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมในรูปแบบที่หลากหลาย ด้วยการสื่อไปยังผู้ที่มาเที่ยวชมวัด
19.	แผ่นพับ	แผ่นพับ (โปสเตอร์) นำเที่ยว กรุงเทพฯ (ภาษาญี่ปุ่น)	ความงดงามของสถาปัตยกรรมภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ ที่สวยงามและโดดเด่น ซึ่งนับเป็นจุดเด่นของกรุงเทพมหานครที่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการทำแผ่นพับไม่ควรพลาดในการมาเที่ยวชม
20.	โปสเตอร์	การ์ดอวยพรปีใหม่	องค์พระแก้วมรกต ที่มีความงดงามทางด้านประติมากรรมอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทยและความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระแก้วมรกต ซึ่งรวมอยู่ในบัตรอวยพรปีใหม่ที่จะช่วยบันดาลอวยพร ความสุข ความสำเร็จ และความเจริญแก่ผู้ที่ได้รับบัตรอวยพรใบนี้
21.	โปสเตอร์	ภาพพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร	องค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร ในพระอริยบททั้ง 4 ที่สื่อความหมายของวัฒนธรรมในด้านประติมากรรม ที่ช่างได้แสดงฝีมือประดับตกแต่งเครื่องทรงประจำฤดูต่าง ๆ ได้อย่างวิจิตรและความสวยงามมากทั้งเครื่องทรง 3 ฤดู

ลำดับ ที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
22.	โปสเตอร์	ภาพวัดพระศรีรัตนศาสดารามในมุมต่างๆ	ความงามด้านประติมากรรม สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ภายในวัด เป็นการบ่งบอกถึงจุดเด่นและเป็นจุดขายที่สำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
23.	โปสเตอร์	ภาพปราสาทพระเทพบิดร ยามค่ำคืน	ปราสาทพระเทพบิดร และพระสุวรรณหเจดีย์ 2 องค์ ที่มีความงามทางด้านสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างกันด้วยฝีมือของช่างไทยในสมัยโบราณ
24.	โปสเตอร์	ภาพพระอักษุเจดีย์ (พระปรางค์ 8 องค์)	พระอักษุเจดีย์คือ พระปรางค์ 8 องค์ เรียงไปในทางแนวเดียวกัน ซึ่งแต่ละองค์จะมีสีแตกต่างกันไป และมีชื่อเรียกตามแต่ละองค์ ซึ่งพระปรางค์ทั้ง 8 องค์ มองจากด้านนอกแนวพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก็จะเห็นไปในแนวเดียวกัน รูปแบบการสร้างแบบเดียวกับการสร้างพระปรางค์วัดอรุณฯแต่มีขนาดเล็กกว่า ดูจากการประดับตกแต่งด้วยพระเบ็องสีแล้วก่อสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เพราะได้รับอิทธิพลในการสร้างมาจากประเทศจีนซึ่งในสมัยนั้นวัฒนธรรมเจริญรุ่งเรืองมาก
25.	โปสเตอร์	ภาพปราสาทพระเทพบิดร	ปราสาทพระเทพบิดร พระสุวรรณหเจดีย์ 2 องค์ ศาลาราย คือ ศาลาที่นั่งพักผ่อนด้านนอกพรอูโบสถ์ และมองเห็นพระศรีรัตนเจดีย์อยู่ในระยะใกล้ๆ ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมไทยที่มีความสวยงามที่สื่อให้เห็นถึงฝีมือของช่างไทยในสมัยโบราณที่ได้ฝากฝีมือ ความสามาถไว้ในการก่อสร้างเหล่านี้ เพื่อให้เห็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยให้ปรากฏ

ลำดับ ที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
26.	โปสการ์ด	ภาพยักษ์วัดพระแก้ว	ภาพยักษ์หลายคนซึ่งมีกายเป็นสีต่างๆ มีมุมมองหลากหลายมุม ซึ่งมีจำนวนยักษ์ทั้งสิ้น 12 คนทำหน้าที่เฝ้าประตูทางเข้าพระอุโบสถ ทั้ง 6 ประตูยักษ์แต่ละคนจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป มีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่อง รามเกียรติ์ โบราณยักษ์จะมีความดุร้ายและน่าเกรงขาม ทั้งนี้จุดประสงค์ในการสร้างขึ้นเพื่อปกป้องรักษาพระแก้วมรกต จากภูตผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ตามคติความเชื่อของคนไทยในสมัยโบราณ
27.	โปสการ์ด	ภาพครุฑ	ครุฑ มีอิทธิฤทธิ์ และเชื่อกันว่าครุฑสามารถล้างสิ่งชั่วร้ายและอาถรรพ์ต่าง ๆ ได้ครุฑในภาพเป็นการสร้างตามความเชื่อของคติโบราณ โดยให้ครุฑชูคานาค โดยช่างถ่ายทอดออกมาในด้านประติมากรรมตามความเชื่อทางพุทธศาสนาและสื่อความหมายทางวัฒนธรรม เป็นการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย
28.	โปสเตอร์	วัดพระศรีรัตนศาสดาราม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	ภาพอาคารและสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มองเห็นพระศรีรัตนเจดีย์สีทองเหลืองอร่าม ถัดมามีพระมณฑปยอดปราสาท และมองเห็นยอดของปราสาทพระเทพบิดรในระยะใกล้ ๆ ที่ถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าและงดงามอย่างยิ่ง นอกจากนั้นแล้วในภาพยังมีภาพยักษ์เฝ้าประตูทางเข้า 2 คน ซึ่งนับเป็นความงดงามของประติมากรรม ที่ช่างได้บรรจงสร้างสรรค์ได้อย่างสวยงามและน่าเกรงขามอย่างยิ่ง

ลำดับ ที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
29.	โปสเตอร์	ประชาสัมพันธ์ Limousine Poster	โปสเตอร์ดังกล่าวเป็นผลงานของภาคเอกชน จัดทำขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวว่ามีบริการจัดรถ Limousine นำนักท่องเที่ยวมาชมความงามของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยเราจะเห็นยอดของปราสาทพระเทพบิดร พระมณฑปพระศรีรัตนเจดีย์ และหลังคาของพระอุโบสถ ซึ่งสื่อให้เห็นว่านักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาเที่ยวชมวัดได้ นับเป็นจุดขายอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร
30.	ปฏิทิน	พระบรมมหาราชวังแห่ง กรุงรัตน โกสินทร์ 2546-2003 การไฟฟ้านครหลวง	หมู่อาคารและสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งมีความงดงามทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ฯลฯ ที่หลากหลายด้วยฝีมือช่างศิลป์ในสมัยโบราณที่บรรจงสรรค์สร้าง ตกแต่งได้อย่างสวยงามประดุกความงามอย่างเมืองสวรรค์ นับเป็นมรดกที่สำคัญที่สืบทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจและได้ชื่นชมในความงดงามนั้น
31.	ปฏิทิน	220 ปี กรุงเทพมหานคร	การเปรียบเทียบวัดพระศรีรัตนศาสดารามในอดีตคือ ในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2447 และในปัจจุบัน(พ.ศ.2544-2545) ว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่ที่ยังคงอยู่คือ ความงดงามของสถาปัตยกรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ว่าไม่ว่าเวลาจะล่วงเลยมานานสักแค่ไหนก็ตาม แต่ความสำคัญและความงดงามของวัดพระแก้ว ก็ยังคงอยู่ตราบนานเท่านาน

ลำดับ ที่	ประเภทสื่อ	ชื่อสื่อ	อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์
32.	ปฏิทิน	ข้างในวัด สวัสดิ์ปีใหม่ 2544 กลุ่มบริษัท แสงโสม จำกัด, บริษัท สุราบายี่ขัน จำกัด, บริษัท เบียร์ไทย (1991) จำกัด บริษัท คาร์ลสเบอร์ก บรีว เวอรี่ (ประเทศไทย) จำกัด	ความงามด้านสถาปัตยกรรมของสถานที่ ต่างๆ ในวัด และประติมากรรมข้างโดยมี ความเชื่อที่ว่า ข้างเป็นพาหนะที่ช่วยค้ำจุน พระพุทธศาสนาและสัญลักษณ์แห่งความ อุดมสมบูรณ์และความเจริญงอกงาม
33.	แสดมปี	ชุด “เสน่ห์กรุงเทพฯ” Amazing Thailand บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด	เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับ วรรณคดี เรื่อง รามเกียรติ์ ตอนหนุมานอม พลับพลาพระราม ซึ่งเป็นภาพจิตรกรรมที่ อยู่ที่ฝาผนังรอบพระระเบียงพระอุโบสถ วัดพระแก้ว
34.	ข่าว ประชาสัมพันธ์ (จากนิตยสาร Focus Bangkok)	ข่าวประชาสัมพันธ์ตรา ไปรษณียากร “เสน่ห์ กรุงเทพฯ”	เป็นข่าวประชาสัมพันธ์ตราไปรษณียากรที่ มีการนำเอาอัตลักษณ์วัดพระศรีรัตนศาสดา ราม ได้แก่ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง รูปหนุ มานนิมิตกายอมพลับพลาพระรามมา จัดพิมพ์เป็นตราไปรษณียากร

บทสรุป

1. จากการศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)นั้นสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) มีจุดเด่นทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประติมากรรม และด้านจิตรกรรม

ด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่

ปราสาทพระเทพบิดร พระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป และพระอภัยมณีมหาเจดีย์ (พระปรารักษ์ 8 องค์)

ด้านประติมากรรม ได้แก่

พระพุทธรูปมหาธรรมราชาปฏิมากรหรือพระแก้วมรกต ยักษ์เฝ้าประตูทั้ง 12 คน รูปปั้นสัตว์หิมพานต์ เช่น กิณนร กิณรี

ด้านจิตรกรรม ได้แก่

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง รามเกียรติ์ รอบพระระเบียงพระอุโบสถ ได้แก่ ตอน หนุมานนิมิตกายอมพลับพลาพระราม

2. จากการศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์ได้นำภาพที่เป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) เพื่อเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) นั้น ภาพสะท้อนอัตลักษณ์จากสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งหมด 8 ประเภท จำนวนทั้งสิ้น 34 ชิ้น พบว่าภาพที่นำเสนอผ่านสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด ได้แก่ ภาพพระศรีรัตนเจดีย์ ภาพปราสาทพระเทพบิดร และภาพพระมณฑป ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จำนวน 9 ชิ้น

ในขณะที่ ภาพพระพุทธรูปมหาธรรมราชาปฏิมากร(พระแก้วมรกต) ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรมวัดพระศรีรัตนศาสดารามในอันดับรองลงมาคือ จำนวน 7 ชิ้น

และภาพจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียงพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภาพหนุมานนิมิตกายอมพลับพลาพระราม สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านจิตรกรรมน้อยที่สุด เพียง 1 ชิ้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ปราสาทพระเทพบิดร พระศรีรัตนเจดีย์ พระมณฑป และพระอัฐมหาราชเจดีย์(พระปรารักษ์ 8 องค์) สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ได้ดีกว่าอัตลักษณ์ด้านประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร(พระแก้วมรกต) รูปปั้นยักษ์เฝ้าประตูทั้ง 12 คน และรูปปั้นสัตว์หิมพานต์ ส่วนอัตลักษณ์ด้านจิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียนเรื่องรามเกียรติ์ ตอน หนุมานนิมิตกายอมพลับพลาพระราม สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ได้น้อย อนึ่งงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) เป็นอัตลักษณ์และสัญลักษณ์ที่โดดเด่นในสายตาของนักท่องเที่ยวซึ่งเมื่อมีโอกาสได้มาเยือนกรุงเทพมหานคร ควรที่จะหาโอกาสที่จะเข้าไปชมความงดงามของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ที่มีความสวยงามและเป็นศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าควรที่จะได้รับการอนุรักษ์เพื่อที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ชมความสวยงามตลอดไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์” เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์โดยการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) มาใช้ในการประชาสัมพันธ์ โดยศึกษาในเรื่องของปัจจัยในการเลือกอัตลักษณ์ของวัดฯ และการใช้สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อสารเพื่อการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่จะเป็นผู้บริโภคสื่อประชาสัมพันธ์เหล่านี้ ว่าสื่อสิ่งพิมพ์นั้นสามารถสะท้อนและสื่อความหมายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) แห่งนี้ได้มากน้อยเพียงใดและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่ได้รับสื่อ ได้มากน้อยแค่ไหน

ตามหลักฐานเชื่อได้ว่า วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)เป็นวัดสุดยอดความงามแห่งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เป็นเรื่องยากและซับซ้อน โดยเฉพาะการจินตนาการจากภาพแต่ถ้าได้ไปดูและสัมผัสด้วยตนเองจะเข้าใจได้ง่ายขึ้น และยังทำให้เข้าใจถึงความงาม ความสามารถ ฝีมือของช่างที่ได้ฝากไว้ด้วยความศรัทธาและความตั้งใจที่จะถวายเป็นพุทธบูชา และสิ่งเหล่านี้ได้ถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานในปัจจุบัน

ศิลปวัฒนธรรมกลายเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ได้มาชมความงามและมากราบไหว้พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่ประดิษฐานในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) คือ องค์พระพุทธรูปมหาเมธีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ที่เป็นที่รู้จักกันดี ความงามที่ปรากฏในศาสนสถานของวัด เป็นที่ประจักษ์ในสายตาของผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างมาก เช่น พระอุโบสถ ปราสาทพระเทพบิดร พระสุวรรณเจดีย์ทอง 2 องค์ อังคนงามล้ำค่าและศาสนสถานอีกหลายแห่งที่งดงามหาดูได้ยาก ทั้งนี้เนื่องจากช่างได้บรรจงสร้างไว้อย่างสวยงาม ในขณะเดียวกันงานฝีมือที่วาดไว้ที่ฝาผนังและพระระเบียงของวัด ช่างวาดได้วาดลวดลายอย่างประณีตบนฝาผนัง ด้วยสีอันสวยงามสะกดตา ทั้งนี้รวมถึงการปั้นรูปช่างหลวงที่มีฝีมือในสมัยก่อน ได้ปั้นรูปสัตว์ในหิมพานต์ตามจินตนาการซึ่งความงามเหล่านี้ได้สื่อสารออกมาเผยแพร่ให้คนไทยและชาวต่างประเทศได้ชื่นชม จนได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี

ความงามของศิลปวัฒนธรรมในสาขาต่างๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม อันได้มีการเผยแพร่และสืบสานต่อกันมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานในปัจจุบัน ที่แสดงออกด้วยการมากราบไหว้องค์พระแก้วมรกตนับว่าเป็นความกตัญญูรู้คุณอย่างหนึ่ง และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว โดยเฉพาะวันสำคัญๆ ของชาติ เช่น “วันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์” ที่มีเป็นประจำทุกปีในวันที่ 6 เมษายน นั้น พุทธศาสนิกชนต่างเดินทางมากราบไหว้และเที่ยวชมโบราณสถานสำคัญๆ กันอย่างเนืองแน่น การที่มีผู้คนเดินทางกันมากมายและมีจุดประสงค์อย่างเดียวกัน เพื่อมากราบไหว้ขอพรกันมากมายเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึง ความกตัญญู ความผูกพัน ซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ร่วม” ซึ่งอัตลักษณ์ในที่นี้คือ ลักษณะเฉพาะของความเป็นตัวเอง ที่แสดงออกมาให้เห็นคุณค่า ความหมาย และประโยชน์ ส่งผ่านออกมาทางสัญลักษณ์ร่วมกัน และต่อมาได้มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ จากผู้คนในสมัยหนึ่งสู่สมัยปัจจุบันโดยไม่ขาดตอน

การสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของคนไทยในสมัยก่อนสู่สมัยปัจจุบัน ด้วยการมีบทบาทหรือพันธกิจ (หน้าที่) ที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ฯลฯ ให้แก่พุทธศาสนิกชน ทั้งยังเป็นการหล่อหลอมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในงานพิธีสำคัญๆ ทางศาสนาในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) นอกจากนั้นแล้ว การสื่อสารยังเป็นสื่อในการจูงใจให้ผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ ได้มาเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมของไทยที่หาดูได้ยาก ได้เข้ามามีส่วนร่วมและร่วมกิจกรรมโดยไม่ถือว่าเป็นชนชาติใด ซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันจะช่วยให้ดำรงรักษาอัตลักษณ์ที่บรรพบุรุษสร้างไว้จะมีอยู่ตลอดไป ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นการช่วยกันสร้างความเข้มแข็งและสามารถรักษาสิ่งที่มีคุณค่าและสวยงามนี้ให้คงอยู่ตลอดไปชั่วลูกชั่วหลาน

ในที่นี้ผู้วิจัย ได้ทำการสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) มาแสดงโดยแยกตามสาขาของศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

ส่วนที่ 1 การสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)ในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

การสื่อสารอัตลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม

จากหลักฐานที่ปรากฏและตามความเชื่อถือที่มีสืบต่อกันมานั้น สถาปัตยกรรมที่มีให้เห็นในอาคารสถานที่ต่างๆในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงรูปลักษณะและกรรมวิธีในการสร้าง ตลอดจนวัสดุที่นิยมใช้กันมากในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี รวมถึงวิวัฒนาการของสถานที่ต่างๆเหล่านี้ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์เด่นชัด ถึงแม้กาลเวลาจะล่วงเลยมานานกว่า 200 ปีแล้วก็ตาม ปรัชญาในการออกแบบก็ยังเป็นไปในทำนองเดียวกันมีการออกแบบรูปลักษณะที่สวยงาม เรียบง่าย ทรงคุณค่าอย่างสมบูรณ์ถึงแม้ว่าจะมีการตกแต่งกันอย่างหรูหราบ้าง แต่จะเน้นไปในการแกะสลัก ปิดทอง การฝังมุก กระจกสี หรือไม้บ้าง เพื่อให้เกิดลวดลายสีอันที่สวยงาม สำหรับอาคารที่สร้างนั้นส่วนมากจะสร้างในลักษณะก่ออิฐสอปูน คือ จะไม่ใช้ปูนแต่อย่างใด โดยเฉพาะฐานที่รองรับอาคารต่างๆ การสร้างด้วยไม้ไม่ค่อยมีเนื่องจากไม่มีความคงทน

อาคารสถานที่ที่ตั้งตระหง่านอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ส่วนใหญ่เป็นฝีมือสกุลช่างหลวงในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ได้ทรงโปรดฯให้สร้างขึ้น เช่น พระอภัยมณีมหาเจดีย์ (พระปรารักษ์ 8 องค์) หอพระนาค หอพระมณฑปเขี้ยวธรรม หอระฆัง วิหารยอด ศาลาราย ฯลฯ สำหรับหอพระคันธารราษฎร์ พระมณฑปยอดปรารักษ์นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในพระพุทธศาสนาสืบต่อไป กาลเวลาล่วงไปความสวยงามที่มีอยู่ เช่น สี ลายมุก กระจกสี ที่นำมาประดับตกแต่งนั้นดูเก่าและเลือน ต่อมาได้มีการบูรณะซ่อมแซม ปรับปรุง ปฏิสังขรณ์ให้ดูสวยงามขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อยมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน

อนึ่งเป็นที่รู้และเข้าใจกันอย่างดีแล้วว่า การเชื่อมโยงเกี่ยวกับอิทธิพลระหว่างกันในภาคพื้นเอเชีย ได้มีมาแต่ครั้งประวัติศาสตร์จึงทำให้ศิลปะการสร้างสรรคัล้วนแต่ได้รับอิทธิพล สืบทอด ผสมผสานกันอย่างแนบสนิท จึงไม่เป็นเรื่องน่าแปลกแต่อย่างใดในการที่เราจะนำเสนอเรื่องของศิลปะของไทย โดยมีลักษณะของศิลปะของประเทศเพื่อนบ้านในเอเชีย เข้ามาปะปนในศิลปะไทยอยู่บ้าง โดยเฉพาะศิลปะของเขมร จีน เช่น นามุก (ศิลปะแบบจีน) มาประดับตกแต่งสถานที่สิ่งใดจำหลักหินแบบจีนมาตั้งรอบผนังพระระเบียง เป็นต้น ส่วนศิลปะเขมรนั้น ได้มีการจำลองปราสาทหินนครวัดของประเทศกัมพูชา (เขมร) มาไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)

ทั้งนี้ก็มีจุดประสงค์เพื่อน้อมรำลึกว่าครั้งหนึ่ง องค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) เคยประดิษฐานที่ประเทศกัมพูชามาก่อน

จึงสรุปได้ว่า วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นวัดที่มีความสำคัญและเป็นที่สุดแห่งความสวยงามแห่งสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมไทยแต่โบราณ เป็นศาสนสถานที่ยิ่งใหญ่และสมบูรณ์แบบที่สุดของประเทศไทย

การสื่อสารอัตลักษณ์ทางด้านประติมากรรม

จากผลการวิจัยพบว่า ประติมากรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) มีมากมาย ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของพระพุทธรูปในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ องค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ซึ่งเป็นหินหยก มีพุทธลักษณะฝีมือช่างสมัยเชียงแสนหรือช่างล้านช้างรุ่นหลัง สำหรับพระสัมพุทธพรรณี หล่อด้วยกะไหล่ทอง พุทธลักษณะแตกต่างจากองค์อื่นคือ ไม่มีพระเกตุมาลาหรือเมณฑิ แต่กระนั้นรูปแบบขององค์พระก็งดงามมากและยังมีพระพุทธรูปอีกองค์ที่หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ คือ พระคันธารราษฎร์ ช่างได้หล่อพระพุทธรูปองค์นี้ให้มีลักษณะแปลกออกไป คือ พระหัตถ์ขวามีมือเสมอพระอุระที่มักเรียกฝน พระหัตถ์ซ้ายมีมือรับเม็ดฝน พระรัศมีเป็นรูปดอกบัวควม พระพุทธรูปองค์นี้ทรงจิ๋วห่มเฉียงสวยงาม นอกจากพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์แล้ว ยังมีพระพุทธรูปทรงเครื่องนาม “พระพุทธรูปยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและพระพุทธรูปเลิศล้ำนภลัย” ซึ่งหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์และหุ้มด้วยทอง ความงามของแต่ละองค์ไม่แพ้กัน เป็นฝีมือของช่างโบราณที่มีความสามารถและความชำนาญในการหล่อหลอมอย่างมาก

จะเห็นได้ว่าประติมากรรมที่ออกมาในรูปแบบของพระพุทธรูปสำคัญๆ ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) แล้ว ยังมีประติมากรรมที่ออกมาในรูปแบบจากเรื่องราวในวรรณคดีในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา สำหรับเรื่องราวในวรรณคดี เช่น เรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประติมากรรมไทย โดยมีปรากฏเป็นรูปประติมากรรมขนาดใหญ่ที่ปั้นเป็นรูปยักษ์ซึ่งเป็นพระยายักษ์สำคัญในเรื่องถึง 12 คน เช่น ทศกัณฐ์ อินทรชิต สหัสเดชะ ฯลฯ ที่ยื่นอยู่หน้าประตูวัด สร้างขึ้นเพื่อเฝ้าอารามและปกป้องรักษาบริเวณวัดให้ปราศจากอันตรายและการรบกวนของภูตผีปีศาจ ในขณะที่เดียวกันเรื่องรามเกียรติ์ยังมีอิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ไทยที่ยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าเป็นสุริยวงศ์เช่นเดียวกับพระราม

ทางด้านศาสนาที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับประติมากรรมที่มีอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) คือ เรื่องไตรภูมิที่มีอิทธิพลต่อประติมากรรมของไทยที่ปรากฏเป็นรูปปั้นครุฑ และรูปปั้นยักษ์หรือรูปอสูรแบกพระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์ที่ตั้งอยู่ในวัด ซึ่งมีความเชื่อว่า พระเจดีย์

หมายถึง เขาพระสุเมรุ ในเรื่องไตรภูมิ กล่าวว่า เมืองของครุฑอยู่เชิงเขาพระสุเมรุ ช่างไทยจึงตีความเรื่องนี้ออกมาเป็นรูปปั้น

นอกจากนี้เรื่องไตรภูมิ ยังมีอิทธิพลปรากฏในรูปปั้นกนิกร กนิรี ซึ่งเป็นสัตว์ที่อยู่ในป่าหิมพานต์ ช่างไทยสมัยก่อนนิยมปั้นรูป กนิกร กนิรี ประดับวัด มีรูปสัตว์และพันธุ์ไม้ต่างๆ ในป่าหิมพานต์ที่ปรากฏเป็นลวดลายปูนปั้นหน้าบัน ลายกรอบซุ้มประตู หน้าต่าง ลายสลักบานประตูพระอุโบสถ รูปหล่อประดับบันได และรูปสลักไม้ลงรักปิดทองสำหรับประดับตกแต่งอีกด้วย

สรุปได้ว่า ประติมากรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับศาสนา โดยมีการปั้น หล่อ หลอม พระพุทธรูปในรูปแบบต่างๆ กัน วัสดุที่นำมาใช้ก็แตกต่างกัน เช่น หยก (องค์พระแก้วมรกต) ทองสัมฤทธิ์ กะไหล่ทอง สำหรับเรื่องไตรภูมิก็ได้มีบทบาทเกี่ยวกับด้านประติมากรรม เช่น มีการปั้นรูปกนิกร กนิรี และสัตว์ต่างๆ ในป่าหิมพานต์ ไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) แห่งนี้ด้วย ในขณะที่เดียวกันก็คงความงดงามที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยควบคู่กันไปด้วย

การสื่อสารอัตลักษณ์ทางด้านจิตรกรรม

ผลการวิจัยในด้านจิตรกรรมฝาผนังพบว่า ลักษณะจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 1 มีแบบแผนการวางภาพที่นิยมกัน คือ ลวดลายเพดานนิยมทำด้วยไม้จำหลัก ลงรักปิดทอง ประดับกระจก เป็นลวดลายจงกลหรือดาวจอกใหญ่อยู่ตรงกลาง ฝาผนังด้านพระประธาน นิยมเขียนภาพมารผจญ ด้านหลังพระประธานเป็นภาพไตรภูมิ ด้านข้างทั้ง 2 ด้าน ตอนบนเขียนภาพเทพชุมนุม ตอนล่างระหว่างช่องประตูหน้าต่างเขียนภาพพุทธประวัติ บานประตูหน้าต่างเขียนภาพต่างๆ เช่น ทวารบาล ดอกไม้ เป็นต้น

สำหรับช่างเขียนที่เขียนภาพฝาผนังจะเขียนด้วยความศรัทธาและความตั้งใจที่จะถวายเป็นพุทธบูชา จึงเห็นว่าลายเส้นและรายละเอียดของภาพรวมถึงสีสันทนของจิตรกรรมไทยปรากฏอยู่ในภาพนั้นๆ แม้เวลาจะผ่านไปนับร้อยๆ ปี แต่เส้นสายลายสียังคงงดงาม สดใสไม่จืดจาง ทั้งนี้เพราะช่างเขียนโบราณใช้สีเป็นธาตุแท้จากธรรมชาติ เช่น สีจากดิน ได้แก่ ดินขาว ดินแดง ฯลฯ สีจากพืช ได้แก่ ราง คราม ฯลฯ ด้วยคุณสมบัติซึ่งเป็นสิริธรรมชาติที่ผ่านกรรมวิธีที่พิถีพิถันเมื่อรวมกับฝีมือช่างไทยด้วยแล้ว จึงเป็นผลให้จิตรกรรมไทย ยังคงความงดงามและมีคุณค่าสูงยิ่งทางด้านศาสนา ด้านสุนทรียศาสตร์ถือว่าเป็นแหล่งข้อมูลของความรู้และหลักฐานในอดีตที่ละเอียดชัดเจนที่สุดประเภทหนึ่ง

ส่วนภาพเขียนที่เขียนขึ้นที่ฝาผนังมีลักษณะเป็นแบบอย่างของไทย ที่แตกต่างจากศิลปะของชนชาติอื่นอย่างชัดเจน ถึงแม้จะมีอิทธิพลและศิลปะของชาติอื่นอยู่บ้าง แต่ก็สามารถ ดัดแปลงคลี่คลาย ตัดทอนหรือเพิ่มเติม จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองได้อย่างสวยงามลงตัว นำภาคภูมิใจและมีวิวัฒนาการทางด้านรูปแบบและวิธีการมาตลอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถพัฒนาต่อไปอีกในอนาคต และนอกจากนั้นจิตรกรรมฝาผนังยังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ มีคุณค่าทางศิลปะและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า เรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมในการแต่งกาย งานจิตรกรรมเหล่านี้ให้ความรู้สึกในความงามอันบริสุทธิ์น่าชื่นชม เสริมสร้างสุนทรียภาพขึ้นในจิตใจมวลมนุษยชาติได้โดยทั่วไป

สรุปได้ว่า จิตรกรรมฝาผนังของไทยที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และสมัยอยุธยาตอนปลาย อันเป็นแบบฉบับที่สืบสานกันมา แสดงออกทางด้านเอกลักษณ์ที่แท้จริงของความเป็นไทย ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ คือ ความเป็นตัวตนของช่างเขียนไทยที่ปรากฏอยู่ในภาพต่างๆ อันหาได้ยากจากที่อื่นๆ ซึ่งเราคนไทยทุกคนควรอนุรักษ์และรักษาความสวยงามที่มีในภาพนั้นให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอดไป

ส่วนที่ 2 การประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์

จากการวิจัยพบว่า การประชาสัมพันธ์มีส่วนร่วมในการเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ได้อย่างกว้างขวางโดยผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ปฏิทิน โปสเตอร์ แผ่นพับ โปสเตอร์รวมทั้งภาพถ่ายและภาพวาด ซึ่งสื่อเหล่านี้ผู้รับสารหรือประชาชนได้รับด้วยการอ่านหรือการมองเห็น ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอสื่อแต่ละประเภทที่มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ดังนี้

1. หนังสือพิมพ์ ถือว่าเป็นสื่อที่มีอิทธิพลมาก เนื่องจากเป็นสื่อที่ให้ข้อมูล ได้ละเอียดและหลากหลายกว่าสื่อประเภทอื่น โดยเฉพาะงานเทศกาลทำบุญในวันสำคัญ ๆ บางวัด เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หนังสือพิมพ์ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมที่มีในวัด ทำให้พุทธศาสนิกชน เมื่อได้รับทราบข่าวต่างเดินทางมาทำบุญ นมัสการองค์พระแก้วมรกต และเดินเที่ยวชมอาคารสถานที่สำคัญภายในวัด การมาวัดในวันนี้ทุกคนมาด้วยจิตศรัทธา และเมื่อกลับไปต่างรู้สึกประทับใจในสิ่งสวยงามที่ปรากฏในวัดแห่งนี้ ดังนั้นหนังสือพิมพ์จึงเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่เข้าถึงประชาชนได้ถ้วนทั่ว

2. หนังสือ เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ทำให้ความรู้ที่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนให้กับผู้อ่าน เช่น ถ้าผู้อ่านต้องการหาความรู้เกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ก็สามารถหาอ่านในห้องสมุดหรือซื้ออ่านได้จากร้านหนังสือทั่วไป ซึ่งผู้มีความรู้ได้ถ่ายทอดได้อย่างละเอียด ชัดเจน ถูกต้อง ไว้ในหนังสือ ถึงให้ผู้อ่านได้อ่านแล้วเกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมากยิ่งขึ้น

3. หนังสือเล่มเล็ก เป็นสื่อที่มีความกะทัดรัด สามารถพกพาติดตัวไปได้ ผู้ที่มาเที่ยวชมวัดพระศรีรัตนศาสดารามถ้าต้องการทราบประวัติความเป็นมาของวัดและองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาธิบดีก็สามารถซื้อหาอ่านได้ โดยทางวัดได้จัดพิมพ์คู่มือจำหน่ายทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศอื่น ๆ หนังสือคู่มือนี้จะช่วยให้ผู้ชมได้รับความรู้เพิ่มเติมจากการเที่ยวชมวัดพระศรีรัตนศาสดารามมากขึ้น เป็นการสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

4. แผ่นพับ เป็นสื่อที่มีส่วนในการประชาสัมพันธ์อย่างหนึ่งด้วยการเผยแพร่ข้อความเชิญชวนให้คนไทยและชาวต่างประเทศมาเที่ยววัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในแผ่นพับจะมีภาพประกอบข้อความซึ่งทำให้แผ่นพับเล็กๆ นั้นดูสมบูรณ์ชัดเจนมากขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้มีส่วนช่วยในการเผยแพร่ด้วยการทำแผ่นพับเชิญชวนให้ผู้คนมาเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมของไทยที่มีอยู่ในวัดแห่งนี้ ซึ่งเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนศาสดารามอย่างหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้ชมเกิดความประทับใจ และหวงแหนวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เอาไว้เพื่อสืบสานให้ลูกหลานต่อไป

5. โปสเตอร์ ภาพโปสเตอร์ที่ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน นับว่าเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่อย่างหนึ่ง โดยเฉพาะภาพโปสเตอร์ที่เกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งหนึ่ง ที่มีผู้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเที่ยวชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส่วนหนึ่งมาจากการได้เห็นภาพโปสเตอร์ที่มีในแง่มุมที่หลากหลาย ทั้งในด้านสถาปัตยกรรมของอาคารสถานที่ ในด้านประติมากรรมที่ปรากฏออกมาในรูปแบบปั้นองค์พระพุทธรูป และสัตว์หิมพานต์ที่ปั้นตามจินตนาการของผู้ปั้น ในด้านจิตรกรรมที่มีภาพวาดอันสวยงาม สิ่งเหล่านี้จะหาดูได้จากภาพโปสเตอร์ที่มีอยู่ทั่วไปและที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

6. โปสเตอร์ เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทหนึ่งที่มีส่วนช่วยเผยแพร่ โน้มน้าว และกระตุ้นให้ผู้ได้รับความรู้ความเข้าใจ และตั้งใจที่จะทำตามภาพที่ปรากฏในโปสเตอร์นั้น ๆ เช่น โปสเตอร์เกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามที่ปรากฏให้เห็นความสวยงามของอาคารสถานที่อันหลากหลาย ด้วยการประดิษฐ์ตกแต่ง หล่อหลอมจากความรู้ความสามารถของชาวไทยที่บรรจงฝ่าฝืนมือไว้ในความงามของอาคารสถานที่นั้น ๆ จนทำให้ผู้ชมจากโปสเตอร์เกิดความคิดที่จะ

เดินทางไปสู่ความงามที่ปรากฏที่เป็นของจริง เมื่อคุณแล้วมีความรู้สึกประทับใจ ในขณะที่เดียวกันจะ
ช่วยกันรักษาวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของไทยนี้ให้อยู่คู่กับวัดพระศรีรัตนศาสดารามตลอดไป

7. ปฏิทิน เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่มีไปถึงผู้รับที่อยู่ในเมืองและในชนบท ที่ได้จาก
หน่วยงานของรัฐและบริษัทเอกชนที่แจกไว้ในเทศกาลขึ้นปีใหม่ ที่มีทั้งแบบตั้งโต๊ะและแบบแขวน
ภาพที่ปรากฏในปฏิทินถ้าเป็นภาพที่เกี่ยวกับวัดและพระราชวังจะได้รับการตอบรับจากประชาชน
เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปฏิทินภาพวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ผู้ที่ได้รับจะนำไปกราบไหว้บูชา
และในขณะที่เดียวกันมีความตั้งใจที่จะเดินทางมากราบไหว้บูชาที่วัดด้วย เมื่อได้มาที่วัดแล้วเกิดความ
ประทับใจในความงามทางด้านสถาปัตยกรรมที่เป็นฝีมือของช่างไทย ได้ชมประติมากรรมการปั้น
รูปพระพุทธรูป รูปสัตว์หลายชนิดในป่าหิมพานต์ ฯลฯ ได้ชมภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยฝีมือช่าง
เขียนไทยที่ได้เขียนภาพไว้

สรุปได้ว่า การดำเนินการประชาสัมพันธ์เอกลักษณ์วัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดา
ราม(วัดพระแก้ว) ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในหมู่นักท่องเที่ยวที่
เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน เพื่อช่วยให้การ
ดำเนินงานประชาสัมพันธ์บรรลุถึงเป้าหมายงานประชาสัมพันธ์ที่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีรูปแบบ
หลากหลายให้เข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้เป็นไปได้ และเป็นไปอย่างมี
ศักยภาพโดยการประชาสัมพันธ์จะต้องมีการยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ นอกจากนี้
ควรมีการวางแผนการประชาสัมพันธ์ด้วย เพื่อให้การประชาสัมพันธ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดัง
คำกล่าวที่ว่า “ในการติดต่อสื่อสาร การดำเนินงานประชาสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย อาจกระทำได้
หลายวิธี วิธีหนึ่งคือการใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ มาช่วยเสริมให้การดำเนินงานประชาสัมพันธ์
ดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น พร้อมทั้งแพร่กระจายข่าวสารไปสู่ประชาชนได้จำนวนมาก
ทำให้ท้องถิ่นต่าง ๆ และประชาชนทั่วประเทศ เพื่อให้การจัดงานสามารถดำเนินการประชาสัมพันธ์
ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งใจตามความต้องการได้สะดวก ประหยัด และรวดเร็วยิ่งขึ้น” (อ้าง
ถึงในเสรี วรณัฒนา , 2544 : 28)

สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ถือว่ามีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารด้านการประชาสัมพันธ์อย่าง
มาก ที่มีส่วนช่วยนักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ที่เชิญ
ชวนให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) โดยลงภาพและข้อความ
เกี่ยวกับความงดงามของอาคารสถานที่ รูปปั้นต่าง ๆ และภาพวาดที่สวยงาม ที่มาจากฝีมือช่างไทย
ในสมัยโบราณ สิ่งเหล่านี้ช่วยกระตุ้นให้คนไทยเกิดความรักและหวงแหนความเป็นเอกลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมของไทยที่มีอยู่ ให้อยู่คู่กับความเป็นไทยตลอดไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

จากผลการวิจัย สามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปเป็นข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

1. ควรให้ความสำคัญทางด้านสถาปัตยกรรมประเภทปูชนียสถานให้มากขึ้น เช่น พระเจดีย์ พระปราสาท เป็นต้น เนื่องจากปูชนียสถานดังกล่าวนี้เป็นสถานที่ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ดังนั้นจึงควรให้ความเสมอเหมือนหรือเทียบเท่ากับพระอุโบสถ

2. ควรให้การสนับสนุน ส่งเสริมงานประติมากรรมเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติที่แสดงออกด้วยการสร้างสรรค์ของช่างที่เสกสรรปั้นแต่งชิ้นงานด้วยฝีมือ เพื่อตอบสนอง ความเชื่อ ความภาคภูมิใจที่บรรจงสร้างขึ้นมา เช่น การปั้นพระพุทธรูปในรูปแบบต่างๆ ซึ่งผู้ปั้นปั้นรูปทรงอย่างประณีตและสวยงามในขณะเดียวกัน งานประติมากรรมลักษณะที่เป็นสิ่งห้อยหรือแขวนที่ควรได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน

3. ควรส่งเสริมและรักษาภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ในพระอุโบสถและตามพระระเบียงให้สวยงามอยู่ตลอดเวลาด้วยการปรับปรุง แต่งเติมให้มีสีสันสวยงาม เพื่อคนทั่วไปที่เข้ามาเข้าชมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เห็นภาพสวยงามและประจักษ์ในคุณค่าแห่งความงามนั้นตลอดไป

4. ปูชนียสถานที่ประดับตกแต่งด้วยมุกและทองนั้น ควรจะรักษาไว้ให้ดี โดยเฉพาะบานประตูพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ซึ่งประดับด้วยมุกที่เป็นศิลปะที่มีความงดงามและทรงคุณค่ามากในด้านของความประณีตที่มีความนิยมกันมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งลูกหลานควรช่วยกันรักษาให้ความงดงามนี้คงอยู่ตลอดไป

ส่วนทองรูปพรรณที่นำมาประดับตกแต่งเครื่องทรงของพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร หรือพระแก้วมรกตตามฤดูกาลทั้งหมด 3 ฤดูนั้น ควรจะได้รับการเก็บรักษา ทะนุบำรุงให้ใหม่และคงความงดงามและสดใสอยู่เสมอ จากการศึกษาพบว่า เครื่องทรงชุดเดิมของพระแก้วมรกตนั้นได้ทำการเก็บรักษาไว้อย่างดีในพิพิธภัณฑวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

5. จากการศึกษาวิจัยทราบว่า วรรณคดี เรื่อง “รามเกียรติ์” ที่เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถและที่พระระเบียงนั้น มาจากการวาดภาพของช่างที่มีฝีมือ เป็นงานทางศิลปะที่มุ่งให้ความเพลิดเพลินทางจิตใจและทางอารมณ์แก่ผู้ที่ได้ดูและได้อ่าน เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องความรัก เมื่อผู้คนได้ชมภาพเหล่านั้น เกิดอารมณ์ ความประทับใจ ความสุข ความเห็นใจ และความซาบซึ้ง นอกจากนั้นแล้วภาษาที่ใช้ประกอบมีความประณีต งดงาม ดังนั้นจึงควรรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของสิ่งเหล่านี้ไว้ ด้วยการทะนุบำรุง รักษา ปูรงแต่ง เพื่อให้คงความสวยงามและ

สืบทอดให้ลูกหลานได้ซึ่งในรสนิยมของวัฒนธรรมไทยที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและรสนิยม

6. จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่เข้ามาชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ยังมีความเข้าใจในการเข้าชมค่อนข้างสับสน เช่น การเดินทางเข้าชม ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรอธิบายหรือชี้แจงและสร้างความเข้าใจแก่ผู้เข้าชม เช่น มีการประชาสัมพันธ์ มีการแจกใบปลิวหรือแผ่นพับ และชี้แจงแผนผังการเดินทางเข้าชมวัดให้มากขึ้น

7. ช่วงระหว่างผู้เข้าชมเดินชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) อยู่那儿 ควรจะมีการให้ข้อมูลข่าวสาร ที่เรียกว่า “สื่อเฉพาะกิจ” เช่น ป้ายประกาศ ใบปลิว ฯลฯ ให้มาก ข้อมูลที่อยู่ในสื่อ นั้น ควรเน้นรายการที่ส่งเสริมให้มีการมาเที่ยวชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ให้มากขึ้น โดยเฉพาะป้ายแนะนำสถานที่ป้ายบอกทาง ป้ายแนะนำกิจกรรม

8. มีการนำสื่อสิ่งพิมพ์เข้ามามีส่วนในการเสริมสร้างมรดกทางวัฒนธรรมให้มีมากขึ้น เพื่อให้อนุชนรุ่นหลัง ได้ซึมซับความสามารถ และฝีมือในการตกแต่งชิ้นงานสำคัญ ๆ ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมของบรรพบุรุษไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนา มาโดยตลอดที่ทำและสร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา ให้สืบต่อถึงลูกหลานและลูกหลานได้สืบสานสิ่งเหล่านี้ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

9. มีการนำการสื่อสารเข้ามามีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ให้มากขึ้น

แนวทางการศึกษาในอนาคต

การศึกษาเรื่อง “ การสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)” ผู้วิจัยพบว่า ยังมีแนวทางที่จะศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) ดังนี้

1. การสื่อสารมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความงามทางสถาปัตยกรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) อย่างจริงจังและถูกต้อง

2. การศึกษาและวิจัยการสื่อสารอัตลักษณ์แต่ละสาขาทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม หรือจิตรกรรม จะทำให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาปูชนียสถานที่มิอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ทำให้เข้าใจอย่างถ่องแท้มากขึ้น

3. การสื่อสารมีส่วนร่วมในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) โดยเป็นกระบอกเสียงในการสืบสาน เผยแพร่อัตลักษณ์ในสาขาต่างๆทางวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยว

4. แนวทาง “การสื่อสารเพื่อฟื้นฟูทางด้านเศรษฐกิจในรูปแบบการประชาสัมพันธ์ด้านการตลาดให้มากขึ้น เพื่อดึงดูดชาวต่างประเทศให้มาเที่ยววัดพระศรีรัตนศาสดารามอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลไปถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต”

๑๒๓

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ : เอดิสัน เพรสโปรดักส์.
- _____. (2539). **สื่อต่อวัฒนธรรม** : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- จุลจอมเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระ. (2544). **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. ศิลปะบรรณาการ : กรุงเทพฯ.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2539). **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์.
- นิตดา หงษ์วิวัฒน์. (2547). **คู่มือชมศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดดและเพื่อนเด็ก.
- ประมะ สตะเวทิน และคณะ. (2528). **หลักและทฤษฎีการสื่อสาร**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.
- พันธลักษณ์. (2547). **เรื่องเล่าขานตำนานวัดไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ.
- พุทธชอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชพระบาทสมเด็จพระ. (2540). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์**. เล่ม 1-4.
(พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- วราคม พิสุทะ. (2544). **สังคมและวัฒนธรรมไทย** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- สุภัทรศิษ ดิศกุล, ม.จ. (2534). **ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- สุภางค์ จันทวนิช. (2542). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสนาะ ดิยาวี. (2541). **การสื่อสารในองค์กร**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรุณ เวชสุวรรณ. (2543). **มรดกสยาม** สำนักพิมพ์ดอกหญ้า กรุงเทพฯ.
- อรนุช เลิศจรยารักษ์ และคณะ. (ม.ป.พ.) **ทฤษฎีสื่อสารมวลชน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- อาานนท์ อาภาภิรม. (2525). **สังคมวัฒนธรรมประเทศไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ :
โอเอสพริ้นติ้งส์เฮ้าส์ จำกัด.

เอกสารอื่นๆ

กรมศิลปากร. (2539). สถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท ประชาชนจำกัดการพิมพ์. สมโภช
การสร้างเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร. (2542). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ.

นายคณิศร์ พุกกะณะสุต.

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. (2534). สำนักงานกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ.

จดหมายเหตุ. (2465). เรื่อง ปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ครั้งรัชกาลที่ 3. กรุงเทพฯ
: หอสมุดพระวชิรญาณ.

ที่กินถิ่นอ้อย. (2547). กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่บริษัทสยาม เอ็ม แอนด์ บี พับลิชชิ่ง จำกัด .

ท่องเที่ยวไทย. (2542). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หน้าดวงสุโลกกว้าง .

ท่องเที่ยว 108 วัด. (ม.ป.พ.). กรุงเทพฯ : มงคลชีวิต.

เที่ยวกรุงเทพฯ. (ม.ป.พ.). กรุงเทพฯ : บริษัทซุณหสาสน์, พับลิชชิ่ง .

เที่ยวทั่วไทย. (2530). กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์การพิมพ์ .

พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. (2525). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.

มรดกของชาติ. (ม.ป.พ.). (เล่ม 8), กรุงเทพฯ : บริษัท เซเวน พรินติ้ง จำกัด.

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม. (2518). กรุงเทพฯ: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

ส. พลายน้อย. (2518). เค้าเรื่องบางกอกสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. กรุงเทพฯ:

กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุคมศึกษา. .

อะเมซิ่งกรุงเทพฯ. (2542). กรุงเทพฯ : บริษัทเซลล์แห่งประเทศไทย.

อภิญา เพื่อฝูง. (2543). แนวความคิดหลักทางสังคมวิทยาเรื่อง อัตลักษณ์. เอกสาร
ประกอบการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ.

ความรู้คือประทีป ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2533

จุดสารการท่องเที่ยว มกราคม - มีนาคม 2539

ไทยเที่ยวไทย ปีที่ 6 ฉบับที่ 24 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2544

วิมานเมฆ ปีที่ 3-7 ฉบับที่ ตุลาคม 2542 - พฤศจิกายน 2547

เมืองโบราณ ปีที่ 18-32 ฉบับที่ กรกฎาคม 2535 - กันยายน 2549

โลกประวัติศาสตร์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2543

วารสารไทย ปีที่ 7 ฉบับที่ 27 กรกฎาคม - กันยายน 2530

วัฒนธรรมไทย ปีที่ 33 4 มกราคม 2538

ศิลปวัฒนธรรม. “วัดในสมัยศรี 9 รัชกาล ราชวงศ์จักรี”. (พฤศจิกายน 2537)

สารกรมศิลปากร. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม 2540

วิทยานิพนธ์

- นิสาพร วัฒนศัพท์. (2542). วัดกับการดำรงอยู่ของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นงนภัส ศรีสงคราม. (2546). การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านอัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของชาว
ไทยโซ่ง ในหมู่บ้านคอนเตอิฐ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นริณี ชวนเกริกกุล. 2548). พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาเที่ยวจังหวัด
สุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วรพักตร์ วรวิทย์. (2548). การประชาสัมพันธ์การจัดงานอนุสรณ์คอนเจ็คต์ปี 2547. วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศิริสา สอนศรี. (2541). การศึกษากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ปีการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่
การเปิดรับข่าวสาร การรับรู้ การมีส่วนร่วมสนับสนุนการท่องเที่ยวของประชาชนใน
เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติ
ศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุนิสา ชมอินทร์. (2549). การสื่อสารเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของหมอช้างชาวกูย จังหวัด สุรินทร์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต.
- อมรรัตน์ อุดมเรืองเกียรติ. (2545). การสื่อสารและกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างอัต
ลักษณ์ของชุมชนเกาะเกร็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติ
ศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ภาษาอังกฤษ

DISSERTATIONS

M.C. Subhadradis Diskul . (1991). **History of The Temple of the Emerald Buddha.**

Bangkok : Print by. Amarin Press.

Guide to the GrandPalace . Printed in Thailand By Thai Watanapanich Press Co .Ltd.

The Temple of the Emerald Buddha and the Grand Palace . (2004). Bangkok :

Published by Sangdad Puendek Publishing Co., Ltd

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ตั้งอยู่บริเวณมุมตะวันออกเฉียงเหนือของพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวง ในเขตพระราชฐาน เพื่อใช้เป็นที่ประกอบพระราชพิธีทางศาสนาที่สำคัญ

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นวัดพุทธาวาส มีพระอุโบสถที่สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2326 เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหามณิรัตน์ปฏิมากรหรือที่เรียกกันว่า พระแก้วมรกตที่ทรงอัญเชิญมาจากเมืองเวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. 2321 ในสมัยกรุงธนบุรี แล้วประดิษฐานในพระอุโบสถ เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2327 ภายในวัดประกอบไปด้วย อาคารสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก มีพระระเบียงล้อมรอบทั้งสี่ด้านความยาวกว่า 100 เมตร มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง อันวิจิตรงดงามเรื่องรามเกียรติ์ หรือ รามายณะ อันเป็นมหากาพย์ของอินเดีย และยังมีรูปปั้นต่างๆที่น่าสนใจมากมายอยู่ในพระอารามหลวงแห่งนี้ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์อย่างสม่ำเสมอตลอดมาทุกรัชกาล ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 9 ในปัจจุบัน

สำหรับพระอุโบสถที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต มีประตูทำด้วยไม้สักลงรักประดับมุกเป็นลวดลายที่ด้านหน้าทั้ง 3 ประตู ประชาชนทั่วไปจะใช้เฉพาะ 2 ประตูริม ส่วนประตูกลางเป็นประตูที่ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถเท่านั้น ประตูหลังมี 3 ประตู หน้าต่างโดยรอบมี 18 หน้าต่าง หน้าต่างแต่ละบานมีภาพเขียนและสุภายิตเขียนติดไว้ที่ขอบผนังหน้าต่างชั้นซ้ายของทุกช่องถ้าเปิดหน้าต่างแล้ว บานหน้าต่างจะปิดบังภาพ ซึ่งมีหน้าต่างละ 8 ภาพ พร้อมทั้งมีคำโคลงประกอบภาพด้วย บริเวณฝาผนังและเพดาน โบสถ์มีภาพเขียนทุกด้านเป็นภาพแสดงพุทธประวัติและภาพผนังด้านหลังที่บูชา แสดงให้เห็นโลกทั้ง 3 ในความเชื่อทางศาสนา คือ นรก สวรรค์ และ โลกมนุษย์ ส่วนที่ผนังด้านข้างทั้ง 2 ภาพ เป็นพุทธประวัติภาคตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าและผนังด้านหน้าเป็นภาพพระพุทธเจ้าทรงสำเร็จพุทธอรหันต์ (ความรู้คือประทีป, 2533:14)

การสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เป็นพระอารามหลวงในเขตพระราชฐานเป็นการสร้างตามแบบธรรมเนียมปฏิบัติแต่โบราณ เช่น วัดมหาธาตุอยู่ในเขตพระราชวังสมัยสุโขทัย วัดพระศรีสรรเพชญ์อยู่ในเขตพระราชวังสมัยอยุธยา ทั้งนี้เพื่อไว้ประดิษฐานพระคู่บ้านคู่เมือง เมื่อพระบาทสมเด็จพระ

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)แล้ว โปรดฯให้
 อัญเชิญพระพุทธรูปมหาณัฏฐินปฏิมากร(พระแก้วมรกต)จากพระราชวังเดิม (กรุงธนบุรี) ใกล้วัดอรุณ
 ราชมาราม ลงเรือพระที่นั่งกิ่งแห่เป็นกระบวนเรือข้ามมาประดิษฐานในพระอุโบสถ วัดพระศรี
 รัตนศาสดาราม เมื่อวันจันทร์เดือน 4 แรม 14 ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. 2327 ทั้งโปรดให้นิมิตต์พระสงฆ์
 ราชอาณาประชานุมาสังฆกรรมสวดผูกพัทธสีมาในวันนั้น และพระราชทานนามวัดตั้งที่กล่าว
 มาแล้ว

การสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
 โปรดให้สร้าง 2 ระยะ คือ พ.ศ. 2327 และ พ.ศ. 2331

การสร้าง พ.ศ. 2327

1. อาณาเขตของวัดพระศรีรัตนศาสดารามมีขนาดเล็กกว่าปัจจุบัน คือ ด้านทิศเหนือ อยู่
 สุดประตู ด้านทิศตะวันออกอยู่สุดเขตพระระเบียง
2. ด้านทิศใต้ของพระระเบียง สร้างพระเจดีย์ วิหาร และศาลารายรอบพระอุโบสถ 12 หลัง
3. ด้านทิศเหนือ โปรดให้ขุดสระและสร้างหอพระมณเฑียรธรรมหรือหอไตรกลางสระ
 เพื่อตั้งตู้เก็บรักษาคัมภีร์พระไตรปิฎก ทั้งใช้เป็นที่ราชบัณฑิตบอกพระปริยัติธรรมแก่ภิกษุสามเณร
 และที่หอพระมณเฑียรธรรมนี้ยังใช้เป็นที่แปลพระราชสาส์นด้วย
4. นอกขอบสระด้านทิศตะวันออกของหอพระมณเฑียรธรรม โปรดให้สร้างพระเจดีย์
 ทอง 2 องค์ (บริเวณปราสาทพระเทพบิดรปัจจุบัน)
5. ด้านทิศเหนือของพระอุโบสถสร้างหอรบมั่ง สำหรับแขวนระฆังที่ย้ายมาจากวัดสระเกษ
 สำหรับพระวิหารนั้น เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรด
 ให้อัญเชิญพระเชษฐบิดรหรือพระเทพบิดร ซึ่งคือพระบรมรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระรามาธิบดีที่
 1 หรือพระเจ้าอู่ทอง ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา มาแปลงเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องหุ้มเงินทั้ง
 องค์ประดิษฐานไว้ในพระวิหารและพระราชทานนามพระวิหารใหม่ว่า หอพระเทพบิดร ส่วนหอ
 พระมณเฑียรธรรมหรือหอไตรนั้น เมื่อมีการสังคายนา และสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก พ.ศ. 2331 ซึ่ง
 เรียกว่าพระไตรปิฎกฉบับทองใหม่ ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์แล้ว ได้อัญเชิญเป็นกระบวนแห่ไป
 ประดิษฐานไว้ในหอพระมณเฑียรธรรม ระหว่างที่มีการฉลองพระไตรปิฎกนั้นเกิดไฟไหม้หอพระ
 มณเฑียรธรรมหมดทั้งหลัง แต่พระไตรปิฎกนั้นได้นำออกมาได้อย่างปลอดภัย จึงต้องสร้างหอพระ
 มณเฑียรธรรมหลังใหม่ เป็นการสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามระยะที่ 2

การสร้าง พ.ศ. 2331

ในการสร้างระยะที่ 2 นี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้สร้างหอพระมณเฑียรธรรมหลังใหม่ ซึ่งได้มีการปรับพื้น และขยายเขตพระอารามออกไปทางด้านทิศตะวันออก และต่อพระระเบียงออกไปด้านทิศเหนือ โดยมีเนื้อที่ดังปรากฏในปัจจุบัน ก่อนที่จะมีการสร้างอาคารอื่นๆเพิ่มเติม

1. บริเวณหอพระมณเฑียรธรรม หรือหอไตรกลางสระที่ถูกไฟไหม้ โปรดให้ถมสระและก่อเป็นฐานดินสูง เพื่อทำชั้นทักษิณและสร้างพระมณฑปหลังใหม่บนฐานนั้น สำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระไตรปิฎก

2. ด้านทิศเหนือของเขตวัดที่ขยายออกไป พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล พระราชอนุชาซึ่งทรงรับอาสาสร้างหอพระมณเฑียรธรรมถวายใหม่ ทางด้านทิศตะวันออกสำหรับประดิษฐานพระไตรปิฎกส่วนเกินที่ไม่สามารถประดิษฐานไว้ที่พระมณฑปได้หมด กับทั้งใช้เป็นสถานที่แปลพระราชสาส์นด้วย

3. ถัดลงมาบริเวณตอนกลาง สร้างหอพระเทพบิดรหรือวิหารขาว สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปพระเทพบิดร ซึ่งอัญเชิญมาจากมุกเด็จพระปรางค์วัดพุทธไสสวรรคย์พระนครศรีอยุธยา เดิมเชื่อกันว่าเป็นพระบรมรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอยู่หัวพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้หุ้มเงินแปลงเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องประดิษฐานไว้ในหอพระเทพบิดร ซึ่งหอพระเทพบิดรนี้ปัจจุบันคือ บริเวณที่สร้างวิหารพระธาตุส่วนที่วัดพุทธไสสวรรคย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเทพพลภักดิ์ พระราชโอรส สร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องแทนพระบรมรูปพระเจ้าอยู่หัวประดิษฐานไว้ที่มุขด้านในข้างทิศตะวันตกแทน

4. ด้านทิศใต้ของหอพระเทพบิดร โปรดให้สร้างวิหาร ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อด้วยนากสูง 8 ศอก จึงเรียกว่า หอพระนาก ต่อมาได้มีการนำพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่มาประดิษฐานไว้ในหอพระนากด้วย

5. ด้านทิศตะวันออกบริเวณหน้าพระอาราม นอกพระระเบียง โปรดให้สร้างพระปรางค์ 8 องค์ หรือพระอักษยามหาเจดีย์เรียงเป็นระยะ และสร้างกำแพงแก้วกั้นเขตพระปรางค์และใช้เป็นเขตพระอารามด้านทิศตะวันออกด้วย

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ให้สร้างสถานที่ต่างๆ ดังกล่าว ซึ่งต่อมาได้มีการปฏิสังขรณ์ทั้งพระอารามครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยโปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นศรีสุเทพกับพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นไกรสรวิชิต ทรงอำนวยการปฏิสังขรณ์พระอุโบสถที่ซ่อฟ้าทั้งมุขใน มุขนอก มุขลดชั้น และหน้าบันซึ่งสลักเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ และเทพนม กนกเครือเถา หลังคามุงกระเบื้องเคลือบซ่อมแปลงพระมณฑป หอพระมณฑปเทียรธรรม พระระเบียง หอพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ และพระพุทธรูปฉลองพระองค์รัชกาลที่ 2 ถวายพระนามว่าพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดให้รื้อวิหารพระธาตุ สร้างใหม่เป็นวิหารยอดประดับลวดลายด้วยเครื่องถ้วยกระเบื้อง และโปรดให้เขียนจิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียง เรื่อง รามเกียรติ์ ใหม่ทั้งหมด

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โปรดให้ก่อสร้างชุกชี ต่อลานและชั้นทักษิณ พระมณฑปทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก ทำนบกศิลาล้อมชั้นทักษิณทั้ง 2 ชั้น สร้างประตูชุมมณฑป ประตูชุมมงกุฏ พลับพลาเปลื้องเครื่อง ประตูหลังคาจตุรมุข พระพุทธ ปรารักษ์ ปราสาทหรือปราสาทพระเทพบิดรปัจจุบัน พระศรีรัตนเจดีย์โดยจำลองแบบจากพระเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา ครั้งนั้นยังไม่ประดับกระเบื้องสีทอง สร้างนครวัดจำลองมณฑป ยอดปรารักษ์ หอพระยอดปรารักษ์ประดิษฐานพระพุทธรูปคันธารราษฎร์ สร้างหอรองัง พระโพธิธาตุพิมาน หอพระราชกรมานุสรณ์ หอพระราชพงศานุสรณ์เปลี่ยนซ่อมตัวไม้เครื่องบนของพระอุโบสถ และเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังใหม่ 2 ด้านยกเว้นด้านหุ้มกลอง(ด้านกว้าง) 2 ด้านยังคงไว้บานหน้าต่างเปลี่ยนจากการตกแต่งลวดลายด้วยการประดับมุกแถมกระเบื้องเป็นประดับมุกทั้งบาน ปรับเปลี่ยนลายทวารบาลที่บานประตูและหน้าต่าง จากภาพเขียนเป็นลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจก และเปลี่ยนกระเบื้องที่เชิงไฟที่และเชิงผนังรอบพระอุโบสถใหม่ ซ่อมพระระเบียง และเขียนภาพรามเกียรติ์ใหม่

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามทั้งพระอารามครั้งหนึ่ง ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ปฏิสังขรณ์อีก โดยเฉพาะที่พระพุทธปรารักษ์ ปราสาท หรือปราสาทพระเทพบิดร ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชรัชกาลที่ 1-5 โปรดให้เลื่อนพระเจดีย์ทองที่อยู่ข้างปราสาทออกไปด้านหน้า ขยายทำบันไดให้ใหญ่ขึ้นและปูด้วยหินอ่อน และโปรดให้แก้ไขบันไดทางเข้าพระอุโบสถ ให้ชั้นบันไดเตี้ยลงและปูด้วยหินอ่อน (ฉันทวิมล จันทวิมล, 2541:13-16)

การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ในงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ. 2525 นั้น รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้คำนึงถึงโบราณราชประเพณีในการจัดสมโภชพระนครแต่อดีตกาลว่า ได้มีการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามทั่วทั้งพระอาราม เพื่อจะได้มีการฉลองสมโภชพระนครในวาระอันสมควรเสมอมา ดังนั้นในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ. 2525 รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งใหญ่ให้สวยงาม เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธรูปมหาณีนรัตนปฏิมากร และเป็นสวัสดิมงคลอันยิ่งใหญ่อีกวาระหนึ่ง ซึ่งในการดำเนินงานบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งนี้ จะต้องดำเนินการอนุรักษ์ด้านศิลปกรรมมิให้ผิดแผกไปจากแบบเดิม งานนี้เป็นการประณีตละเอียดอ่อนที่จะต้องวินิจฉัยด้วยความลุ่มลึก และรอบรู้ในศิลปะและศาสตร์ทางศิลปกรรมไทย จึงต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิสามารถชี้แนะวินิจฉัยให้คณะกรรมการสามารถจัดปัญหาและดำเนินงานลุล่วงไปได้ โดยเหตุดังกล่าวคณะกรรมการจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อขอรับพระมหากรุณาธิคุณและพระบรมราชานุญาต โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ทรงเป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รับอัญเชิญเป็นแม่กองบูรณะปฏิสังขรณ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะที่ทรงเป็นแม่กองอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกำกับตรวจตราการทำงานของเหล่าช่างทั้งหลายด้วยพระองค์เอง ซึ่งการนี้ได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยการปฏิสังขรณ์ด้วยพระปรีชาสามารถในด้านศิลปวิทยาอย่างยิ่ง สำหรับการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามทั้งภายในและภายนอกพระอุโบสถในคราวฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ในรัชกาลปัจจุบันสามารถ สรุปในรายละเอียดได้ดังนี้

1. พระอุโบสถ

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นสถานที่สำคัญที่ได้รับการบูรณะ เพื่อเป็นศรีสง่าสำหรับโอกาส 200 ปีกรุงรัตนโกสินทร์ การบูรณะซ่อมแซมดำเนินการทั้งภายในและภายนอกภายในพระอุโบสถนั้นมีการซ่อมดังนี้

เนื่องจากจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพเขียนที่มีอายุถึง 200 ปี ย่อมมีส่วนที่ชำรุดบ้างในบางส่วน โดยเฉพาะส่วนที่อยู่ใต้ขอบหน้าต่าง เพราะผู้คนที่เข้าไปสักการบูชาพระแก้วมรกตมักจะนั่งพิงหรือจับต้องโดยไม่ทราบว่านั่นเป็นการทำลายภาพให้เลือนและหลุดร่อน การบูรณครั้งนี้จึงซ่อมใหม่ในส่วนที่ชำรุด และทำรั้วเดียวกันไว้เพื่อกันไม่ให้คนเข้าไปนั่งพิง

1.5 ผนังพระอุโบสถ พบว่ามีฝุ่นละอองจับหนา จึงล้างฝุ่นออกด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ และปิดทองในส่วนที่หลุด ส่วนที่ตกแต่งด้วยการทาสี (สีแดง) ที่ใช้ทาถ่องโดยทั่วไปนั้นช่างได้ใช้ช่างปูนฝีมือจากจังหวัดเพชรบุรี พิจิตร และกรุงเทพฯ มาดำเนินการตามแบบโบราณ

ผนังอุโบสถด้านนอกที่มีการประดับกระจกนั้นชำรุด ได้เปลี่ยนเป็นกระจกสีน้ำเงินซึ่งสั่งซื้อมาจากญี่ปุ่น และตัวครุฑที่ประดับบนผนังรอบพระอุโบสถด้านนอกได้ทำความสะอาดปิดทองทั้งหมด และไม่ต้องทาสีแดงที่ปากครุฑ

1.6 พระทวารพระอุโบสถ พบว่า ส่วนวงกบของพระทวารหรือประตูซึ่งเป็นสีทองคนที่ขึ้นบันไดเข้าออกมักจะจับตรงส่วนนี้ทำให้วงกบที่ปิดทองไว้หลุดออก จึงได้ทำราวบันไดเพิ่มไว้ช่วยในการจับยึด

1.7 บานพระทวาร (ประตู) และบานพระแกล (หน้าต่าง) ซึ่งตกแต่งด้วยการประดับมุกนั้น บานประดับมุกด้านนอกยังอยู่ในสภาพที่ดี จึงเพียงแต่ล้างคราบสกปรกออกโดยใช้ฟู่เขากวางขัดมุก และเพื่อป้องกันไม่ให้บานพระทวารและบานพระแกลเกิดความชำรุดเสียหายจึงทำราวจับตั้งแต่บันไดให้เลยพื้นเขตบานพระทวาร

1.8 ด้านหลังพระอุโบสถ เสาและเพดานได้มีการซ่อมปิดทองใหม่ หัวเม็ดเสาบันไดพระอุโบสถให้ทาสีแดงคล้ำ ส่วนกระจกสีที่ติดประดับนั้นชำรุดหลุดร่วง ได้ซ่อมโดยให้ตัดกระจกเป็นชิ้นเล็กๆ แต่กระจกหน้าเสาโถง 4 ต้น ด้านหลังพระอุโบสถไม่เปลี่ยนแต่ให้คงไว้ตามแบบเดิมเพื่อไว้สำหรับการศึกษาส่วนอื่นๆที่ซ่อมใหม่ได้กคกระจกให้สีกลงไปในตัวปูนเป็นรูปสาแหรก ทำให้ได้สีที่ขรึมไม่สว่างแวววาวมากไป โดยให้รูปกระจงขวยขึ้นกว่าเดิม

1.9 ซุ้มเสมารอบพระอุโบสถ มีการซ่อมซุ้มเสมา ตรงส่วนตัวซุ้มฟ้าที่หักให้เปลี่ยนยอดซุ้มฟ้าเป็นโลหะ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดให้เก็บซุ้มเสมาเดิมตรงมุมพระอุโบสถด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือไว้ 1 ซุ้ม ไม่ต้องซ่อมเพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับศึกษา การซ่อมซุ้มนี้ได้ใช้กระจกเก่าที่ขุดออกมาจากส่วนอื่นๆ ที่ยังใช้ได้ นำมาประดับซ่อมในส่วนที่กระจกหลุดกะเทาะออกแทน ส่วนแผ่นกระเบื้องที่ประดับฐานซุ้มเสมาบางตอนชำรุด ซ่อมโดยเปลี่ยนเฉพาะแผ่นที่ชำรุด ส่วนที่ยังใช้ได้ไม่ต้องเปลี่ยนให้คงไว้

1.10 ศาลาราย รอบนอกกำแพงแก้วพระอุโบสถ ให้เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาใหม่โดยสั่งทำมาจากจังหวัดชลบุรี

1.11 ประติมากรรมหินทราย รูปเจ้าเงาะและนางรจนา ซึ่งเป็นของโบราณตั้งอยู่กลางแจ้งด้านข้างพระอุโบสถ มีบางส่วนชำรุด เมื่อซ่อมเสร็จแล้วนำไปตั้งที่หอพระมณฑิยธรรมแล้วให้นำรูปจำลองไปตั้งประดับแทนที่เดิม

2. ปราสาทพระเทพบิดร

ปราสาทพระเทพบิดรตั้งอยู่บนฐานไพทีขนาดใหญ่ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการซ่อมแซมส่วนต่างๆ ดังนี้

2.1 พระบรมรูป ได้มีการทำความสะอาดพระบรมรูปทุกพระองค์และทุกส่วน ยกเว้นส่วนที่เป็นเส้นลวดบัวส่วนด้านนอกประดับด้วยฉนวนปิดพบว่ามีส่วนชำรุด และช่างซ่อมได้ดี

2.2 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในปราสาทพระเทพบิดร เป็นลายเทพนมพุ่มข้าวบิณฑ์ ก้านแย่ง ให้เขียนลายประดับผนังตรงส่วนผนังด้านหน้าและพระปรัศว์ขวาซึ่งชำรุดมากพบว่าตรงลายกรวยเชิงเมื่อเขียนซ่อมแล้วปรากฏว่าสีน้ำเงินเข้มจัดเป็นแม่สีเกินไป ได้มีการปรับเป็นสีเทาโดยการเจือสีขาวลงไปเล็กน้อย ทำให้ดูคลายตาขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็มีการเก็บลายเดิมตรงผนังด้านหลังส่วนหนึ่งไว้ศึกษาด้วย นอกจากนี้ได้เปลี่ยนผ้า幔พระวิมานใหม่โดยให้คงใช้ผ้าฝ้ายลายเทพนมแบบผ้าไหมพัสดร์

2.3 ชุมนำหลังปราสาทพระเทพบิดร พบว่าภายในชุมนมีพระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณต่างๆ อาทิ พระนาค พระพุทธรูปสำคัญ และพบพระพิมพ์เนื้อชิน สมัยอยุธยาปางต่างๆ เก็บอยู่ในปีบ 14 ปีบ ซึ่งเป็นพระพิมพ์ที่พบบริเวณใกล้เคียง พระสุวรรณเจดีย์ ปัจจุบันคือพระศรีรัตนเจดีย์ และได้รวบรวมมาเก็บไว้ที่ชุมนนำนี้เมื่อ พ.ศ. 2470

2.4 ผนังด้านนอก ของปราสาทพระเทพบิดร พบว่าปูนเสื่อมสภาพทำให้ลายที่ประดับหลุดจึงซ่อมรี้อปูนเก่าออก ทำผนังใหม่โดยลบลายอุณาโลมตรงกลางลายพุ่มข้าวบิณฑ์ออกเขียนใหม่ให้เหมือนเดิม ด้วยการใช้น้ำตาลแดงเป็นสีพื้น

2.5 เสารอบนอกปราสาท ขอบปูนและลายประดับซึ่งเป็นลายรักร้อยชำรุดมากได้ซ่อมโดยลอกลายเดิมออกแล้วปั้นลายประดับเข้าไปใหม่ เสาเหล่านี้พบว่าภายในเป็นเสาไม้มีทั้งเสาที่ผุและถูกไฟไหม้ บางส่วนเป็นโพรงแต่หุ้มปูนไว้จึงได้เสริมเหล็กไว้ให้มั่นคง

2.6 พระทวารและพระบัญชา ได้ซ่อมแซมเฉพาะพระทวารใหญ่ ช่องกลางและด้านทิศใต้ซึ่งลยรดน้ำชำรุด และมีบานพระบัญชาฯ ได้ซ่อมและเขียนภาพเทวดาด้านหลังพระบัญชาใหม่ให้เหมือนเดิม

2.7 ส่วนหลังคา ได้มีการติดสายล่อฟ้า ทำด้วยโลหะสีทอง ตรงส่วนจอยของข้อฟ้า เปลี่ยนกระเบื้องหลังคา กระเบื้องประดับที่ชำรุดหลุดกะเทาะซ่อมเปลี่ยนใหม่ โดยสังเฝ้าทำจำนวน เฉพาะเปลี่ยนแผ่นที่แตกร้าว ภายหลังพ่นที่ตกแต่งรอบยอดปราสาทใช้กระเบื้องประดับ ส่วน ภายหลังบ้านและลายปูนปั้นซ่อมโดยปิดทองประดับกระจกใหม่

2.8 รั้วอิฐฉาบ ผนังดินทางขึ้นซ่อมโดยใช้หินอ่อนของเดิมที่เก็บอยู่และเปลี่ยน เฉพาะแผ่นที่ชำรุด

2.9 รูปสัตว์หิมพานต์ บนฐานไพที ฐานที่รองทำด้วยหินอ่อนสีดำรูปสัตว์หิมพานต์ บางส่วนมีสนิมเขียวให้ตัดออกแล้วหล่อใหม่ติดเข้าไป ซ่อมโดยขัดรักของเดิมออก ใช้ทองแดงซ่อม ส่วนที่ชำรุดแล้วลงรักปิดทองประดับกระจก และเพื่อป้องกันการชำรุดจากการกระทบหรือจับต้อง ได้ทำเสาหัวเม็ดล้อมป้องกันไว้ด้วย

3. พระวิหารยอด

พระวิหารยอดเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิของพระบรมวงศานุวงศ์ และเคยเป็นที่เก็บพระ แทนมิ่งมงคลอาสน์ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ย้ายมาจากสุโขทัย จากการซ่อมแซมครั้งนี้ได้นำพระแทนมิ่งมงคลอาสน์ไปจัดตั้งที่ พิพิธภัณฑสถาน วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระวิหารยอดนี้บูรณะครั้งแรกในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระวิหารทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ประดับโมเสกที่สั่งทำ จากประเทศอิหร่าน กระเบื้องสีที่ตกแต่งเสาพระวิหารยอดเป็นแบบที่ใช้สีระบาย คล้ายกับที่พระ วิหารวัดอรุณราชวราราม แต่ลวดลายที่ประดับด้วยดอกไม้กระเบื้องนั้นสั่งมาจากจีนสำหรับการ ซ่อมแซมในปี พ.ศ. 2525 ได้มีการซ่อมแซมส่วนต่างๆดังนี้

3.1 ผนังพระวิหาร พบว่าปูนน้ำอ้อยที่ฉาบผนังด้านในกะเทาะมาก กระจกที่ประดับ พบว่าปรอดฉาบด้านหลังหลุดหมด กระจกแบบนี้ปัจจุบันหาไม่ได้แล้ว ลวดลายตามผนังเมื่อ กะเทาะปูนเก่าออกมาพบว่ามีลายน้ำหมึกดำ เรียกว่า “เส้นครุ” เป็นลายแก้วชิงดวง ปรางค์อยู่บน ผนังทิศตะวันออกด้านขวา เนื้อเชิงผนัง 50 เซนติเมตร ซึ่งช่างเขียนไว้ชั้นหนึ่งก่อน ก่อนที่จะ ประดับกระจกสีหรือกระเบื้องลงไปตามลายเส้นครุนี้และคิดทนมมาก เมื่อมีการซ่อมได้เปิดลายเส้น ไว้ให้เห็นเส้นครุเพื่อได้ศึกษา

นอกจากนี้พบว่าสีทองที่ประดับผนังด้านนอกหลุดออกบางตอน ปูนที่ลานผนังตรง บันไดด้านนอกก็หลุดอยู่ ผนังด้านนอกมีการประดับกระเบื้องเป็นลายก้านแย่ง ซึ่งบางท่านเรียกว่า ลายดาข่าย นอกจากนี้มีการประดับลวดลายด้วยกระเบื้องที่ตัดจากถ้วยชามต่างๆ เป็นชิ้นเล็กๆ นำมา ติดประกอบเป็นรูปดอกไม้ใบไม้ และบางชนิดสั่งทำเป็นพิเศษ

3.2 เสาภายในพระวิหารยอด พบว่าเสากลางมีลายร่างของเดิมเป็นลายแก้วชิงดวงทั้งสี่ด้าน ประดับลายด้วยกระจกลงยาสี ซึ่งลายแก้วชิงดวงเป็นลายที่นิยมมากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ช่างได้ทำโดยใช้ดินเผามาติดลงไปบนพื้นเสาก่อนแล้วจึงติดกระจก

3.3 ขอบหน้าต่าง ในการซ่อมแซมครั้งนี้ได้เปลี่ยนการเข้าบัวตรงขอบหน้าต่างใหม่ โดยเปลี่ยนจากไม้เต็งเป็นไม้สัก

3.4 หลังคาพระวิหารยอด เดิมกระเบื้องที่มุงหลังคาก่อนถึงยอดพระมณฑปเป็นกระเบื้องสีน้ำเงิน ทำให้ตัดกับหลังคาที่ส่วนใหญ่เป็นกระเบื้องสีเขียว ในการซ่อมแซมครั้งนี้ได้เปลี่ยนกระเบื้องสีน้ำเงินเป็นกระเบื้องสีเขียวให้เหมือนส่วนอื่นๆ ที่ซุ้มหน้าบันประดิษฐานเป็นลายพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. เดิมตรงพื้นอักษรพระปรมาภิไธยนี้ทาสีครีมนการซ่อมครั้งนี้เปลี่ยนเป็นสีชมพู

3.5 รูปนกัทธกามา ซึ่งตั้งประดับอยู่หน้าพระวิหารยอด ในการซ่อมครั้งนี้เป็นการซ่อมเสริมความมั่นคง แต่ไม่ปิดทอง

4. การบูรณะส่วนอื่นๆ

สถานที่ส่วนอื่นๆ ภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่ได้รับการซ่อมแซมบ้างบางส่วนมีดังนี้

4.1 พระศรีรัตนเจดีย์ มีการประดับโมเสกสีทองใหม่ และพื้นบริเวณทางขึ้นได้เปลี่ยนจากกระเบื้องเป็นหินอ่อน

4.2 พนมหมาก ซึ่งอยู่บนฐานไพทีหน้าทางขึ้นพระศรีรัตนเจดีย์ ได้ซ่อมทาสีพนมหมากใหม่เป็นสีทองอ่อนแทนสีเขียวแก่ของเดิม และส่วนที่เป็นกระเบื้องเคลือบได้ซ่อมใหม่โดยใช้กระเบื้องชนิดเคลือบด้าน

4.3 พระมณฑป ผนังภายนอกได้ซ่อมการประดับกระจกและลวดลายในส่วนที่ชำรุดหลุดออก ฐานพระพุทธรูปศิลาที่ประดิษฐานอยู่ด้านนอกได้ซ่อมลายประดับกระจกใหม่ด้วยการติดกระจกสีเขียวให้ลายใหญ่ขึ้น และใช้กระจกสีขาวตัด ส่วนตู้พระไตรปิฎกประดับมุกที่ประดิษฐานอยู่ภายในได้ซ่อมส่วนฐานที่ชำรุด ภายในพระมณฑปปูลาดด้วยเสื่อเงินสานนั้น ซ่อมส่วนที่ชำรุดโดยการใช้ช่างสาน 9 คน

4.4 หอพระมณฑพิธีธรรม มีการปรับแก้ไขเครื่องบนหลังคา ส่วนซุ้มประตูหน้าต่างซ่อมโดยประดับกระจกใหม่แต่คงลายแบบเดิม

4.5 พระอักษยามหาเจดีย์ เป็นเจดีย์ 8 องค์ ที่ประดิษฐานอยู่นอกพระระเบียงคดพระเจดีย์ทั้งแปดองค์ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสั่งมาจากจีน มีการซ่อมสมัยรัชกาลที่ 5 และซ่อมแซม

เล็กน้อยในสมัยรัชกาลที่ 7 และใน พ.ศ. 2525 ได้ซ่อมใหญ่โดยเปลี่ยนกระเบื้องใหม่หมด ซึ่งสั่งทำจากจังหวัดราชบุรี เป็นกระเบื้องที่หนากว่า และใช้สีเคลือบด้านซึ่งแต่เดิมนั้นตรงขอบระหว่างกระเบื้องใช้สีเหลืองไฟลัดเส้นลวดบัว โดยไม่ปิดทอง

4.6 หอพระราชมานุสรณ์ และหอพระราชพงศานุสรณ์ ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสร้างอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและพระพุทธรูปโบราณสมัยต่างๆ ในการบูรณะครั้งนี้ได้เพิ่มการประดิษฐานหน้ากระดานภายนอกชั้นล่างด้วยหินอ่อนสีเทา (ฉันทวิช จันทวิช, 2541:16 – 23)

ตำนานพระพุทธรูปมหายานนิรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)

พระพุทธรูปมหายานนิรัตนปฏิมากรหรือที่ประชาชนทั่วไปเรียกว่า “พระแก้วมรกต” สถิตเป็นพระประธานคู่บ้านคู่เมือง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช องค์ปฐมบรมราชจักรีวงศ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงสร้างพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้วได้ อัญเชิญพระพุทธรูปมหายานนิรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) สถิต เมื่อวันที่จันทร์ เดือน 4 แรม 14 ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. 2327

พระพุทธรูปมหายานนิรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ตามโบราณราชประเพณีถือว่า พระพุทธรูปมหายานนิรัตนปฏิมากร “พระแก้วมรกต” เป็นพระพุทธรูปที่พระอินทร์และพระวิษณุกรรม จัดหาถูกแก้วมาสร้างองค์ เป็นพระพุทธรูปที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึง 7 พระองค์ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง และเป็นพระประธานสำคัญที่อัญเชิญมาประกอบพิธีสำคัญต่างๆ ของประเทศ

ตำนาน โดยสังเขปกล่าวว่า เมื่อพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานล่วงแล้วได้ 500 ปี มีพระอรหันต์องค์หนึ่งนามพระนาคเสนเถระเจ้า จำพรรษาอยู่ที่วัดโศการามเมืองปาฏลีบุตร พระพุทธศาสนากำลังเจริญเต็มที่ในยุคนั้น พระนาคเสนได้รำพึงและประสงค์จะจัดสร้างพระพุทธรูปปฏิมากรไว้สำหรับเป็นองค์อนุสรณ์ แทนองค์สมเด็จพระบรมศาสดา ให้ผู้สืบอายุพระพุทธศาสนาไว้สักการบูชาแก่เทพยดาและมวลมนุษย์ จึงได้เสี่ยงทายว่า จะสร้างด้วยทองคำหรือเงิน ก็เกรงว่าพวกมิถิลาจะนำไปทำลายเสีย จะมียังยืนตลอดไป ครั้นจะสร้างด้วยแก้วอันศักดิ์สิทธิ์ให้เหมาะสมกับพุทธรัตนะ ก็ยังมีทราบบว่าจะหาถูกแก้วสมดังปณิธานเสี่ยงทายได้ที่ไหน และด้วยทิพยจักขุ ไสวร้อนอาสน์ถึงพระอิสวร ทรงทราบความปรารถนาแห่งพระนาคเสนเถระเจ้าที่จะสร้างพระแก้วมรกตนี้ จึงเสด็จลงมาพร้อมด้วยวิษณุกรรม และจัดนำถูกแก้วมณีโชติ ซึ่งเป็นแก้วชนิดหนึ่งมีรัศมีรุ่งโรจน์ ที่ภูเขาวิบุลยะ ซึ่งกั้นเขตแดนมคธ และอยู่ด้านหนึ่งของกรุงราชคฤห์ประกอบด้วย

1. แก้วมณีโชติ มีบริวารแวดล้อมอยู่ 3,000 ดวง เฉพาะแก้วมณีโชติมีขนาดใหญ่ถึงหนึ่ง
 อ้อมเต็ม

2. แก้วไพฑูรย์ มีบริวารแวดล้อมอยู่ 2,000 ดวง

3. แก้วมรกต มีบริวารแวดล้อมอยู่ 1,000 ดวง เฉพาะแก้วมรกตนี้ มีขนาดใหญ่ 4 กำมือ 3 นิ้ว
 แก้ววิเศษนี้ มีพวกกุมภภัณฑ์ คนธรรพ์ ยักษ์มาร และเทพยดารักษายู่มาก พระ
 วิทยุกรรมมโหฬารที่จะไปนำลูกแก้วดังกล่าวนี้คนเดียวได้ จึงได้ทูลเชิญพระอิศวรเจ้าเสด็จร่วมไปด้วย
 เมื่อถึงเขาวิบุลยะบรรพตแล้ว พระอิศวรจึงแจ้งให้พวกกุมภภัณฑ์ คนธรรพ์ และยักษ์ที่รักษาลูกแก้ว
 ทราบถึงความประสงค์ของพระนาคเสนเดรเจ้า ที่จะนำแก้วมณีโชตินี้ไปสร้างพระพุทธรูปหามณี
 รัตนปฏิมากรเป็นอนุสรณ์แทนองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่พวกกุมภภัณฑ์ คนธรรพ์ และยักษ์
 ทูลว่า เฉพาะลูกแก้วมณีโชตินั้นมีอิทธิฤทธิ์มาก เป็นของคู่ควรสำหรับพระมหาจักรพรรดิไว้ปราบ
 ยุคเข็ญของโลกเท่านั้น ในเมื่อโลกเกิดจลาจลวุ่นวาย ซึ่งมนุษย์ในสมัยนั้นจะหมดความเคารพยำเกรง
 ซึ่งกันและกันก่อการวุ่นวายขึ้น พระมหาจักรพรรดิจะได้ใช้แก้วมณีโชตินี้ไว้ปราบยุคเข็ญต่อไป แต่
 ว่าเพื่อมิให้เสียความตั้งใจและเสื่อมศรัทธา จึงขอมอบถวายลูกแก้วอีกลูกหนึ่ง ซึ่งเป็น “แก้วมรกต”
 รัศมีสวยงามผุดผ่อง ถวายให้ไปจัดสร้างแทนพระอิศวรและพระวิทยุกรรม จึงนำแก้วมรกตนี้ไป
 ถวายพระนาคเสนเดรเจ้าแล้วก็เสด็จกลับวิมาน

พระนาคเสนเดรเจ้า เมื่อได้รับลูกแก้วมรกตมาแล้ว ก็รำพึงถึงช่างที่จะมาทำการสร้าง
 พระพุทธรูปด้วยแก้วสีมรกต ให้มีพุทธลักษณะสวยงามประณีต วิทยุกรรมซึ่งเป็นนายช่างธรรมคา
 ทราบความดำริของพระนาคเสน จึงแปลงกายเป็นมนุษย์เข้าไปหาพระนาคเสน รับอาสาสร้าง
 พระพุทธรูปตามประสงค์ของพระนาคเสนเดรเจ้า เมื่อได้รับอนุญาตจากพระนาคเสนแล้ว พระ
 วิทยุกรรมจึงลงมือสร้างพระพุทธรูปด้วยแก้วมรกตสำเร็จลงด้วยอิทธิฤทธิ์ สำเร็จภายใน 7 วัน
 เนรมิตพระวิหารและเครื่องประดับ สำหรับประดิษฐานรองรับพระพุทธรูปแก้วมรกต วิทยุกรรมก็
 กลับไปสู่เทวโลกและพระพุทธรูปแก้วมรกตที่สร้างสำเร็จ โดยช่างวิทยุกรรมนี้ มีพุทธลักษณะอัน
 สวยงาม มีรัศมีออกเป็นสีต่างๆ หลายสีหลายชนิด ฉัพพรรณรังสีพวยพุ่งออกจากพระวรกาย
 เทพบุตร เทพธิดา

ท้าวพระยาสามนตราช พระอรหันตชีณาสพ สมณะ ชีพราหมัน์ ตลอดจนประชาชน
 ทั่วไปเมื่อได้เห็นพุทธลักษณะพระแก้วมรกตแล้ว ต่างก็พากันแซ่ซ้องถวายสักการะ บูชา พระนาค
 เสนเดรเจ้าพร้อมด้วยพวกเทพยดา นาค ครุฑ มนุษย์ กุมภภัณฑ์ พากันตั้งสัตยาธิษฐานอัญเชิญพระ
 บรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เข้าประดิษฐานในองค์พระแก้วมรกตรวม 7 พระองค์
 คือ ในพระโมฬีพระองค์หนึ่ง ในพระนลาตพระองค์หนึ่ง ในพระอุระพระองค์หนึ่ง ในพระอังกาทั้ง
 สองข้างของพระองค์ และในพระชานุทั้งสองข้างของพระองค์ เมื่อพระบรมสารีริกธาตุแห่งพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งเจ็ดพระองค์ เข้าไปประดิษฐานเรียบร้อยแล้ว เนื้อแก้วมรกตแล้ว เนื้อแก้วก็ปิดสนิทเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่มีรอยแผลและช่วงพลันก็เกิดปาฏิหาริย์ แผ่นดินไหวสั่นสะเทือนเลื่อนลั่นเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก พระพุทธรูปแก้วได้ยกฝ่าพระบาทคูดังเสด็จลงจากแท่นประดิษฐาน เมื่อเกิดปาฏิหาริย์ขึ้นดังนี้ พระนาคเสนเถระทำนายว่าพระแก้วมรกตนี้จะมีได้ประดิษฐานในเมืองปาฏลีบุตรแน่ต้องเสด็จเที่ยวโปรดเวไนยสัตว์ในประเทศ 5 คือ 1.ลังกาทวีป 2.ศรีอยุธยา 3.โยนก 4.สุวรรณภูมิ 5.ปะมะหล

เมื่อพระนาคเสนเถระเข้าดับขันธแล้ว พระแก้วมรกตนี้คงได้รับการปกปักรักษาสักการะบูชาเป็นเวลาต่อมามาก 300 ปี เมืองปาฏลีบุตรสมัยพระสิริกิตติราชดำรงเป็นประมุข เกิดจลาจลวุ่นวายเกิดสงครามมิได้ขาด ข้าศึกต่างเมืองยกมารบกวณ เสนาอำมาตย์ผู้ใหญ่ก่อการกบฏ ราษฎรวานิชเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า สุดที่จะทนทาน ประชาชนวานิชพร้อมใจกันพาพระแก้วมรกตพร้อมด้วยพระไตรปิฎกลงสำเภานี้ออกจากเมืองปาฏลีบุตรไปสู่ลังกาทวีป พระแก้วมรกตจึงประดิษฐานประมาณ 200 ปี (พระพุทธศาสนาถ่วงมาได้ 1,000 ปี)

ครั้นถึงสมัยเจ้าอนุรุธราชาธิราช กษัตริย์ของพุกามประเทศ (พม่า) กับพระภิกษุรูปหนึ่ง ลงสำเภาไปสู่ลังกาทวีป พร้อมด้วยพระสงฆ์พุกามอีก 9 รูป อำมาตย์พุกาม 2 คน ของพุกามได้ขอบรรพชาต่อพระสังฆราชลังกาทวีป พระภิกษุรูปที่เป็นหัวหน้าของพุกามชื่อพระศีลขันธุ์ร่วมมือกันสังคายนาพระไตรปิฎกและคัมภีร์สัทธาวิเศษเป็นที่เรียบร้อยก่อนจะกลับพุกามได้ทูลขอ “พระแก้วมรกต” ต่อประมุขของกรุงลังกาทวีป พระองค์จั้นพระทัย จึงต้องมอบพระแก้วมรกตให้กับกษัตริย์กรุงพุกามไป ทำความเศร้าโศกเสียใจให้กับชาวเมืองปาฏลีบุตรทั่วลังกาทวีป

เมื่อกษัตริย์กรุงพุกามได้รับพระแก้วมรกตเรียบร้อยแล้ว จึงจัดขบวนเรือสำเภาน้ำอัญเชิญพระแก้วมรกตลงสำเภาสองลำ แต่เมื่อสำเภาแล่นมาในทะเลสำเภาที่อัญเชิญพระแก้วมรกต เกิดพลัดหลงทางไปสู่เมืองอินทปัตต์พร้อมทั้งพระไตรปิฎก พระเจ้ากรุงพุกามเสียพระทัยมาก เพราะตั้งพระทัยไว้ว่าจะจัดเฉลิมฉลองสมโภชเป็นการใหญ่ในกรุงพุกาม เมื่อเหตุการณ์กลับกลายไปจึงปลอมพระองค์เป็นราษฎรสามัญ ไปสู่กรุงอินทปัตต์ เพื่อสืบหาเรือสำเภาที่อัญเชิญพระแก้วมรกต และพระไตรปิฎกและขอพระแก้วมรกตคืนจากพระเจ้ากรุงอินทปัตต์ พระเจ้ากรุงอินทปัตต์ไม่ยอมคืนให้เพราะถือว่าเป็นบุญญาธิการของพระองค์ ที่พระแก้วมรกตได้เสด็จมาสู่กรุงอินทปัตต์ ก็เกรงว่าบาปกรรมจะติดตามตัวต่อไปภายภาคหน้า จึงแสดงอภินิหารให้ชาวอินทปัตต์เห็น โดยเอาไม้มาทำเป็นดาบ ทาด้วยฝุ่นดำแล้วก็เหาะขึ้นไปในอากาศวนรอบเมืองอินทปัตต์ 3 ครั้ง สะกดพระเจ้ากรุงอินทปัตต์และคนหลับทั้งเมือง แล้วเสด็จเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง เอาดาบที่ทำด้วยไม้ขีดไว้ที่พระศอกของพระเจ้ากรุงอินทปัตต์และมเหสี ตลอดจนเสนาบดีผู้ใหญ่ และตรัสขู่ว่า หากไม่คืนสำเภาที่อัญเชิญพระไตรปิฎกและพระแก้วมรกตให้แล้ว วันรุ่งขึ้นจะบั่นเศียรให้หมดทุกคน พระเจ้ากรุง

อินทปัดด์และพระมหสีทรงทราบเรื่อง และพิสูจน์รอยฝุ่นดำที่พระศอ ก็พบว่ามียรอยฝุ่นดำจริงตามคำรัสขของพระเจ้ากรุงพุกาม มีความหวั่นเกรงต่อชีวิตของพระองค์และราชบริพารเป็นอันมาก ให้อำมาตย์ 2 คนกราบทูลพระเจ้ากรุงพุกามทราบว่า หากเป็นสำเภอาชญ์พระไตรปิฎกและพระแก้วมรกตของพุกามจริง ก็จะจัดถวายส่งคืนให้ ขอให้พระเจ้ากรุงพุกามเสด็จกลับยังกรุงพุกามก่อน พระเจ้ากรุงพุกามก็ยินยอม

กาลต่อมา เมื่อสำเภาทิ้งหายไปก็มาถึงกรุงพุกาม ตรวจสอบแล้วมีแต่พระไตรปิฎกอย่างเดียว หามีพระแก้วมรกตไม่ พระเจ้ากรุงพุกามทรงทราบว่า พระเจ้ากรุงอินทปัดด์มีพระประสงค์จะได้พระแก้วมรกตไว้สักการบูชาในกรุงอินทปัดด์ พระเจ้ากรุงพุกามก็มีได้คิดอะไรอีก พระแก้วมรกตนี้ ได้ตกอยู่ในกรุงอินทปัดด์มาช้านานจนรัชสมัยพระเจ้าแสนกราช พระองค์มีพระราชโอรสองค์หนึ่ง สนพระทัยเที่ยวจับแมลงวันหัวเขียวมาเลี้ยงไว้ และบุตรชายของปุโรหิตคนหนึ่งชอบเล่นแมลงวันหัวเสีย ต่อมาแมลงวันหัวเสียของบุตรชายปุโรหิตกัดแมลงวันหัวเขียวของราชโอรสตาย พระราชโอรสเสียพระทัยและฟุ้งพระเจ้าแสนกราชผู้บิดา จนมีรับสั่งให้นำบุตรชายของปุโรหิตไปผูกให้จมน้ำตาย ปุโรหิตผู้พ่อพร้อมด้วยภรรยาบุตรชายหนีออกจากเมือง เพราะเห็นว่าพระเจ้าแสนกราชปราศจากความยุติธรรม เอาแต่พระทัยตนเอง พญานาคราชก็โกรธพระเจ้าแสนกราชที่อยู่ธรรมที่สั่งให้เอาบุตรปุโรหิตไปผูกมัดเพื่อให้จมน้ำตาย จึงบันดาลให้น้ำท่วมเมืองอินทปัดด์เป็นที่ระส่ำระสายแก่ประชาราษฎร์ยิ่งนัก มีพระเถระรูปหนึ่งไม่ปรากฏนาม ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตพร้อมด้วยคนรักษา หนีภัยแล่นเรือไปทางทิศเหนือของเมืองอินทปัดด์

ในราชอาณาจักรไทยขณะนั้น กรุงศรีอยุธยาภักดิ์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงพระนามว่า พระอาทิตย์ราช เมื่อทรงทราบว่ากรุงอินทปัดด์เกิดกบฏขึ้น น้ำท่วมบ้านเมืองเสียหาย ผู้คนล้มตายมาก ทรงพระวิตกถึงพระแก้วมรกตจะอันตรายสูญหายไป จึงจัดทัพไปรับพระแก้วมรกตอัญเชิญลงมาตำเภาร่วมกับคนรักษากลับสู่กรุงศรีอยุธยา เมื่อมาถึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตประดิษฐานในมหาเวษยันต์ปราสาท ประดับตกแต่งด้วยเครื่องสักการะอันประณีต จัดการฉลองสมโภชเป็นการใหญ่ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาและประชาราษฎร์ได้ถวายสักการะพระแก้วมรกตตลอดมา และต่อมาพระยากำแพงเพชรได้ลงมากรุงศรีอยุธยา กราบทูลขอพระแก้วมรกตไปสักการะ ณ เมืองกำแพงเพชรต่อมาโอรสพระองค์หนึ่งมีชนมายุเจริญวัย โปรดให้ไปครองกรุงละโว้ ราลึกลึงถึงพระแก้วมรกตได้ปรารถนาอยากได้พระแก้วมรกตไว้สักการบูชา จึงทูลขอต่อพระมารดา พระมารดามีความรักพระโอรสซัดไม่ได้ จึงทูลขอต่อพระสามี ก็ได้รับอนุญาตให้อัญเชิญไปได้ แต่ให้ไปเลือกเอาเอง เพราะประดิษฐานร่วมกับพระแก้วองค์อื่นๆ อีกหลายองค์ พระมารดาและโอรสไม่ทราบว่าพระแก้วมรกตองค์ไหนเป็นองค์ที่แท้จริง จึงให้ไปหาคนเฝ้าประตูรับส่งคนเฝ้าประตูและให้สินบนช่วยชี้แจงคนเฝ้าประตูรับว่า จะนำดอกไม้สีแดงไปวางไว้บนพระหัตถ์พระแก้วมรกตองค์ที่แท้จริงให้

พระโอรสได้พระแก้วมรกตสักการบูชาไว้ ณ เมืองละโว้ เป็นเวลา 1 ปี 9 เดือน ก็ต้องอัญเชิญพระแก้วมรกตกลับเมืองกำแพงเพชรตามข้อตกลง

ในขณะนั้น พ.ศ. 1977 พระเจ้าพรหมทัตเจ้าเมืองเชียงราย ทรงทราบว่าพระยากำแพงเพชรผู้ทรงเป็นสหายมีพระแก้วไว้สักการบูชา ก็ปรารถนาอยากได้สักการบูชาบ้าง จึงจัดขบวนรีพลสู่เมืองกำแพงเพชร พระปิยะสหายทูลขออาราธนาพระแก้วมรกตสู่เมืองเชียงราย เมื่อได้แล้วก็พระทัยจัดขบวนเดินทางกลับไปสมโภช ณ เมืองเชียงรายเป็นนิจ ต่อมาเจ้าเมืองเชียงรายเกรงว่าเมื่อเกิดสงครามขึ้น จะเป็นอันตรายต่อพระแก้วมรกตหวังจะซ่อนเร้นมิให้ศัตรูปัจฉามิตรทราบ จึงสั่งให้เอาปูนมาเทลงรักปิดทองบรรจุเสียมิดชิด ครอบด้วยพระพุทธรูปศิลาสามัญ

ลำดับต่อมา พระสอุปเจดีย์ที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตถูกอุสูนิบาตพังทลายลง ชาวเมืองจึงอัญเชิญไปประดิษฐานยังวิหารวัดแห่งหนึ่ง ครั้นต่อมาปูนที่พอกไว้ตรงพระนาสิก กะเทาะออกเห็นแก้วสีเขียว เจ้าอธิการและพระสงฆ์ในวัดนั้นจึงกะเทาะเอาปูนออกเห็นเป็นพระแก้ว ทิพย์ทั้งองค์บริสุทธิ มีรัศมีสุกใสสกาแวไม่มีรอยบุบสลายเลย ราษฎรเมืองเชียงรายและหัวเมืองใกล้เคียง จึงพากันไปถวายสักการะมิได้ขาดสาย ความได้ทราบถึงพระเจ้าเชียงใหม่ จัดขบวนรีพลช้างม้าเดินทางไปอัญเชิญพระแก้วมรกตสู่นครเชียงใหม่ ครั้นขบวนแห่อัญเชิญมาถึงทางแยกที่จะไปนครลำปางซึ่งที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ก็พาพระแก้วมรกตวิ่งเตลิดไปทางนครลำปาง ความรู้ช้างได้ปลอบโยนให้หายจากความตื่น ช้างเชือกนั้นก็วิ่งเตลิดพาพระแก้วมรกต กลับหลังวิ่งไปทางนครลำปางอีก ความรู้ช้างได้พยายามเปลี่ยนช้างเชือกใหม่อีก ช้างตัวใหม่ก็วิ่งไปทางนครลำปางอีก ความรู้ช้างได้พยายามเล่าโลมเอาอกเอาใจอย่างไร เพื่อจะให้ช้างเดินทางไปในนครเชียงใหม่ก็ไม่สำเร็จ อีกท้าวพระยาตลอดจนประชาชนในขบวนแห่พระแก้วมรกต ประสบเหตุการณ์เช่นนั้น จึงส่งไปบอกไปยังเจ้าสามแกนเจ้านครเชียงใหม่ให้ทรงทราบ พระเจ้าเชียงใหม่มีความเลื่อมใสพระแก้วมรกตมาก แต่ก็กริ่งเกรงในพุทธานุภาพพระแก้วมรกตและถือ โชคกลาง เพราะที่ช้างไม่ยอมเดินทางไปในนครเชียงใหม่ นั้น คงเป็นด้วยพุทธานุภาพของพระแก้วมรกตไม่ยอมเสด็จมาอยู่เชียงใหม่ จึงอนุโลมให้พระแก้วมรกตประดิษฐานอยู่ ณ นครลำปาง

ต่อมา พ.ศ. 2011 พระเจ้าติโลกราช เจ้านครเชียงใหม่ เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงอาณุภาพมาก ทรงพิจารณาว่าพระแก้วมรกตเป็นสมบัติอันล้ำค่าไม่สมควรที่จะประดิษฐานอยู่ที่นครลำปางอีกต่อไป จึงได้อาราธนาอัญเชิญพระแก้วมรกตมายังนครเชียงใหม่ แล้วจัดสร้างพระอารามราชกุฎเจดีย์ถวายพระเจ้าเชียงใหม่สร้างวิหารให้เป็นปราสาทมียอด แต่ก็หาสมปรารถนาไม่เพราะอุสูนิบาตทำลายหลายครั้งและพระแก้วมรกตได้ประดิษฐานอยู่ ณ นครเชียงใหม่มาจนถึง 84 ปี

ครั้งพระเจ้าเชียงใหม่ซึ่งเป็นพระราชบิดานางห่อสูงเสด็จสวรรคต เมืองเชียงใหม่ไม่มีกษัตริย์จะครองราชย์ ท้าวพระยาเสนาบดีและสมณะ ชีพราหมณ์ จึงพร้อมกันแต่งตั้งราชทูตพร้อม

ด้วยเครื่องราชบรรณาการไปขอเจ้าราชโอรส อันเกิดจากนางหอสูง มาครองราชสมบัติแทน พระอัยยกาต่อไป พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตทรงทราบ จึงโปรดให้เสนาบดีแต่งจตุรงคเสนาพาเจ้าไชยเชษฐา ซึ่งมีพระชนมายุ 12 พรรษา ขึ้นไปกระทำพิธีราชาภิเษกตามประเพณี ครองราชสมบัติ ณ นครเชียงใหม่ ทรงนามว่าพระเจ้าศรีไชยเชษฐาธิราช เจ้านครเชียงใหม่ เมื่อเสร็จการราชาภิเษกแล้ว พระเจ้าโพธิสารก็เสด็จกลับคืนมายังกรุงศรีสัตนาคนหุตได้ 3 ปี ก็สวรรคต เสนาบดี พฤตมาตย์ผู้ใหญ่ ตลอดจนสมณะ ชีพรามณ เห็นว่าถ้าให้ราชโอรสองค์อื่นครองราชสมบัติก็คงจะ เกิดแก่งแย่งสมบัติกันขึ้น จึงพร้อมใจกันอัญเชิญพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชขึ้นครองราชสมบัติอีกเมือง หนึ่ง พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงเสด็จมาประทับยังกรุงศรีสัตนาคนหุต ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตมา ด้วย เพื่อให้พระราชวงศ์และประชาราษฎร์ได้กราบไหว้วันมัสการ บางโอกาสเสด็จมาประทับกรุงศรี สัตนาคนหุตเป็นเวลานาน ทำให้ชาวเมืองเชียงใหม่คิดว่า พระองค์คงจะไม่เสด็จกลับไปยึดครอง เมืองเชียงใหม่ จึงได้อัญเชิญเชื้อพระวงศ์ขึ้นครองราชย์แทน ทำให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงพระ พิโรธมาก กริชาติพอกไปจะตีเมืองเชียงใหม่ แต่พระเจ้าสุทริวงศ์ทรงทราบข่าวศึกเกรงพระเดชานุ ภาพ จึงแต่งพระราชสาสน์เครื่องมงคลราชบรรณาการ พร้อมด้วยสาวพรหมจารี 12 คนเลือกเฟ้นเอา ที่มีสิริโฉมงดงาม ส่งไปถวายพระเจ้ากรุงอังวะ ขอกองทัพมารักษามือง พระเจ้ากรุงอังวะได้โปรด ให้ยกกองทัพไปช่วยเมืองเชียงใหม่ เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเห็นว่าจะทำศึก กับเชียงใหม่ ก็เหมือนกับทำศึกกับพม่า จะทำให้เสียไพร่พลตลอดจนเสบียงอาหารไม่ชอบด้วย ทศพิชราชธรรม และเกรงว่าจะสู้ทัพข้าศึกมิได้ จึงสั่งให้ถอยทัพ พร้อมด้วยอัญเชิญพระแก้วมรกตมา อยู่ในเมืองหลวงพระบาง 12 ปี

ถึง พ.ศ. 2107 พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง เจ้าเมืองมอญ กำลังเรื่องอำนาจ พระเจ้าไชย เชษฐาธิราชเห็นว่าจะสู้มอญไม่ได้ จึงมีคำรัสแก่อนุชาทั้งสองและอำมาตย์แสนท้าวพระยาลาวทั้ง ปวงว่า ที่ตั้งกรุงศรีสัตนาคนหุตนี้เป็นถิ่นที่ดอนใกล้ภูเขาใหม่ ชัยภูมิไม่เหมาะสมจะเป็นราชธานี ของพระมหากษัตริย์ เห็นควรอพยพครอบครัวไปสร้างพระนครใหม่ อยู่ที่เมืองเวียงจันทน์อันเป็น ชัยภูมิอันสมบูรณ์ด้วยกษัตริย์อาหาร ใกล้กับฝั่งแม่น้ำยิ่งกว่ากรุงศรีสัตนาคนหุต เมื่อคำรัส้องกันทั้ง สามพระองค์แล้ว จึงได้สร้างเมืองเวียงจันทน์ขึ้นใหม่ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเสด็จถึงถวัลยราชสมบัติ เป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรกในเมืองเวียงจันทน์และได้อาราธนาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร มาประดิษฐานไว้ในปราสาท แต่นั้นต่อมาอีก 214 ปี

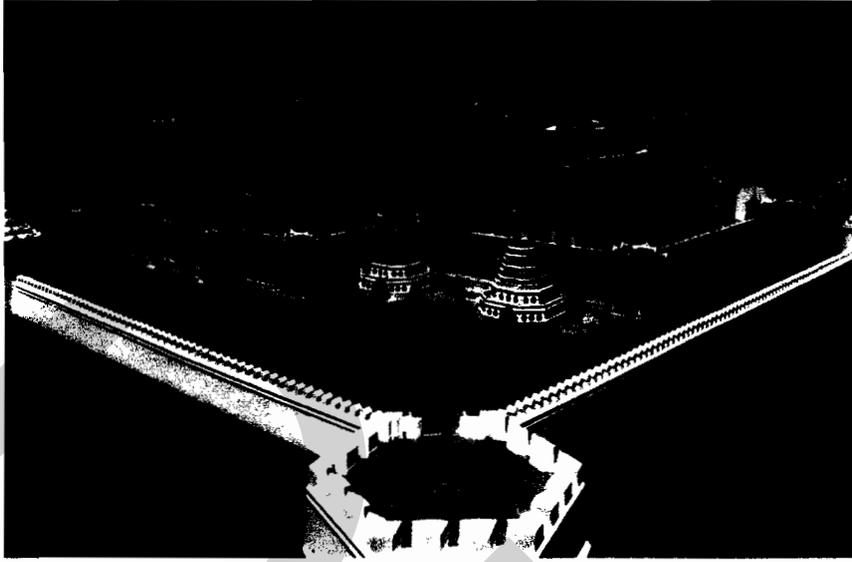
ครั้นถึง พ.ศ. 2321 พระเจ้าตากสิน เมื่อครั้งเป็นพระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร ขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยา ให้รวบรวมไพร่พลที่เหลือจากพม่าโจมตี ตั้งตัวเป็นกษัตริย์สืบวงศ์สยามตั้งกรุง ธนบุรี หัวเมืองชายทะเลขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ได้ยกทัพไปตีกรุงศรีสัตนาคนหุต เพื่อประสงค์จะ

แพ้วพระเกียรติยศให้ยิ่งใหญ่ไพศาล และขยายขอบเขตชั้นธสีมาอาณาจักรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ขึ้นไปตีกรุงศรีสัตนาคณหุด

เมื่อได้เมืองเวียงจันทน์แล้วได้อัญเชิญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) กับพระบาง ขึ้นคานหามมายังยังอยู่เมืองสระบุรี แล้วแจ้งข้อราชการมีชัยชนะศึก ตลอดจนได้อัญเชิญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) นั้งและพระพุทธปฏิมากรยืนชื่อพระบางมาด้วย เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทราบ ทรงเลื่อมใสศรัทธาปสาทะ ให้ราชบุรุษอาราธนาพระสังฆราชและพระราชาคณะฐานานุกรมเปรียญทั้งปวง จัดกำลังเรือและฝีพายให้ขึ้นไปรับพระแก้วมรกตและพระบางมายังกรุงธนบุรี โดยให้เรือพระที่นั่งศรี เป็นเรือพระรับพระแก้วมรกต และเรือที่นั่งกราบรับพระบางพร้อมด้วยเรือชัยต่างๆ เรือดังกล่าว 16 กู้ เรือรูปสัตว์ 10 กู้ มีเรือเครื่องสูงเสวตฉัตรกลองชนะมโหระทึก เชิญพระแก้วมรกตและพระบางประดิษฐานไว้ในโรงภายในพระราชวัง ซึ่งปลูกไว้ริมพระอุโบสถวัดแจ้ง ตั้งเครื่องสักการบูชา เป็นมโหฬารคิเรกด้วยเงิน ทอง แก้ว บูชาพระไตรยาธิคุณ และโปรดให้มีการถวายพระพุทธสมโภช มีมหรกรรมมหรสพฉลอง เวลากลางคืนจุดดอกไม้เพลิงทุกคืนตลอด 7 วัน 7 คืน

ครั้นสิ้นรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จอวลราชสมบัติ ณ กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปีชลา พ.ศ. 2325 โปรดให้สร้างพระอารามขึ้นในพระบรมมหาราชวังประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)

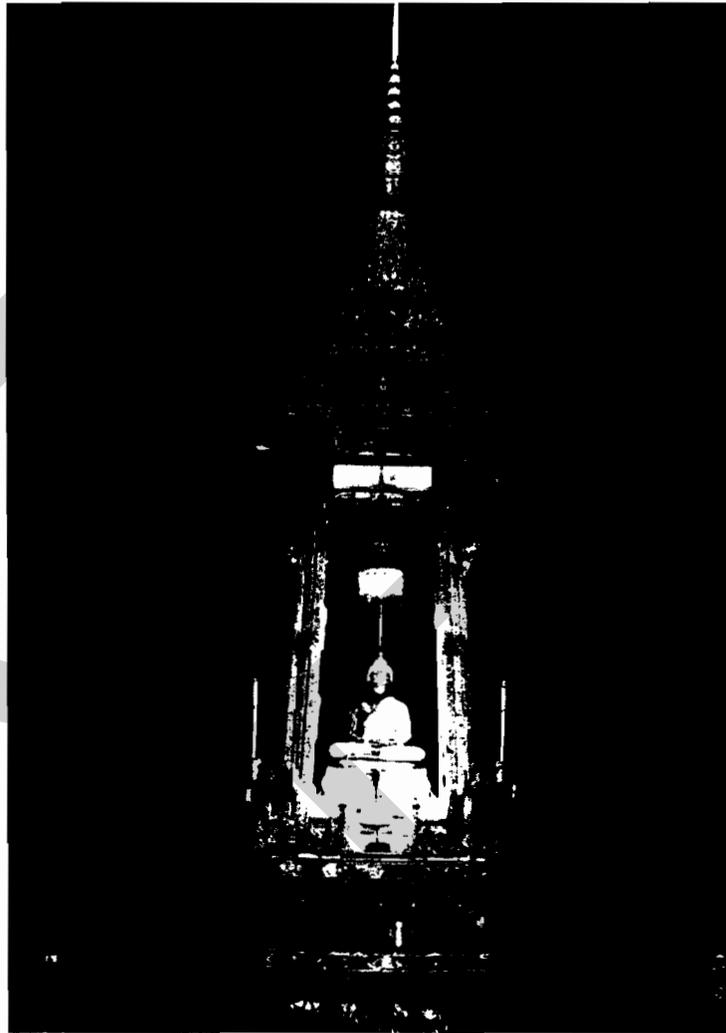
ครั้นพระอุโบสถสร้างเสร็จแล้ว จึงให้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันจันทร์ เดือน 4 แรม 14 ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. 2327 (นำชมกรุงรัตนโกสินทร์, 2525:1-8)

ภาพที่ 1 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)
ที่มา : หนังสือชุดมรดกไทย, 2534:1

ภาพที่ 2 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ยามค่ำคืน
ที่มา : ประชุมกวีนิพนธ์, 2525:2

ภาพที่ 3 พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)
ที่มา : แพรว ,2540 : 245

พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)

พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) มีพุทธลักษณะเป็นศิลปะแบบล้านนา รุ่นหลัง สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ นั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวา ช้อนพระหัตถ์ซ้าย เป็นพระอิริยาบถของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในขณะที่ทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระพุทธรูปที่สร้างด้วยฝีมืออันประณีต มีศิลปะและลักษณะงดงามหาที่เปรียบมิได้

ขนาดขององค์พระแก้วมรกต มีดังนี้		
สูงพร้อมฐาน	66	เซนติเมตร
หน้าตักกว้าง	48.3	เซนติเมตร

องค์พระพุทธรูปเป็นสีเขียว สร้างด้วยหินหรือหยกสีเขียวเป็นแท่งเดียวกันทั้งองค์เป็นแร่ประเภทโมโนคลินิก ซิสเต็ม (Monoclinic System) ในไพรซีน กรุ๊ป (Pyroxene Group) มีความแข็ง (Hardness) ระหว่าง 6.5 ถึง 6.7 มีความถ่วงจำเพาะระหว่าง 3.33 ถึง 3.35 การที่สามารถจำลององค์พระปฏิมาไว้ได้งดงามสมบุรณ์ปราศจากรอยตำหนิเช่นนี้ก็ย่อมถือได้ว่าเป็นเรื่องอัศจรรย์

เครื่องทรงขององค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ทรงมีพระราชศรัทธาสร้างเครื่องทรงฯ สำหรับฤดูร้อนและฤดูฝนถวายเป็นพุทธบูชา ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ได้ทรงสร้างเครื่องทรงฯ สำหรับฤดูหนาว ถวายเป็นพุทธบูชาเพิ่มอีกชุดหนึ่งจึงครบ 3 ชุด ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. เครื่องทรงสำหรับฤดูร้อน

เครื่องทรงสำหรับฤดูร้อนขององค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร(พระแก้วมรกต) ประกอบด้วยพระมงกุฎ ทองคำลงยาฝังเพชร พลอย และทับทิม

1. พระมงกุฎ ทองคำลงยาฝังเพชร พลอย และทับทิม
2. พระกรรเจี๊ยกซ้าย ขวา ทองคำฝังเพชร ทับทิม ไพฑูรย์ และพลอย
3. ฉลองพระศอทองคำลงยาราชาวดี พื้นประดับบุษราคัม ดอกระหว่างลายก้ามปูฝังทับทิม ลายใบเทศฝังมรกต มุกดา มีพระนพทองคำลงยาฝังพลอยทับทรวงทองคำลงยา ประดับทับทิมขนาดใหญ่และเล็ก สั้ววาลทับทรวงฝังบุษย์น้ำเพชร กลางฝังบุษราคัม
4. ดาบข้าง ทองคำฝังเพชรและทับทิม มีสังวาลต่อดาบฝังบุษย์น้ำเพชร
5. ดาบหลัง ทองคำฝังนิล (เป็นชื่อเรียกไพลินในสมัยโบราณ) ไพฑูรย์ มุกดา ทับทิม มีสังวาลต่อดาบฝังบุษย์น้ำเพชร กลางฝังบุษราคัม
6. ต้นพระกรเบื้องขวา ทองคำลงยา 2 ซีก รอบฝังบุษราคัม ไพฑูรย์ มุกดา กระจัง ฝังบุษย์น้ำเพชร ดอกประจายามฝังเพชร
7. ต้นพระกรเบื้องซ้าย ทองคำลงยาซีกเดียว ฝังมุกดา โกเมน ไพฑูรย์ กระจังฝังบุษย์น้ำเพชร ดอกประจายามฝังเพชร
8. ปลายพระกรครึ่งซีก ข้างซ้ายและข้างขวาทองคำลงยาฝังมุกดาและพลอยสีต่างๆ
9. กรองเชิงครึ่งซีกทองคำลงยาฝังมุกดา โกเมน
10. กนกข้างซ้ายขวา ทองคำลงยา ประดับเพชร และพลอยขนาดต่างๆ
11. รัศพระองค์หน้าครึ่งซีกทองคำลงยาฝังนิล (ไพลิน) ขนาดใหญ่และเล็ก พลอยสีต่างๆ
12. พระสังวาลทองคำดอกจิกและลูกคั่นฝังมุกดา
13. พระสังวาลทองคำสายคู่ มีดอกประจายามฝังเพชร กลางดอกฝังทับทิม เพชร มรกต บุษราคัม ไพฑูรย์ นิล(ไพลิน)
14. เชิงสนับเพลาข้างซ้ายขวา ทองคำลงยาฝัง โกเมนขนาดใหญ่และเล็ก ลอยขอบฝังบุษย์น้ำเพชร
15. พระธำมรงค์ (ไม่มีก้าน) ทองคำฝังเพชร
16. พระธำมรงค์ ทองคำหุ้มฉาบ ยอดฝังเพชร พลอย
17. พระธำมรงค์ ทองคำฝังไพฑูรย์ บุษย์น้ำเพชร
18. พระธำมรงค์ ทองคำมงคลเพชร ยอดฝังเพชร

(คณิศร์ พุกกะณะสุต, 2542: 59 – 60)

2. เครื่องทรงสำหรับฤดูฝน

เครื่องทรงสำหรับฤดูฝนขององค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ประกอบด้วย

1. พระศก ทองคำประดับเพชร พระรัศมีทองคำลงยา ดันพระรัศมีฝักพลอยสีดอกผักตบ ขอดฝักเพชร
2. ผ้าสังฆาฏิ ทองคำ มีดอกไม้กลางฝั้น ขอดดอกไม้ประดับเพชร นอกนั้นประดับพลอยสีต่างๆ ซ้อนทับบนผ้าห่มทองคำลงยา

3. เครื่องทรงสำหรับฤดูหนาว

เครื่องทรงสำหรับฤดูหนาวขององค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ประกอบด้วย

1. พระศกทองคำประดับเพชร พระรัศมีทองคำลงยา ดันพระรัศมีฝักเพชร ขอดฝักเพชร
2. ผ้าคลุม ทองคำลงยา ริมสองด้านและชายสองด้านประดับเพชรและพลอยสีต่างๆ กลางฝั้นเป็นลายดอกชิงดวง กลีบดอกลงยา กลางคอกฝักพลอย มีคุมทองคำประดับเพชร 2 คุม มีสายสร้อยทองคำ 4 สาย

พิธีเปลี่ยนเครื่องทรงฯ ประจำฤดู

ตามโบราณราชประเพณี พระมหากษัตริย์ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงประกอบพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากรในวันเริ่มฤดูกาลเป็นประจำทุกปี แต่ถ้าทรงติดพระราชภารกิจอย่างอื่น อันไม่อาจเสด็จด้วยพระองค์เองได้ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ แทนพระองค์ กำหนดเสด็จฯ ในการพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงฯ คือ

ฤดูร้อน	กำหนดวันแรม	1	ค่ำเดือน	4	(ราวเดือนมีนาคม)
ฤดูฝน	กำหนดวันแรม	1	ค่ำเดือน	8	(ราวเดือนกรกฎาคม)
ฤดูหนาว	กำหนดวันแรม	1	ค่ำเดือน	12	(ราวเดือนพฤศจิกายน)

เมื่อทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากรตามฤดูกาลแล้ว สำนักพระราชวังจะนำชุดที่ไม่ได้ทรงไปฝากเก็บรักษา ณ กองเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ กรมธนารักษ์ ในการนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมธนารักษ์นำออกจัดแสดง ณ ศาลาเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสชื่นชมเครื่องทรงฯ อย่างใกล้ชิด (คณิศร พุกกะณะสุต, 2542:58-61)

สดุดีพระพุทธรูปนามนิรันดรปฏิมากร

โคลงสี่

พระแก้วมรกตก้อง
 คู่รัตนโกสินทร์สด
 บารมีบ่งปรากฏ
 ปกชาติปกชนกล้า

เกียรติยศ
 สืบเหล่า
 เกิดยิ่ง ยืนเฮย
 กลุ่มเกล้าเกล้าขวัญฯ

กาพย์ยานี 11

บุญของผองไทยแพรว
 กรุงแก้วรัตนโกสินทร์
 งามเหลือเนื้อใสสด
 วาววับยับยับรรณ
 งามด้านปฏิมากรรม
 ยรรยงองค์อีกดวง
 ค่าโลกเลิศวัตถุ
 ค่าขึ้นยืนขงนาน
 ดำนานท่านล่วงพัน
 กล่าวถึงสหสนันย์
 เทพสิทธิ์ฤทธิ์กำเนิด
 มีผู้ชูชกนำ
 เริ่มประวัติชัดแจ่มมี
 สู่เวียงเชียงใหม่ฝาย
 แล้วย้ายสู่เวียงจันทน์
 สู่ไทยได้จัดวาง
 สมเด็จเจ้าพระยาฯ
 ครั้นท่านผ่านถวัลย์ศรี

เพราะพระแก้วกรีกแผ่นดิน
 พระแก้วอยู่คู่เคียงขวัญ
 แก้วมรกตเลิศเลอสรร
 เจียวขันแข่งแสงเพชรปวง
 ประดิษฐ์ทำล้ำช่างสรวง
 พักตร์เพียบศิลป์จินตนาการ
 ค่าธรรมลูแดนนิพพาน
 ผ่านยุคหลากหลายสมัย
 เกินสืบค้นหนเกิดใด
 และผู้ประดิษฐ์วิสุกรรม
 เลิศเลอดีฝีมือทำ
 ไปอยู่แคว้นแดนหลากหลาย
 ที่เจดีย์เมืองเชียงราย
 ย้ายลู่ลวงหลวงพระบาง
 บันดาลบุญหนุนนำทาง
 อาณาจักรหลักเลิศดี
 อัญเชิญมาธนบุรี
 เป็นจักรีราชปฐม

ทรงสร้างเมืองหลวงใหม่
 พระแก้วแก้วผ่องสม
 นามพิพัฒน์รัตน โกสินทร์
 บารมีพระแก้วปรง
 บันดาลผ่ายภัยร้าย
 ทัพพามาล้างผลาญ
 บันดาลคลธิราช
 บันดาลไทยใจเลิศจาม
 แม่คราจักรวรรดินิยม
 บันดาลการณ์คล้องจอง
 ยุคใดไทยซ้องซัด
 สมครามลามเฟื่องฟู
 ได้ฉลองสองร้อยปี
 บารมีที่เรีงแรง
 ชาวรัตน์ โกสินทร์
 พระแก้วพระก่อผล
 ครอบฉลองห้องโชคชัย
 อนาคตสดศรีเฉลิม
 (ภิญโญ ศรีจำลอง, 2525:118-119)

อันยิ่งใหญ่ศอุคม
 สมญาเด่นเป็นนามกรุง
 เริ่มแดนดินเกียรติจรุง
 รุ่งเรืองรัฐชัชวาล
 ทุกข์ยากย้ายกลายขึ้นบาน
 ลาญเหล่าภัยลับแหล่งสยาม
 ครองชาติรมย์สมทุกยาม
 ไม่คร้ามกล้าฝ่าภัยผอง
 ระดมร้ายหมายครอบครอง
 พ้องทางแก้แปลผลตรู
 รัฐประหารพาลพันดู
 กู้การณ์สงบลบร้ายแรง
 กรุงสปรี่มีเหตุแสดง
 แห่งพระแก้วแก้วผ่องคล
 ท้าววิลหวังกมล
 ล้นเลิศผ่องส่องสงเสริม
 เกริกไกรค่ากว่ายุคเดิม
 เพิ่มพูนไทยไพศาลเทอญ ฯ

นอกจากองค์พระพุทธรูปมหาณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) แล้ว ภายในพระอุโบสถ ยังมีการตกแต่งงดงามวิจิตร ตั้งแต่เพดานซึ่งประดับด้วย “ดาวเพดาน” ผนังทั้ง 4 ด้านเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง มีการเล่าเรื่องพระพุทธรูปประวัติ นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปและสิ่งสำคัญๆ ที่ประดิษฐานอยู่อีกหลายองค์ ดังนี้

1. พระพุทธรูปสัมพรรณี เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ หล่อกะไหล่ทอง ไม่มีพระเกตุมาลาเหนือเศียร ประดิษฐานบนฐานชุกชี (ฐานล่าง) พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
2. พระชัยหลังช้าง หรือ “พระชัยรัชกาลที่ 1” เป็นพระพุทธรูปเงินองค์เล็กปางสมาธิมีตาลปัตรบังพระพักตร์ เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญของรัชกาลที่ 1 เมื่อมีการศึกสงคราม จะทรงอัญเชิญไปประดิษฐานไว้บนหลังช้างทรงทุกครั้ง
3. พระพุทธรูปพระพุทธรูปยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และพระพุทธรูปเลิศล้ำนภากาศเป็นพระพุทธรูปยืน หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์เป็นแกนใน แล้วหุ้มทองคำ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างถวาย
4. พระพุทธรูปทรงเครื่องปางห้ามสมุทร 10 พระองค์ หล่อด้วยสัมฤทธิ์หุ้มทองคำ ซึ่งตั้งอยู่เป็นคู่ๆ เหนือพระเบญจา รองรับบุษบกทองคำ ทรงพระแก้วมรกต พระมหากษัตริย์ในพระราชวงศ์จักรีโปรดฯ ให้สร้างขึ้นอุทิศถวายแด่พระมหากษัตริย์ และเจ้านายในพระราชวงศ์มาโดยลำดับ หลังจากสวรรคตและสิ้นพระชนม์แล้ว
5. ภาพจิตรกรรมภายในพระอุโบสถ ผนังด้านตะวันออกเขียนเป็นภาพพุทธประวัติ ตอน “มารวิชัย” เป็นตอนที่พระพุทธเจ้าทรงสยบหมู่พญามารก่อนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ส่วนผนังด้านตะวันตกอยู่ด้านหลังองค์พระแก้วมรกตเป็นภาพเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ประกอบด้วยภูมิต่างๆ คือ กายภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ ผนังด้านทิศเหนือ เป็นภาพพุทธประวัติ ซึ่งเป็นพระประวัติของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ สำหรับฝาผนังด้านทิศใต้เป็นภาพกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค (ทางบก) และภาพกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค (ทางน้ำ)

DRP
U

ภาพที่ 4,5 พระพุทธสัมพันธิ (ด้านหลัง) และพระชัยหลังช้าง (ด้านหน้า)
ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม,2537:7

ภาพที่ 6 พระพักตร์พระพุทธรูปยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ที่มา : ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม , 2534: 1

ภาพที่ 7 พระพักตร์พระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ที่มา : ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, 2534: 2

นอกจากสิ่งสำคัญๆ ที่อยู่ภายในพระอุโบสถแล้ว สำหรับภายนอกพระอุโบสถยังมีสิ่งสำคัญ และ โบราณสถานที่สวยงามทั้งในด้านสถาปัตยกรรม และด้านจิตรกรรมอีกมากมาย ซึ่งเป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เช่น

1. ปราสาทพระเทพบิดร

เป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หน้าปราสาททั้งด้านซ้ายและขวา เป็นพระเจดีย์ทอง 2 องค์ ทรงไม้สิบสองมีมารและสิงแบก หน้าระเบียงมุงย่อไพที ข้างบันไดใหญ่ทั้ง 2 ตั้งพานหมากพนม

ภายในปราสาทพระเทพบิดร ประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ในพระบรมราชจักรีวงศ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บนพระแท่นภายใต้ฉัตรพญามหาเศวตฉัตร เบื้องหน้าพระพุทธรูปทรงเครื่องนัมัสการทองลงยารอง พร้อมด้วยพระแท่นทรงถวายสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสร็จๆ ถวายสักการะ

ภาพที่ 8 ปราสาทพระเทพบิดร
ที่มา : รัตน โกสินทร์ 200 ปี, 2525:104

ภาพที่ 9 ภายในปราสาทพระเทพบิดร
ที่มา : รัตน โกสินทร์ 200 ปี, 2525:105

2. พระศรีรัตนเจดีย์

ตั้งอยู่หลังพระมณฑปในแนวเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่ทรงได้มาจากลังกา

ภาพที่ 10 พระศรีรัตนเจดีย์
ที่มา : เทียบทั่วไทยไปกับนายอรบรู , 2549: 11

3. พระเจดีย์ทอง 2 องค์

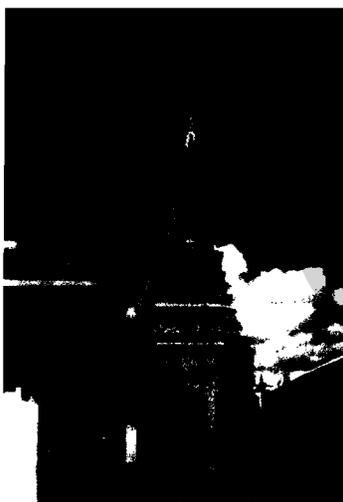
ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของปราสาทพระเทพบิดร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น องค์ด้านทิศใต้ทรงอุทิศให้แก่พระราชบิดา องค์ด้านทิศเหนือทรงอุทิศถวายแด่พระราชมารดา ลักษณะของพระเจดีย์ทรงเครื่องรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง อันเป็นรูปแบบสืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย หุ้มด้วยแผ่นทองแดงแล้วปิดทองทับอีกชั้นหนึ่ง

ภาพที่ 11 พระสุวรรณเจดีย์ 2 องค์ (หน้าปราสาทพระเทพบิดร)
ที่มา : ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ,2534: 5

4. หอระฆัง

ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นคราวเดียวกับพระอุโบสถเพื่อประดิษฐานระฆัง

ภาพที่ 12 หอระฆัง
ที่มา : ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม , 2534 : 14

5. พระวิหารยอด

ตั้งอยู่เคียงข้างกับหอพระนาก บนที่ตั้งเดิมของพระวิหารขาว หรือหอพระเชษฐาธิราช เคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเงินที่บูรณาการขึ้นใหม่ จากเทวรูปของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งชำรุดเสียหายเมื่อครั้งเสียกรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2310 ในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้รื้อพระวิหารขาวแล้วสร้างใหม่เป็นวิหารประกอบเครื่องยอด เพื่อประดิษฐานพระเชษฐาธิราชตามเดิม จากนั้นได้ย้ายพระนากมาไว้ด้วย

ภาพที่ 13 พระวิหารยอด
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้, 2549:1

6. หอพระมณฑปเทียรธรรม

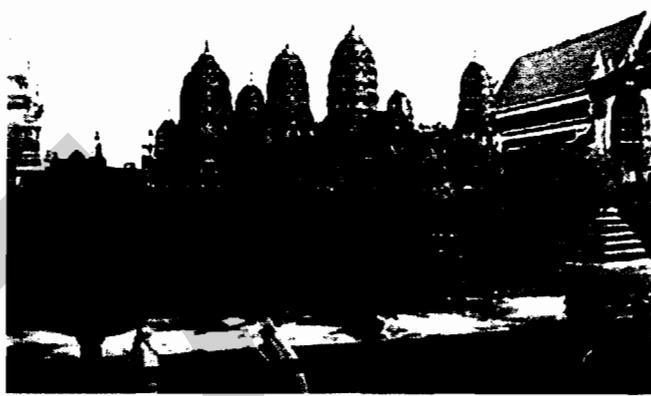
หอพระหลังนี้ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของพระวิหารยอดพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เพื่อประดิษฐานพระไตรปิฎกฉบับต่างๆ และใช้เป็นที่สอนหนังสือพระภิกษุและสามเณร ปัจจุบันยังใช้เป็นที่ประดิษฐานพระไตรปิฎกในตู้ที่ประดับมุกงดงามจำนวนหลายใบ อีกทั้งยังเป็นที่แสดงพระธรรมเทศนาในวันพระอีกด้วย

ภาพที่ 14 หอพระมณเฑียรธรรม
ที่มา : ประวัติวัดพระศรีรัตนศาสดาราม , 2534 : 13

7. ปราสาทนครวัด

เป็นนครวัดจำลองจากนครวัดที่เป็นของจริงจากประเทศเขมรตั้งอยู่ด้านหลังของปราสาทพระเทพบิดรในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) เหตุที่นครวัดมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ไทย เนื่องจากเคยเป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกตมาก่อน (ในตำนานเรียก กรุงอินทปัตถ์) ก่อนที่พระแก้วมรกตจะไปประดิษฐานที่กรุงศรีสัตนาคนหุต คือ กรุงเวียงจันทน์ และเมื่อเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ 1) ไปตีกรุงเวียงจันทน์ชนะ พระองค์จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปมหายานรัตนปฎิมากร (พระแก้วมรกต) องค์นี้มาไว้ที่กรุงเทพมหานคร ประดิษฐานที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

ภาพที่ 15 ปราสาทนครวัด
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้,2549:11

8. หอพระนาก

เป็นหอที่อยู่ติดกับหอพระเทพบิดรทางทิศตะวันตกเป็นที่ประดิษฐานพระนาก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืน ขนาดสูง 8 ศอก หล่อด้วยนาค ได้อัญเชิญมาจากกรุงศรีอยุธยา

ภาพที่ 16 หอพระนาก
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้,2549:1

9. พระมณฑป

ตั้งอยู่ด้านหลังของปราสาทพระเทพบิดร บนฐานไพทีเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าให้สร้างขึ้นทดแทนพระมณฑปเดิมที่ถูกเพลิงไหม้เมื่อต้นรัชกาล เพื่อประดิษฐานพระไตรปิฎกฉบับทองที่โปรดเกล้าฯ ให้สังคายนาขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2331

ภาพที่ 17 พระมณฑป

ที่มา : เที่ยวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้, 2549:7

10. หอพระคันธารราษฎร์

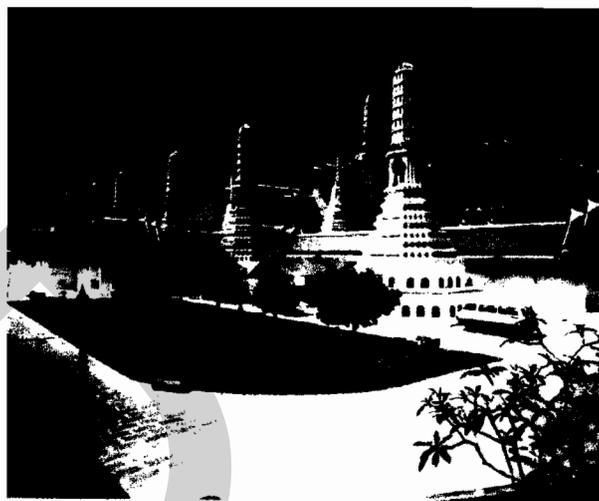
สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ประดิษฐานพระคันธารราษฎร์ พระพุทธรูปซึ่งใช้ในพระราชพิธีมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และพิธีพืชมงคล (ขอฝน) หน้าหอพระคันธารราษฎร์จะมียักษ์ 2 คนยืนอยู่

ภาพที่ 18 หอพระคันธารราษฎร์
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้, 2549: 6

11. พระอัมฤตมหาเจดีย์

เป็นชื่อเรียกพระปรางค์ 8 องค์ ที่ตั้งเรียงรายอยู่ด้านตะวันออกหน้าพระอาราม อยู่ด้านนอกพระระเบียง 6 องค์ ด้านใน 2 องค์ ฐานเป็นรูปแปดเหลี่ยม ก่ออิฐฉาบปูน องค์ปรางค์ด้วยลวดลายรูปปั้นประดับกระเบื้องเคลือบสี มียักษ์รูปปั้นแบกพระปรางค์ไว้โดยรอบ รวมทั้ง 4 ทิศ พระปรางค์ทั้ง 8 องค์ สร้างขึ้น เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาซึ่งมีลักษณะเป็นสีขาว , สีฟ้าหม่น , สีชมพู , สีเขียว , สีเทา , สีฟ้าอมเทา , สีแดง และสีเหลือง

ภาพที่ 19 พระอัฐมมหาเจดีย์ (พระปรางค์ 8 องค์)
ที่มา: พระราชพิธีสมโภชรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2524 : 85

12. พิพิธภัณฑวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้โปรดฯ ให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2525 ที่กรุงรัตนโกสินทร์ ครบรอบ 200 ปี โดยใช้ตึกทองมหาเศวตฉัตรนอกกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางด้านเหนือ เพื่อประชาชนจะสามารถชม และน้อมรำลึกพระมหากรุณาธิคุณของพ่อขุนรามคำแหงได้ รวมทั้งเป็นที่ประดิษฐานเครื่องทรงประจำฤดูต่างๆ ขององค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) และสิ่งของต่างๆ ที่มีผู้ถวายไว้เป็นพุทธรูชา

ภาพที่ 20 พิพิธภัณฑวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้, 2549: 5

13. ศาลาราย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดฯ ให้สร้างศาลาราย รอบพระอุโบสถ เป็นจำนวน 12 หลัง ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ ด้านข้างพระอุโบสถ ทั้งด้านเหนือและด้านใต้มีข้างละ 4 หลัง ด้านหน้าและด้านหลัง มีข้างละ 2 หลัง ไว้สำหรับเป็นที่นั่งพักฟังเทศน์ฟังธรรมของพุทธศาสนิกชน ปัจจุบันเป็นที่นั่งพักผ่อนหลบฝนหลบแดดของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 21 ศาลาราย
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้, 2549:3

14. ยักษ์ทวารบาล (ยามเฝ้าประตู)

ตั้งอยู่หน้าประตูทางเข้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) มีทั้งหมด 6 คู่ มีหน้าที่ป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาในบริเวณวัด ในแต่ละประตูจะมียักษ์ยืนเป็นคู่

ประตูที่ 1 มียักษ์ชื่อสุริยภพ ซึ่งมีกายสีแดง และอินทรีชิตซึ่งมีกายสีเขียวยืนอยู่

ประตูที่ 2 ด้านหน้าประตูมีวัวสาริด 1 คู่ และมียักษ์ชื่อ มังกรกัณฐ์ ซึ่งมีกายเป็นสีเขียว วิรุพหก มีกายสีน้ำเงินแก่ ยืนอยู่

ประตูที่ 3 ประตูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่ประตูมียักษ์ชื่อ ทศศิริธร ซึ่งมีกายสีหม้อใหม่ และทศศิริวัน ซึ่งมีกายสีเขียวยืนอยู่

ประตูที่ 4 ประตูพระฤาษี ที่ประตูทางเข้าด้านซ้าย มียักษ์ชื่อ จักรวรรดิ ซึ่งมีกายสีขาว และ อัสกรรณมารา ซึ่งมีกายสีม่วงยืนอยู่

ประตูที่ 5 ประตูเกยเสด็จ ที่ประตูด้านซ้ายมียักษ์ชื่อ ทศกัณฐ์ ซึ่งมีกายสีเขียว และประตูด้านขวา ที่มี สหัสเดชะ ซึ่งมีกายสีขาวยืนอยู่

ประตูที่ 6 ประตูสนามไชย ประตูด้านในพระอาราม มียักษ์ชื่อ โมยราพ ซึ่งมีกายสีม่วงอ่อน อยู่ทางด้านซ้าย และ วิรุณจำบัง ซึ่งมีกายสีหมึกหรือสีขาวปนดำยืนอยู่

ภาพที่ 22,23 ยักษ์สุริยภพและยักษ์อินทรีชิต

ที่มา : นิดดา หงษ์วิวัฒน์ , 2547:15

ภาพที่ 24,25 ยักษ์มังกรกัณฐ์และยักษ์วิรุพหก
ที่มา : นิดดา หงษ์วิวัฒน์,2547:17

ภาพที่ 26 ,27 ยักษ์ทศคีรีธรและยักษ์ทศคีรีวัน
ที่มา : นิดดา หงษ์วิวัฒน์, 2547:19

ภาพที่ 28, 29 ยักษ์จักรวรรดิและยักษ์อัศกรรมมารา
ที่มา : นิตดา หงษ์วิวัฒน์, 2547:21

ภาพที่ 30, 31 ยักษ์ทศกัณฐ์และยักษ์สหัสเดชะ
ที่มา : นิตดา หงษ์วิวัฒน์, 2547:23

ภาพที่ 32, 33 ยักษ์ไมขราพและยักษ์วิรุณจำบัง
ที่มา : นิดดา หงษ์วิวัฒน์, 2547: 25

15. สัตว์หิมพานต์

ตามคติของขอมที่ไทยรับเอามา ถือว่าเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางจักรวาล ซึ่งรายรอบไปด้วยป่าหิมพานต์ ปราสาทพระเทพบิดรที่มียอดเป็นปราสาท ถูกเปรียบเสมือนเป็นตัวเขาพระสุเมรุ ดังนั้น บริเวณด้านหน้าปราสาทพระเทพบิดร จึงมีรูป กิณนร กิณนรี และสัตว์หิมพานต์ มาประดับรายรอบ

ภาพที่ 34 สัตว์หิมพานต์
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้ , 2549:10

16. พระพุทธรูปจำลอง

มุมทั้ง 4 ของพระมณฑป ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอัญเชิญมาจากเกาะชวา ส่วนองค์จริงนั้น ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

ภาพที่ 25 พระพุทธรูปจำลอง
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้ , 2549:4

17. จิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

วาดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปราบดาภิเษก เป็นปฐมกษัตริย์พระบรมราชจักรีวงศ์ โปรดเกล้าฯ ให้เขียนรูปภาพรอบพระระเบียงเรื่อง “รามเกียรติ์” ตามแนวพระราชนิพนธ์ “บทละครเรื่องรามเกียรติ์” ของพระองค์เอง ในปี พ.ศ. 2326

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ระเบียงวัดพระแก้ว มีอยู่ด้วยกัน 178 ตอน ในที่นี้จะขอนำภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์มาแสดงเป็นบางภาพดังนี้

ภาพที่ 26 ภาพรามเกียรติ์ ตอน ท้าวมาลีวราชว่าความ
ที่มา : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้, 2549 :3

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) นอกจากเป็นวัดที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญที่สวยงาม และศักดิ์สิทธิ์ คือ พระแก้วมรกตยังมีโบราณสถานที่สวยงามและทรงคุณค่าเป็นที่ดึงดูดใจผู้มาเข้าชมแล้ว วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ยังเป็นศาสนสถานที่ใช้ประกอบพระราชพิธีสำคัญของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ อีกด้วยดังนี้

1. พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี และพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในวันที่ 12 สิงหาคม ของทุกปี

2. วันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ คือวันที่ 6 เมษายน ของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธี ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

3. ในพระราชพิธีฉลองสมโภชครบ 200 ปี เมื่อ พ.ศ. 2525 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมายังวัดพระศรีรัตนศาสดา เพื่อประกอบพิธีถวายสักการะและบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า

4. พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ทรงผนวช อุปสมบทนาคหลวง ก่อนวันเข้าพรรษา โดยผู้ที่จะเป็นนาคหลวงตั้งแต่หม่อมเจ้าขึ้นไปจะใช้คำว่า ทรงผนวช และบุคคลธรรมดาหรือข้าราชการ จะใช้คำว่า อุปสมบท ทั้ง 2 อย่างนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปสมบท เรียกว่า “นาคหลวง” และพระราชพิธีนี้จะจัดพิธีในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

5. พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ การจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นราชประเพณีที่ประเทศไทยได้ทำติดต่อกันมาทุกปีตั้งแต่โบราณกาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงฟื้นฟูการพระราชพิธีขึ้นใหม่ เพื่อเป็นการบำรุงขวัญเกษตรกร โดยเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2503 มาถึงปัจจุบันเป็นเวลา 48 ปีแล้ว ที่พระราชพิธีนี้จะมีในเดือนพฤษภาคมของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในบางปีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ประกอบพระราชพิธี

6. พิธีคล้ายแขก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ประกอบพิธีมิ่งคล้ายแขก พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ในโอกาสวันพระราชสมภพครบ 200 ปี ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

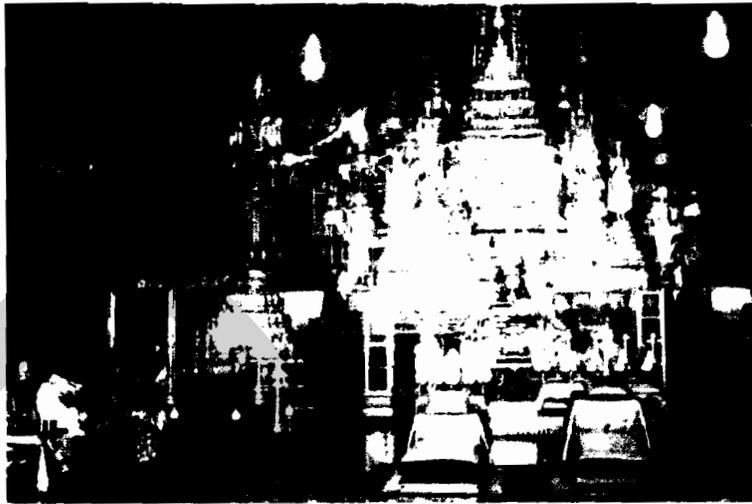
ในที่นี้ขอนำภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯและพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงประกอบในพระราชพิธีต่างๆ ดังนี้

ภาพที่ 27 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงจุดเทียนบูชาเทวดานพเคราะห์
ที่มา : วิมานเมฆ, 2547 : 44

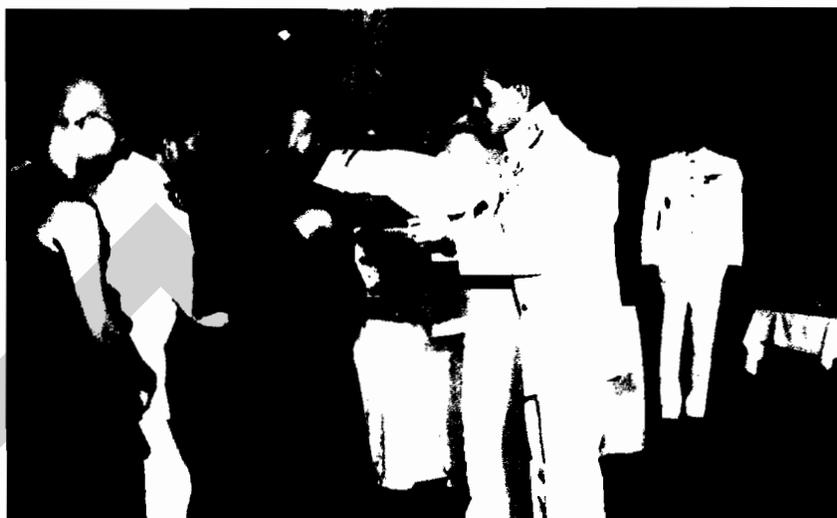
ภาพที่ 28 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พร้อมพระบรมวงศานุวงศ์
เสด็จฯ วันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์
ที่มา : วิมานเมฆ , 2547:44

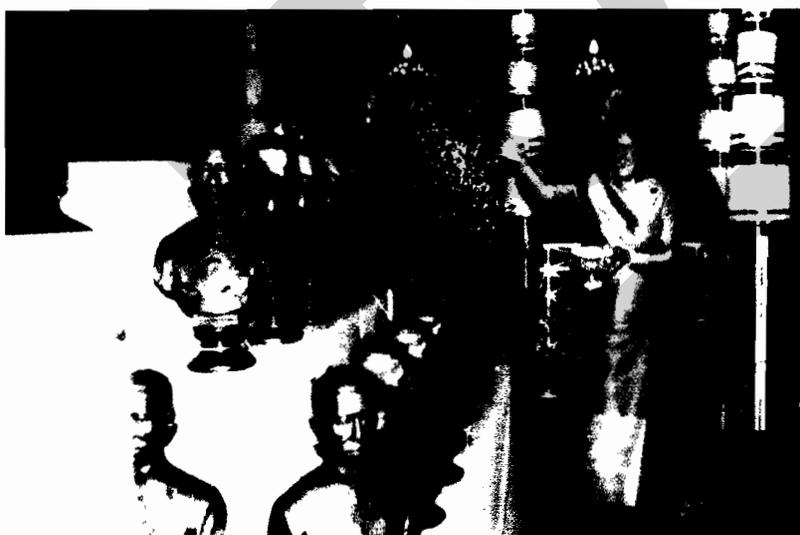
ภาพที่ 29 พระราชพิธีฉลองสมโภช 200 ปี ณ. วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)
 ที่มา : ฉลองสมโภช 200 ปี , 2525:96

ภาพที่ 30 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ เปลี่ยนเครื่องทรง
 พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 ที่มา : Hi! , 2552:21

ภาพที่ 31 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ถวายเครื่องบริวารแก่นาคหลวง
ที่มา : มรดกของชาติ, 2525:3

ภาพที่ 32 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ประกอบพิธีมังคลาภิเษก
ที่มา : Hi!, 2549:33

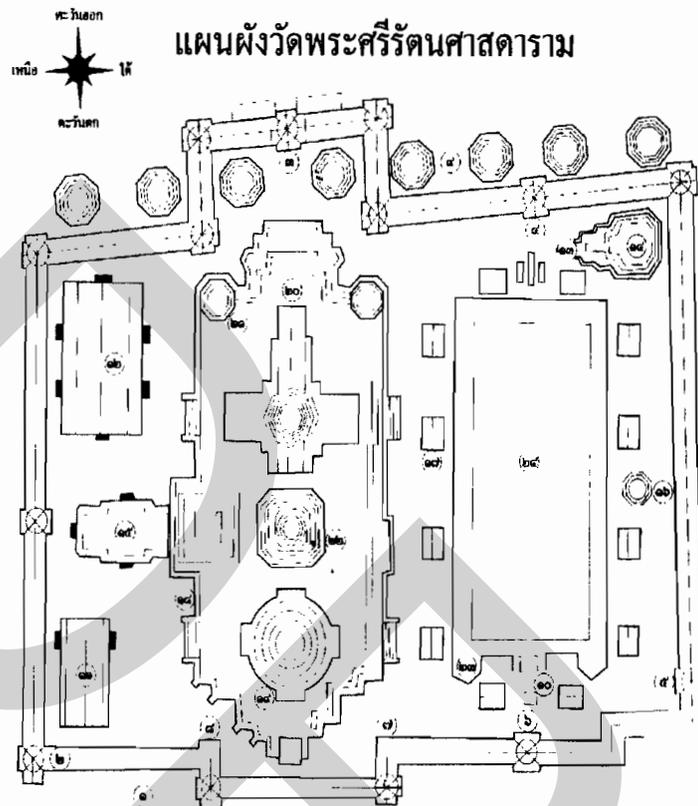

ภาพที่ 33 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเป็นประธานในพิธี
มหาพุทธภิเษกพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยปางมารวิชัย
ที่มา : Hi!, 2552:23

ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศพากัน
เดินทางมายังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อมาเที่ยวชม ขอบพระกราบไหว้ และประพรมน้ำมนต์เพื่อ
ความเป็นสิริมงคล ดังภาพต่อไปนี้

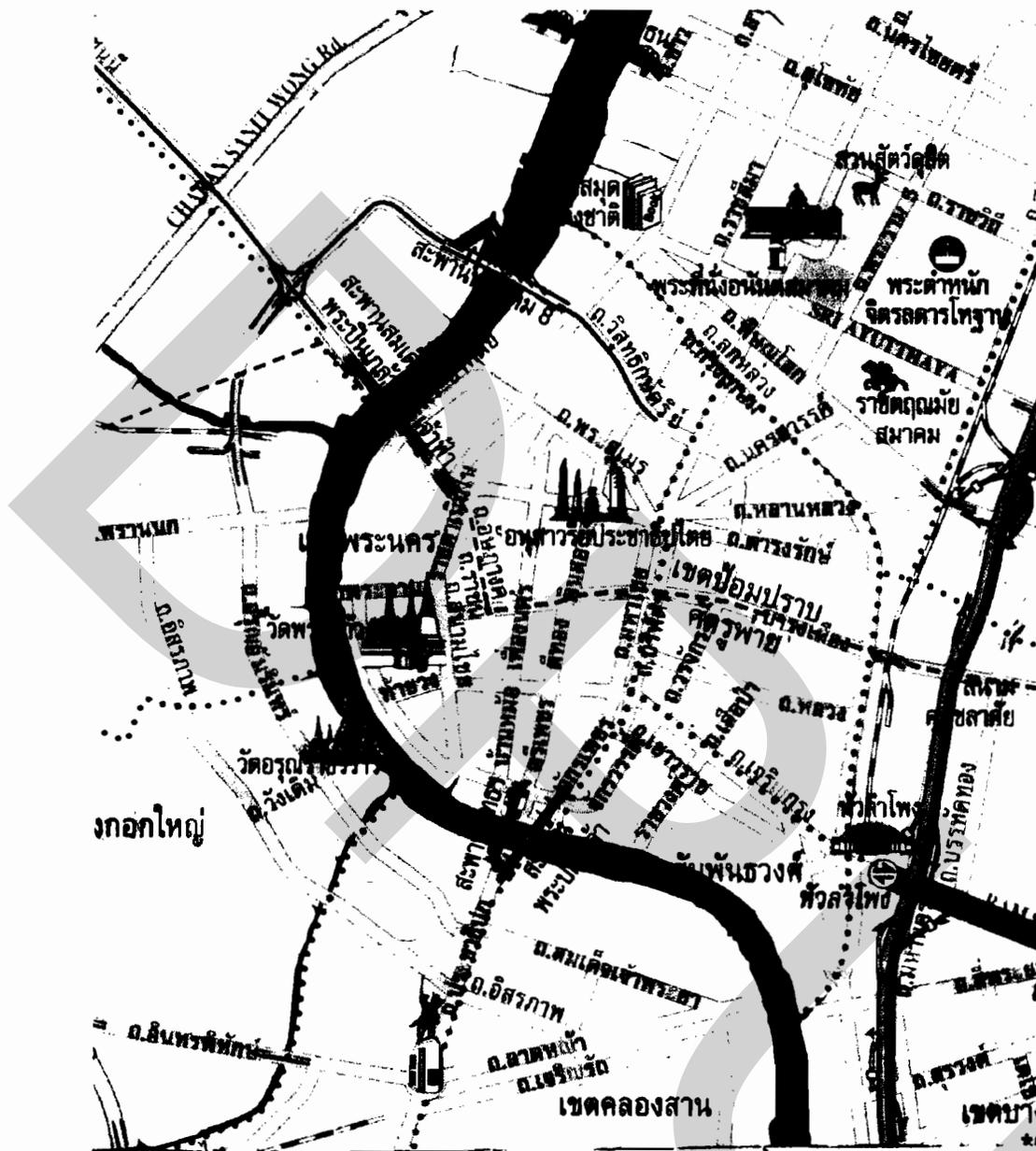
ภาพที่ 34 ประชาชนประพรมน้ำพระพุทธมนต์จากอ่างน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์
ที่มา : เที่ยวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้, 2549:5

ภาพที่ 35 แผนที่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

ที่มา : วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, 2547:158

1. แผนที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	13. หอพระคันธารราษฎร์
2. จิตรกรรมฝาผนังรอบพระระเบียง	14. พระมณฑปยอคปรางค์
3. ประตูที่ 1 ประตูเกษเสด็จ (หน้า)	15. พระเสวตกุฎาคารวิหารยอด
4. ประตูที่ 2 ประตูหน้าวัว	16. หอระฆัง
5. ประตูที่ 3 ประตูพระศรีรัตนศาสดาราม	17. ศาลาราย
6. ประตูที่ 4 ประตูพระถาณี	18. ฐานไพที
7. ประตูที่ 5 ประตูเกษเสด็จ (หลัง)	19. พระศรีรัตนเจดีย์และเจดีย์ทรงเครื่อง 2 หมู่
8. ประตูที่ 6 ประตูสนามชัย	20. ปราสาทพระเทพบิดรและพระพุทธรูปปรางค์
ปราสาท
9. พระอักษฎามหาเจดีย์หรือพระปรางค์ 8 องค์	21. พระเจดีย์ทอง 2 องค์
10. พระถาณีและพระไพฑูริคพิมาน	22. พระมณฑป
11. หอพระนาก	23. หอพระราชพงศานุสรและหอพระราชกรมานุสร
12. หอพระมณเฑียรธรรม	24. พระอุโบสถ

ภาพที่ 36 แผนผังแสดงที่ตั้งวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ในเขตกรุงเทพมหานคร
ที่มา : หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับพิเศษ

คำชี้แจงในการเข้าชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

เวลาทำการ

ทุกวัน	เวลา 08.30 – 15.30 น.
ในวันเทศกาลและกิจกรรม	
วันอาทิตย์	เทศกาลธรรม เวลา 13.00 น.
วันพระ	เทศกาลธรรม เวลา 09.00 – 13.00 น.
มัสกเทศก์	เวลา 10.00 – 14.00 น.

การแต่งกาย

แต่งกายให้สุภาพ โดยมีข้อห้ามดังนี้

ผู้ชาย ห้ามใส่กางเกงขาสั้น รองเท้าแตะ

ผู้หญิง ห้ามใส่เสื้อกล้าม เสื้อไม่มีแขน กางเกงสามส่วน รองเท้าแตะ

การถ่ายรูป

ห้ามถ่ายรูป ในพระอุโบสถ

ค่าธรรมเนียม

ค่าเข้าชม ชาวต่างประเทศ 200 บาท

ล่ามแปลภาษาต่างประเทศ

- จีนกลาง ญี่ปุ่น ไทย ฝรั่งเศส
- สเปน เยอรมัน รัสเซีย อังกฤษ
- ค่าธรรมเนียม 100 บาท / 2 ชั่วโมง

โทรศัพท์

02 – 623 - 5500 ต่อ 1124,3100

การเดินทาง

1. ทางรถยนต์

รถประจำทางสาย 1 , 3 , 6 , 15 , 19 , 28 , 30 , 32 , 33 , 39 , 43 , 44 , 47 , 53 , 59 , 60 ,
64 , 65 , 70 , 80 , 82 , 91 , 123 , 201 , 203

รถปรับอากาศสาย 1 , 8 , 25 , 38 , 39 , 44 , 506 , 507 , 512

2. ทางเรือ

เรือค่วนเจ้าพระยา - ท่าช้าง

3. ที่จอดรถ

ถ้าเดินทางมารถส่วนตัว จะมีที่จอดรถ คือ

- ทำราชวรดิษฐ์
- วัดมหาธาตุฯ
- สนามหลวง

สถานที่ใกล้เคียง

- กรมศิลปากร ตึกถาวรวัตถุ
- พระบรมมหาราชวัง
- พิพิธภัณฑ์พระนคร
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มหาวิทยาลัยศิลปากร ฯลฯ

ที่มา : <http://www.palaces.thai.net>

ประวัติผู้เขียน

ประวัติส่วนตัว

นายศุภกร ศรีสงคราม เกิดเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2520

ประวัติการศึกษา

- ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเรวดี
- ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)
- ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า
- ระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ (เอกโฆษณา)
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2541 – 2542 ฝึกงานฝ่ายประชาสัมพันธ์ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
 - พ.ศ. 2542 – 2543 สมาคมกรุงเทพกรีฑา
 - พ.ศ. 2543 – 2545 บริษัท เซ็นทรัล วัตสัน จำกัด
 - พ.ศ. 2545 – 2546 บริษัท ไหมทอง (Itokin) จำกัด
 - พ.ศ. 2546 – 2550 บริษัท ฐานเศรษฐกิจ จำกัด
 - พ.ศ. 2551 – ปัจจุบัน บริษัท ฐานเศรษฐกิจ จำกัด
- ปัจจุบัน พนักงานฝ่ายการตลาด บริษัท ฐานเศรษฐกิจ จำกัด